

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE FİNANSMAN ANABİLİM DALI

FİRMAYA ÖZGÜ DEĞİŞKENLERİN YARATICI MUHASEBE
UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİST 100'DE BİR
ARAŞTIRMA
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sümeyye Nur EROĞLU

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Bahadır UYSAL

Ocak-2021
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE FİNANSMAN ANABİLİM DALI

FİRMAYA ÖZGÜ DEĞİŞKENLERİN YARATICI MUHASEBE
UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİST 100'DE BİR
ARAŞTIRMA
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Sümeyye Nur EROĞLU

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Bahadır UYSAL

Ocak-2021
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Bahadır UYSAL danışmanlığında Sümeyye Nur EROĞLU tarafından hazırlanan “Firmaya Özgü Değişkenlerin Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları Üzerindeki Etkisi: BİST 100’de Bir Araştırma” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

11/01/2021

(İmza)

Doç. Dr. Selim CENGİZ (Başkan)

.....

[İmza]

Dr. Öğr. Üyesi Tuba Derya BASKAN

.....

[İmza]

Dr. Öğr. Üyesi Bahadır UYSAL

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2021

Doç. Dr. Abdusamed YEŞİLDAĞ

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Firmaya Özgü Değişkenlerin Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları Üzerindeki Etkisi: BİST 100’de Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

11/01/2021

Sümeyye Nur EROĞLU

İmza

ÖN SÖZ

Çalışmam boyunca karşılaştığım her türlü zorluğa karşı bana destek olan, literatüre faydalı olacağını düşündüğüm bir konuda tez yazmama yardımcı olarak akademik kariyerimin ilk basamağını tamamlamamı sağlayan sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Bahadır UYSAL'a,

Hayatımın her anında hissettiğim manevi desteklerini, çalışma sürecimde de sonuna kadar hissettiren aileme,

Çalışmam ile ilgili ellerinden gelen desteği sunan ve manevi destekleri ile her zaman yanımda olan arkadaşlarım Arife YILDIRIM, İlknur MERT ve Abdurrahman YILDIRIM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sümeyye Nur EROĞLU

ÖZ

Eroğlu, Sümeyye Nur, “Firmaya Özgü Değişkenlerin Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları Üzerindeki Etkisi: BİST 100’de Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2021.

Bu çalışmanın amacı Borsa İstanbul’da işlem gören işletmelerin finansal tabloları incelenerek, hangi finansal oranların şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamaları üzerinde etkili olduğunun tespit edilmesi ve bu anlamda finansal tablo kullanıcılarının aydınlatılmasıdır. Bu amaçla BİST 100’de yer alan 59 şirketin 2009q2-2020q2 dönemine ait finansal bilgileri analizin veri setini oluşturmuştur. Analizde kullanılacak bağımlı değişken olarak ihtiyari tahakkuklar seçilmiştir. Analizdeki bağımsız değişkenler ise kaldıraç oranı, hisse başına kar, aktif karlılık oranı, brüt kar marjı, aktiflerin büyüme oranı, toplam aktiflerin doğal logaritması ve satışların doğal logaritmasıdır. Modellemeden önce birim kök incelemesi yapılmış, birim kök testi olarak Pesaran (2007) testi uygulanmıştır. Değişkenlerin durağan hale getirilmesi sonrasında korelasyon matrisi sonuçları da dikkate alınarak farklı modeller oluşturulmuş ve modeller panel veri analizi yöntemi ile test edilmiştir. Sabit etkiler modeli ile rassal etkiler modeli arasındaki tercih, Hausman testine sonuçlarına göre belirlenmiş, model sonuçları otokorelasyon ve değişen varyans testlerine tabi tutulmuştur. Dirençli tahmin edicilerin kullanılması ile ulaşılan nihai model sonuçlarına göre finansal kaldıraç, aktif karlılık oranı ve brüt kar marjı ile ihtiyari tahakkuklar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Karlılık değişkenlerinin ve kaldıraç oranının en anlamlı değişkenler olduğu görülmüş, ancak toplam aktiflerin doğal logaritması, satışların doğal logaritması ve aktiflerin büyüme oranı ile ihtiyari tahakkuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Muhasebe, Kar Yönetimi, Panel Regrasyon Analizi, Muhasebe Manipülasyonu

ABSTRACT

Eroğlu, Sümeyye Nur, “The Effect of Firm Variables on Creative Accounting Practices: An Investigation in BIST 100”, Master Thesis, Kırıkkale, 2021.

The purpose of this study is to determine which financial ratios are effective on the creative accounting practices of the companies in Borsa Istanbul and to enlighten the financial statement users in this sense. For this purpose, 59 companies in BIST-100 for the period 2009q2-2020q2 formed the data set of the analysis. Discretionary accruals are selected as the dependent variable. The independent variables are leverage ratio, earnings per share, return on assets, gross profit margin, growth rate, the natural logarithm of total assets and natural logarithm of total sales. As a unit root test Pesaran (2007) is used. Different models are created and tested by taking into account the correlation matrix. The choice between fixed effect and random effect models is determined according to the results of Hausman Test and models results are subjected to autocorrelation and heteroscedasticity tests. According to the final model results, there is a positive and significant relationship between discretionary accruals and financial leverage, gross profit margin and return on assets. It is determined that profitability variables and growth rate are the most significant variables. However, there is not statistically a significant relationship between discretionary accruals and the natural logarithm of total assets, the natural logarithm of sales and assets growth rate.

Keywords: Creative Accounting, Profit Management, Panel Regression Analysis, Accounting Manipulation

KISALTMALAR LİSTESİ

AKO	: Aktif Karlılık Oranı
BKM	: Brüt Kar Marjı
BUY	: Aktiflerin Büyüme Oranı
BİST	: Borsa İstanbul
DA	: İhtiyari Tahakkuklar
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KAL	: Kaldıraç Oranı
KGK	: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
LIFO	: Last in First Out
LNAT	: Aktiflerin Doğal Logaritması
LNSAT	: Satışların Doğal Logaritması
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
XBRL	: eXtensible Business Reporting Language

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Finansal Bilgi Manipülasyonunun Amaçları.....	21
Tablo 2: Finansal Bilgi Manipülasyonunun Yöntemleri.....	24
Tablo 3: Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	44
Tablo 4: Bağımsız değişkenler tablosu	75
Tablo 5: Tanımlayıcı istatistikler	79
Tablo 6: Korelasyon Matrisi	79
Tablo 7: Yatay kesit bağımlılık testi sonuçları	80
Tablo 8: Birim kök testi analizi sonuçları	81
Tablo 9: Birinci farkı alınan değişkenin birim kök testi analizi sonuçları.....	82
Tablo 10: Analizde kullanılan modeller.....	82
Tablo 11: Hausman testi sonuçları.....	83
Tablo 12: Ardışık bağımlılık testi sonuçları	83
Tablo 13: Değişen varyans testi sonuçları	84
Tablo 14: Dirençli tahmin edici testi sonuçları	85

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZ	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL TABLOLAR VE MANİPÜLASYONU

1.1. FİNANSAL TABLO FİNANSAL RAPORLAMA VE FİNANSAL BİLGİ ...	4
1.2. FİNANSAL TABLOLARIN AMAÇLARI VE ÖNEMİ.....	7
1.3. FİNANSAL TABLO KULLANICILARI.....	9
1.4. FİNANSAL TABLOLARIN ÖZELLİKLERİ.....	10
1.4.1. Finansal Tabloların Temel Özellikleri.....	11
1.4.2. Finansal Tabloların Destekleyici Özellikleri	12
1.5. MANİPÜLASYON KAVRAMI VE TÜRLERİ.....	13
1.5.1. İşlem Temelli Manipülasyon	14
1.5.2. Bilgi Temelli Manipülasyon	14
1.5.3. Hareket Temelli Manipülasyon	15
1.6. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU.....	15
1.6.1. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Nedenleri, Amaçları, Sonuçları	18
1.6.2. Finansal Bilgi Manipülasyonu Türleri.....	22
1.6.2.1. Gider Manipülasyonu.....	23
1.6.2.2. Gelir Manipülasyonu.....	23
1.6.2.3. Brüt Kar Marjı Manipülasyonu.....	23
1.6.3. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri	24
1.6.3.1. Hileli Finansal Raporlama.....	25

1.6.3.2. Kar Yönetimi.....	26
1.6.3.3. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi	28
1.6.3.4. Büyük Temizlik Muhasebesi	28
1.6.3.5. Agresif (Atak) Muhasebe	29
1.6.3.6. Yaratıcı Muhasebe	30
1.6.3.7. Manipülasyon Sayılmayan İşlemler	31

İKİNCİ BÖLÜM

YARATICI MUHASEBE

2.1. YARATICI MUHASEBE.....	33
2.2. YARATICI MUHASEBENİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ	36
2.2.1. Muhasebe Teorisinden Kaynaklanan Nedenler	36
2.2.2. Muhasebe Çevresinden Kaynaklanan Nedenler	39
2.2.3. Muhasebe Ortamından Kaynaklanan Nedenler	41
2.3. YARATICI MUHASEBEYİ SINIRLAYAN DURUMLAR	43
2.3.1. Kurumsal Yönetim ve Şirketin Yönetim Yapısı.....	43
2.3.2. Kanunlardaki Yasaklayıcı Hükümler.....	44
2.3.3. Tekdüzen Hesap Planının Varlığı.....	45
2.3.4. Vergi Matrahının Finansal Tablolar Dışında Kullanılması	45
2.3.5. Muhasebe Standardı Hazırlama Süreci.....	46
2.3.6. Bağımsız Dış Denetim Süreci.....	46
2.4. YARATICI MUHASEBENİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI	47
2.5. YARATICI MUHASEBENİN ÇÖZÜM YOLLARI.....	49
2.6. YARATICI MUHASEBE STRATEJİLERİ.....	50
2.6.1. Kurabiye Kavanozu Rezervi Stratejisi.....	52
2.6.2. Büyük Temizlik Stratejileri	53
2.6.3. Gelecek İçin Büyük Bahis Stratejileri	54
2.6.4. Yatırım Portföyünü Kabartma Stratejileri	55

2.6.5. Problem Çocuğu Dışarı At Stratejileri.....	56
2.6.6. Sat / Daha Sonra Leasingle Geri Al Stratejileri.....	57
2.6.7. Faaliyet Karı – Faaliyet Dışı Kar Stratejileri.....	58
2.6.8. Borcun Vadesinden Önce Ödenmesi Stratejisi.....	58
2.7. YARATICI MUHASEBENİN ORTAYA ÇIKARILMASINDA	
KULLANILAN MODELLER	59
2.7.1. Healy Modeli	59
2.7.2. DeAngelo Modeli	61
2.7.3. Jones Modeli.....	62
2.7.4. Düzeltilmiş Jones Modeli	63
2.7.5. Endüstri Modeli	64
2.7.6. Beneish Modeli	65
2.8. LİTERATÜR TARAMASI.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİRMAYA ÖZGÜ DEĞİŞKENLERİN YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİŐİ: BİST 100'DE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	71
3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	72
3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER	73
3.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	78
3.5. ARAŞTIRMANIN ANALİZİ VE BULGULARI.....	78
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	93
EKLER.....	93

GİRİŞ

İşletmeler, performansları hakkındaki bilgilerini işletme yöneticilerine, yatırımcılara ve diğer ilişkili taraflara finansal tabloları ile sunmaktadır. Finansal tablolar, hem iç hem de dış paydaşların işletmelerin mali durumu ve faaliyet performansı hakkında bilgi aldıkları belgelerdir. Bu tabloların doğruluğu ve güvenilirliği, tüm paydaşlarının doğru kararlar verebilmesi için son derece önemlidir.

Buna rağmen değişen ve gelişen rekabet piyasasında tarafların, etik ve ahlaki kurallara gereken önemi vermedikleri görülmektedir. Mevcut muhasebe uygulamaları, ölçüm yönteminin, muhasebeleştirme kriterlerinin ve bazı politika seçimlerinin mesleki değerlendirmeye bağlı olarak yapılmasına izin vermektedir. Bu seçimin uygulanması, bilginin kasıtlı olarak açıklanmaması, muhasebe kayıtlarının manipüle edilmesini içerebileceği gibi işletmenin gerçekte olduğundan daha farklı görülmesini de sağlayabilmektedir. Bu nedenle paydaşlar açısından karar verme sürecinin en önemli enstrümanı olan finansal tabloların doğruluğu ve güvenilirliği önemli bir endişe konusu olmaktadır.

Finansal tabloların manipüle edilmesi amacı ile başvurulan uygulamalardan birisi çalışma konusunu oluşturan yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır. Yaratıcı muhasebe, genel olarak finansal performansı gizlemek için genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartlarındaki boşluklardan yararlanarak finansal bilgilerin farklılaştırılmasıdır. Bu uygulamalar genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartları çerçevesinde yapıldığı için teknik olarak doğru olmakla birlikte, muhasebe politikalarının kullanılması gereken şekliyle sapan muhasebe uygulamalarıdır. Yaratıcı muhasebe uygulamaları, işletmeyi olduğundan farklı göstererek karar alıcıların yanlış karar vermelerine neden olmakta ve uzun vadede büyük zararlara sebebiyet vermektedir. 2000'li yılların başlarında finansal piyasaların ve hisse senedi sahiplerinin milyarlarca dolar zarara uğradığı Enron Skandalı, World.Com Skandalı ve Parmalat Skandalı yaratıcı muhasebe uygulamalarının sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Görüldüğü gibi yaratıcı muhasebe uygulamaları şirketler, yatırımcılar, yöneticiler, borç verenler, devlet gibi birçok taraf açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu çalışmanın amacı da Borsa İstanbul'da işlem gören işletmelerin finansal tabloları incelenerek, hangi finansal oranların şirketlerin yaratıcı muhasebe uygulamaları

üzerinde etkili olduğunun tespit edilmesi ve bu anlamda finansal tablo kullanıcılarının aydınlatılmasıdır.

Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde finansal tablolardan ve öneminden bahsedilmiş, ardından manipülasyon kavramına değinildikten sonra finansal bilgi manipülasyonu hakkında bilgi verilmiştir. Bölümün sonunda finansal bilgi manipülasyonu yöntemleri açıklanmıştır. Bu yöntemlerden biri yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır.

Daha sonra ikinci bölümde yaratıcı muhasebe hakkında daha ayrıntılı bilgiler verilmiş, ortaya çıkış nedenleri ve sınırlayan durumlar açıklanmıştır. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının avantajları ve dezavantajlarına değinildikten sonra çözüm yolları da anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise yaratıcı muhasebe stratejileri açıklandıktan sonra literatürde işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadığını tahmin etmeye yönelik geliştirilen modeller anlatılmış ve formülleri verilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde yaratıcı muhasebeye etki edeceği düşünülen değişkenlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına etkisinin olup olmadığını test etmek amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik araştırmanın yapılabilmesi için çalışmanın veri seti BİST 100'de yer alan finansal olmayan işletmeler olarak belirlenmiştir. Veri eksikliği yaşanan işletmelerin çıkarılması ile 59 işletmenin 2009q2-2020q2 dönemine ait finansal bilgileri analizin veri setini oluşturmuştur. Gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda analizde kullanılacak bağımlı değişken olarak ihtiyari tahakkuklar seçilmiştir. Analizdeki bağımsız değişkenler ise kaldıraç oranı, hisse başına kar, aktif karlılığı, brüt kar marjı, büyüme oranı, toplam aktiflerin doğal logaritması ve satışların doğal logaritmasıdır. Modellemeden önce birim kök incelemesi yapılmış, değişkenler yatay kesit bağımlılık içerdiğinden ikinci nesil bir birim kök testi olan Pesaran (2007) testi uygulanmıştır. Değişkenlerin durağan hale getirilmesi sonrasında korelasyon matrisi sonuçları da dikkate alınarak farklı modeller oluşturulmuş ve modeller panel veri analizi yöntemi ile tahmin edilmiştir. Sabit etkiler modeli ile rassal etkiler modeli arasındaki tercih, Hausman testi sonuçlarına göre belirlenmiş, model sonuçları otokorelasyon ve değişen varyans testlerine tabi tutulmuştur. Dirençli tahmin edicilerin kullanılması ile ulaşılan nihai model sonuçlarına göre finansal kaldıraç, aktif karlılık oranı ve brüt kar marjı ile

ihtiyari tahakkuklar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Karlılık değişkenlerinin ve kaldıraç oranının en anlamlı değişkenler olduğu görülmüş, ancak toplam aktiflerin doğal logaritması, satışların doğal logaritması ve aktiflerin büyüme oranı ile ihtiyari tahakkuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.



BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL TABLOLAR VE MANİPÜLASYONU

1.1. FİNANSAL TABLO FİNANSAL RAPORLAMA VE FİNANSAL BİLGİ

Finansal tablolar, muhasebenin temel çıktılarıdır (Doyrangöl ve İbiş, 2007: 13). Bu yüzden finansal tablo kavramından bahsetmeden önce muhasebe kavramına değinmek faydalı olacaktır. Muhasebe; işletmelerde mali nitelikteki işlemlerin ve olayların para ile ifade ederek kaydeden, sınıflandıran, özetleyerek rapor eden ve sonuçlarını yorumlayıp analiz eden bilim dalıdır (Yalkın, 2008: 1). Özet olarak muhasebe girdi, süreç ve çıktı olmak üzere üç aşamadan oluşur. Girdi aşaması, işletme içi ve işletme dışı kullanıcılardan parasal işlemler sonucunda fatura, çek, senet, makbuz, dekont, irsaliye, yazar kasa fişi gibi belgelerin elde edilmesidir. Süreç aşamasında elde edilen bu belgelere konu olan finansal işlemler ticari defterlerde kayıt altına alınır. Çıktı aşamasında ise ticari defterlere kaydedilen bu finansal bilgilerden oluşan finansal raporların hazırlanıp sunulduğu aşamadır (Dinç ve Karakaya, 2014: 24). Bahsedilen bu aşamaların sonucunda oluşan bilgiler finansal tabloları ortaya çıkarmaktadır.

“Finansal tablolar işletmenin finansal durumunun ve finansal performansın biçimlendirilmiş sunumudur.” (TMS¹ 1, Madde 9). Muhasebe bilgi sisteminin belirli dönem aralıklarıyla, işletmede ortaya çıkan olayların kaydedilmesi sonucunda ortaya çıkan bilgi ve belgelerdir. Finansal tabloların sunulması, işletmeyle ilgili ekonomik verilerle ilgilenenlerin, ekonomik kararlar vermeleri amacıyla işletmelerin finansal durumları, finansal performansları ve nakit akışları ile ilgili bilgileri sağlar. Ayrıca finansal tablolar, yöneticilerin kendilerine emanet edilen kaynakları ne etkinlikte kullandıklarını da gösterir. İşletmelerin finansal performansları ve nakit akışları ile ilgili bilgileri sunan en önemli araçlardan biri bu tablolardır (Gowthorpe ve Amat, 2005: 55; Akdoğan ve Tenker, 2010: 4). Finansal tablolar aracılığı ile sunulan başlıca bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz (TMS 1, Madde 9):

¹ Türkiye Muhasebe Standartları

- Varlıklar
- Borçlar
- Öz kaynaklar
- Gelir ve giderler; karlar ve zararlar dahil
- Ortakların ortak olmaları sebebiyle yaptıkları katkılar ve ortaklara yapılan dağıtımlar ve
- Nakit akışları

Bu bilgiler; dipnotlarda yer alan diğer bilgilerle birlikte finansal tablo kullanıcılarının, işletmenin gelecekteki nakit akışlarını ve özellikle bunların zamanını ve kesinliklerini tahmin etmelerine yardımcı olur. Finansal tabloların asıl amacı finansal tablo kullanıcılarının bu bilgi ihtiyacını gidermektir ve TMS'na göre tam bir finansal tablolar setinin bu amaca hizmet edebilmesi için aşağıdakilerden oluşması gerekir (TMS 1, Madde 10):

- Dönem sonu finansal durum tablosu
- Döneme ait kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu
- Döneme ait öz kaynak değişim tablosu
- Döneme ait nakit akış tablosu
- Önemli muhasebe politikalarını özetleyen dipnotlar ve diğer açıklayıcı notlar
- Bir önceki döneme ait karşılaştırmalı bilgi
- Başka bir Türkiye Finansal Raporlama Standardında farklı bir hüküm bulunmadığı sürece, işletmeler cari döneminde yer alan finansal tablolarında raporlanmış bulunan tüm tutarlar ile bir önceki dönem için sunulmuş olan tutarlarla karşılaştırmalı bilgileri sunmaktadır. Cari dönemde yer alan finansal tablolara ilişkin sunulan bilgilerin anlaşılması açısından gereklilik olması halinde, metinsel ve tanımsal bilgilerle ilgili karşılaştırmalı bilgileri de içermektedir. İşletmenin en az iki finansal durum tablosu, iki kar zarar tablosu ve diğer kapsamlı gelir tablosu, iki nakit akış tablosu ve iki öz kaynak değişim tablosu ve bunlara ait dipnotları sunmaktadır
- İşletmeler geriye dönük olarak bir muhasebe politikası uyguladığında, finansal tablolarda sunulan bilgilerde bir düzenleme yaptığında ya da finansal tablo kalemlerini yeniden sınıflandırdığında; bu geriye dönük sınıflandırma ve düzenlemeler bir önceki dönemin başındaki finansal durum tablosunda yer alan bilgiler üzerinde önemli bir etkisi olabilir. Böyle durumlarda işletmeler

asgari karşılaştırmalı finansal tabloların yanında bir önceki dönemin başındaki finansal durum tablosunu da sunar.

Finansal tablolar dipnotlar, finansal durum tablosu, kapsamlı gelir tablosu, nakit akış tablosu ve öz kaynak değişim tablosundan oluşmaktadır. Finansal raporlar ise yönetim kurulu faaliyet raporları ve sorumluluk beyanlarından oluşan raporlardır. (<https://www.kap.org.tr>, Erişim Tarihi: 02.03.19). Aslında finansal raporlama bir sınıflandırma sürecidir. Bu sınıflandırma iyi yapıldığında, finansal raporlama yatırımcıların işletmelerin gelecekteki durumlarını tahmin etmesine yardımcı olur ve yatırımcıların daha doğru kararlar vermelerini sağlar (Dye, 2002: 1127).

Finansal raporlarda finansal tabloların yanı sıra finansal ve finansal olmayan bilgileri de içerir. Finansal raporlamanın en önemli kısmı dipnotlarıyla birlikte finansal tablolardır. Ancak finansal raporlama sadece finansal tablolardan ibaret değildir. Bu nedenle Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kullanıcıların ekonomik kararlar alırken daha doğru bilgilere ulaşabilmesi için kavramsal çerçevede finansal raporlama kavramını benimsemiştir (Akbulut Özerhan, 2007: 23).

İşletmelerde rekabet faktörleri sürekli bir değişim içinde olmuşlardır. Günümüzde geçmişteki rekabet etmenlerinin önemi azalırken, üretim üstünlüğü, maliyet üstünlüğü, kalite üstünlüğü, hız üstünlüğü gibi rakipler tarafından anlaşılması ve taklit edilmesi çok kolay olan somut faktörlerin yerine anlaşılması neredeyse imkansız olan soyut faktörlerin önemi artmıştır. Burada soyut faktörlerden en önemlisi bilgidir (Özer, Özmen ve Saatçioğlu, 2004: 256).

Günümüzde bilgi her alanda oldukça önemlidir. İşletmeler gelecekteki işlemlerini planlarken doğru kararlar almak, bu kararları uygularken kaynak bulmak ve buldukları kaynakları verimli bir şekilde kullanmak için geçmiş ve cari durumlarını bilmelidirler. Bu sebeple bilgiye en çok ihtiyaç duyan kurum işletmelerdir. İşletme yöneticilerinin bahsedilen bu işlemleri başarılı bir şekilde yürütmesi ve devamlılığını sağlaması için en çok ihtiyaç duyduğu bilgi, finansal bilgilerdir (Demir ve Coşkun, 2009: 1).

İşletmelerin finansal durumları, faaliyetleri ve faaliyet sonuçları ile ilgili, mali nitelikteki işlemlerinin sonucunda ortaya çıkan bilgiler bağımsız denetimden geçirilerek finansal rapor ve tablolar oluşturulur. Bu finansal tablo ve raporlar

aracılığı ile finansal tablo kullanıcılarına bilgi aktarımı sağlanır. İşletmenin mali durumu hakkında bilgi veren metinler, tablolar, şekiller olarak verilen bu veriler finansal bilgi olarak tanımlanır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 4).

Finansal bilgi, karar verme aşamasında işletmenin içindeki ve dışındaki kullanıcılar için oldukça önemli bir unsurdur. Finansal bilgi doğru ve zamanında sağlandığında, karar vericiler de aynı yetenekle hareket ettiklerinde doğru kararlar vermeleri mümkündür (Bower ve Welke, 1968: 421). Bu bağlamda finansal bilgi sistemi (Bölükoğlu ve Birgili: 1992: 67-68);

- Yöneticilerin işletme varlıkları üzerindeki yönetim görevini yerine getirmesinde,
- İşletme faaliyetlerinin kontrolünün sağlanmasında,
- Geleceğe yönelik işletme faaliyetlerinin planlanmasında, ihtiyaç duyulan bilgileri sağlayan bir bilgi sistemi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Finansal bilgileri ortaya koymanın birçok yöntemi vardır. Ancak literatürde finansal bilgi denildiğinde işletmeler tarafından düzenlenen ve finansal bilgi kullanıcılarına sunulan bilanço, gelir tablosu, kar zarar tablosu ve nakit akış tablosu ön plana çıkmaktadır. Bu finansal tablolar temel finansal bilgi kaynaklarıdır. Bunların yanı sıra fon akım tablosu, öz kaynak değişim tablosu, yönetim kurulu faaliyet raporu, denetim kurulu raporu, dipnotlar ve bu tablolara ilişkin bağımsız denetim raporları ile özel durum açıklamaları da işletmelerle ilgili finansal bilgi kaynaklarıdır ve ülkelerin uygulamalarına göre farklılık göstermektedir.

1.2. FİNANSAL TABLOLARIN AMAÇLARI VE ÖNEMİ

Finansal tablolar, işletmenin para ile ifade edilebilen işlemlerinin kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi işlemleri sonucunda üretilen bilginin sunulması işlevini görür. Bu tablolar işletme sahiplerinin ve yöneticilerinin verdikleri kararların işletmenin mali durumunda ne gibi değişikliklere sebep olduğunu görmelerine ve takip etmelerine olanak sağlar (Yükçü, 2004: 3). İşletmeyle iş ve çıkar ilişkileri içerisinde olan bilgi kullanıcılarının ise, finansal tablolar sayesinde ilgili oldukları işletme hakkında duydukları finansal bilgi ihtiyaçlarını karşılar. Bu bilgi

kullanıcılarının hepsine tek tek finansal rapor sunmak gereksiz ve neredeyse imkansız bir iştir. Bu sebeple bütün bilgi kullanıcılarının ihtiyacı olan finansal bilgiler hepsine hitap edecek şekilde hazırlanır ve bu finansal tablolar kendilerine iletilir (<https://www.aktifonline.net>, Erişim Tarihi: 02.03.19).

Finansal tablolar bilgi kullanıcılarının temel bilgi kaynağıdır. Bu nedenle finansal tablolar bilgi kullanıcıların ihtiyacını karşılamalıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde finansal tablo düzenlemenin üç temel amacı vardır. Bunlar (Göçer, 2015: 142):

- İlgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak.
- Gelecekteki nakit akışlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak.
- Varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile İşletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamak.

Finansal tabloların hazırlanmasındaki ve sunulmasındaki ana amaç, finansal tablo kullanıcılarının karar verme aşamasında, işletme hakkındaki doğru bilgileri bu kullanıcılara sağlamaktır. Bu bilgilere örnek olarak işletmenin finansal durumu, finansal faaliyet performansı, nakit akış durumu, öz kaynak durumu gösterilebilir. Finansal tablolar yöneticilerin işletmeyi iyi bir şekilde yönetip yönetmediğini veya yöneticilerin yönettiği kaynakların verimli kullanıp kullanmadığı hakkında da bilgi sağlamaktadır. Yöneticiler işletmede işletme sahipleri adına hareket etmekte ve bir nevi işletmenin kaderine yön vermektedirler. Bu açıdan yöneticilerin yeterliliğini gözden geçirmek isteyen kullanıcılar, bu değerlendirmelere bakarak karar alabilirler. Bu kararlara; işletmedeki yatırımlarını devam ettirmek veya satmak ya da yönetimi yeniden atamak veya değiştirmek şeklindeki kararlar örnek gösterilebilmektedir (Atan, 2015: 9).

İşletmelerin temel amacı, kar elde etmek ve işletmenin cari piyasa değerini artırarak sürekliliğini sağlamaktır. Bunun dışında, riskin dağıtılması ve ekonomik bünye içinde tek başına etkin olmayan sermayelerin birleştirilmesi de işletmelerin amacıdır (Ataman, 1995: 14). İşletmeler bu amaçlarına ulaşabilmek için yatırımcıları çekmesi gerekmektedir. Yatırımları çekebilmek için ise, işletmeler menfaat gruplarına performanslarının iyi olduğu izlenimini verebilmelidir (Akgün, 2014: 4).

1.3. FİNANSAL TABLO KULLANICILARI

Finansal tablolar, finansal raporlama sürecinin sonucunda ortaya çıkan ve finansal bilgi kullanıcılarına işletmenin finansal durumu hakkında gerekli bilgileri sağlayan temel göstergelerdir. İşletmelerin belirli bir döneme ait mali nitelikteki işlemlerinden doğan sonuçların sunulmasına yarayan finansal tabloların temel amacı, işletmelere ait finansal bilgiyi ekonomik karar alıcılara iletmektir (Uçma, 2010: 1). Bir diğer ifadeyle, finansal tabloların amacı, geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar almalarını sağlamak için işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır.

İşletmenin ekonomik durumuyla ilgilenen taraflar Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun yayınlamış olduğu Kavramsal Çerçeve'de mevcut ve potansiyel yatırımcılar ile borç ve kredi veren taraflar olmak üzere iki kesim olarak incelenmiştir (Nazlıoğlu, 2018: 14). Finansal tablo kullanıcılarının menfaatleri bazı durumlarda çatışmaktadır. Bu çatışma sonucunda, finansal tablo kullanıcıları ve bu kullanıcıların ihtiyaç duydukları bilgiler şu şekilde açıklanmaktadır (Resmi Gazete, 16.01.2005):

Yatırımcılar: İşletmelerin sermaye sağlamanın bir yolu hisselerini satışa çıkarmaktır. Yatırımcılar da ellerinde bulundurdukları fonlarla bu hisseleri alarak kar elde etmek istemektedirler. Böylece fon sahipleri kar elde etmek amacı ile işletmelerin hisselerini satın alarak işletmelere fon sağlamaktadır. Yatırımcılar, fonları ile yapacağı yatırıma karar verirken satın alabileceği hisselerin taşıdığı risklerle ve yaptıkları yatırımın getirisini öğrenmek istemektedirler. Böylece yatırımcılar hisseleri, alma, satma veya elde tutma kararlarına yön verecek bilgilere ihtiyaçları vardır.

Çalışanlar: İşletmelerin çalışanları, çalışmaların karşılığında alacakları ücreti, emeklilikle ilgili haklarını, tazminattan doğan haklarını çalıştıkları işletmelerin karşılayıp karşılayamayacağını anlayabilmek için işletmenin finansal tablolarına ihtiyaç duymaktadırlar. Aynı zamanda işlerinin, dolayısıyla işletmenin devamlılığı hakkında tahminlerde bulunabilmek için de bu bilgilere ihtiyaçları vardır.

Borç verenler: İşletmeye borç verenler, işletmenin zamanı geldiğinde aldığı borcu faiziyle birlikte ödemeleri karşılığında borç vermektedirler. Dolayısıyla borç veren

taraf için işletmelerin likiditesi, karlılığı, kredibilitesi bir başka ifadeyle borç ödeme gücü oldukça önemlidir. Borç veren taraflar bu bilgilere ulaşabilmek için işletmelerin finansal tablolarına ihtiyaç duymaktadırlar.

Satıcılar ve diğer ticari tedarikçiler: Satıcılar ve diğer ticari tedarikçiler işletmenin kendilerine olan borçlarını zamanında ödeyip ödeyemeyecekleri ile ilgilenmektedirler. Ticari kreditorler, kendileri için önemli bir müşteri olmaması nedeniyle bir işletmenin devamlılığına ihtiyaç duymuyorlarsa, finansal borç verenlere nazaran bir işletmenin kısa vadedeki performansı ile daha çok ilgilenmektedirler.

Müşteriler: Bazı müşteriler bir işletme ile uzun süre boyunca iş yaparlar ve kendi işlerini sürdürebilmeleri için bu işletmelerin sürekliliği gerekmektedir. Bu gibi durumlarda müşterilerin ilgili işletmenin sürekliliğini anlayabilmek için finansal tablolarına ihtiyaç duymaktadırlar.

Devlet ve kamu işletmeleri: Devlet ve kamu işletmelerinin, kaynakların tahsis edilmesi amaçları vardır. Dolayısıyla bunlar işletmenin faaliyetleri ile ilgilenmektedirler. Devlet finansal tablolarla işletmenin ödeyeceği vergi hakkında bilgi edinmek için ilgilenmektedirler. Aynı zamanda işletmelerin faaliyetlerinden sağladığı bilgiler aracılığı ile yasal düzenleme yapmakta, vergi politikasını belirlemekte, ulusal gelir ve diğer istatistiki hesapları yapmaktadır.

1.4. FİNANSAL TABLOLARIN ÖZELLİKLERİ

Finansal tabloların sunduğu veriler, işletmelerin mali işlemlerini doğru olarak yansıtmalıdır. Aksi takdirde sunulan tablolar faydalı olmayacaktır. Finansal tabloların faydalı olması için doğruluğunun yanı sıra farklı özellikler de barındırması gerekmektedir. Bu özellikler temel ve destekleyici olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Kavramsal Çerçeve, 2018: 11).

1.4.1. Finansal Tabloların Temel Özellikleri

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve’de finansal tablolardan oluşan finansal bilgilerin faydalı olması için sahip olması gereken temel özellikleri şu şekilde açıklamıştır (Kavramsal Çerçeve, 2018: 11):

İhtiyaca uygunluk: Finansal tabloların ihtiyaca uygun olması, özel amaçlı değil genel amaçlı hazırlanmasını ifade etmektedir. Finansal bilgiler kullanıcıların hepsinin ihtiyacına hitap etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla finansal tablolar hazırlanırken kullanıcıların ortak ihtiyaçları belirlenerek ve hepsine uygun olacak finansal tablolar hazırlanarak bu tablo ve kullanıcılar arasında uyum sağlamış olur. Bu şekilde hazırlanan tablolar ihtiyaca uygun finansal bilginin verilmesini sağlar ve ihtiyaca uygun finansal bilgi, kullanıcıların ekonomik kararları üzerinde etkili olur. Başka bir ifade ile finansal bilgi kullanıcıları bir finansal bilgi ile geçmiş, şimdiki ve gelecekteki olayların sonuçları ile ilgili tahminlerde bulunabiliyorsa ya da tahminlerini teyit etmelerini veya düzeltmelerini sağlıyorsa o finansal bilgi ihtiyaca uygun finansal bilgidir ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılıyor demektir. Dolayısıyla bu tür finansal bilgiler kullanıcıların kararlarını etkiler (Sultanoğlu, 2014: 21)

Gerçeğe uygun şekilde sunum: Finansal tabloların finansal bilgi kullanıcılarına sunduğu bilgilerin bu kullanıcılara faydalı olabilmesi için açıkladığı ekonomik olaya ait bilginin gerçeğe uygun şekilde sunulması bir başka ifadeyle doğru bilgiyi vermesi gerekmektedir. Bunun için de sunulan tablo ve bilgilerin tam, tarafsız ve hatasız olması gerekmektedir. Burada tam sunumla anlatılmak istenen, sunulan mali nitelikteki olayların tanımlamalar, açıklamalar gibi bilgilerle birlikte sunulmasıdır. Tarafsız sunum ise, sunulan tabloların hazırlanma aşamasında mali nitelikteki olaylara önyargısız yaklaşılmasıdır. Kullanıcıların olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerini sağlamak için yönlendirici ve benzeri şekilde manipüle edilmemiş finansal bilgiyi ifade eder. Son olarak hatasız sunum, ekonomik olayların raporlanması ve bilginin edinimi aşamalarında hata ve ihmale yer vermeden, hatasız bir şekilde seçilip uygulanması anlamına gelmektedir.

1.4.2. Finansal Tabloların Destekleyici Özellikleri

Finansal tabloların kullanıcılara yararlı olabilmesi için, ihtiyaca uygun ve gerçeğe uygun olmasının yanı sıra bir takım destekleyici özelliklere de sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler, temel özellikleri taşıyan bilginin faydasını artırır. Aynı zamanda bazı durumlarda mali nitelikteki olaylar kaydedilirken kullanılacak birden fazla yöntem olabilir. Bu yöntemlerin her biri finansal tabloların temel özelliklerine eşit olarak uyuyorsa, hangi yöntemin kullanılacağını seçimime destek olabilmektedir. Bu destekleyici özellikleri şu şekilde açıklanmıştır (Kavramsal Çerçeve, 2018: 13):

Karşılaştırılabilirlik: Finansal tabloların, benzer işletmelerle ve hatta aynı işletme için dönemler arasında karşılaştırılabilirliğe sahip olması gerekmektedir. Çünkü finansal tablo kullanıcıları yapmış oldukları yatırımlarını satma ya da elde tutma kararı alırlar ya da bir işletmeye ilk defa yatırım yapmayı düşünürken yatırım yapacağı işletmeyi seçerler. Kullanıcılar bu seçimleri yaparken işletmenin dönemler arası performans eğilimini anlamasını ya da farklı işletmelerle performans karşılaştırmasını yapabilmeleri için finansal tabloların karşılaştırılabilir olması gerekmektedir.

Karşılaştırılabilirlik özelliğinin diğer destekleyici özelliklerden farkı, tek bir veriyle ilgili olmamasıdır. Karşılaştırma yapılabilmesi için birden fazla veri gerekmektedir.

Doğrulanabilirlik: Finansal tablo kullanıcılarının, finansal bilgilerin maddi hata ve önyargı içermediğinden emin olabilmeleridir. Başka bir ifade ile farklı bilgi düzeylerindeki ve birbirinden bağımsız gözlemcilerin tümünün finansal tablolar aracılığı ile sunulan bilgilerin gerçek verileri yansıttığı görüşüne varabilmeleri anlamına gelir.

Zamanında sunum: Finansal bilgi kullanıcılarının finansal tablolara ihtiyaç duyduğu zaman bu tabloların sunulmuş olması anlamına gelmektedir. Çünkü zaman geçtikçe bilginin yararı azalır. Fakat bu her zaman böyle değildir. Finansal tablo kullanıcıları işletme hakkındaki gelişimi görmek istediği zaman önceki dönemlere ait finansal bilgilere de ihtiyaç duymaktadır. Ancak buradaki husus finansal bilginin olabildiğince çabuk sunulmasıdır.

Anlaşılabilirlik: Finansal bilgilerin finansal tablo kullanıcıları tarafından kolayca anlaşılabilir olması anlamına gelmektedir. Bunun içinse, sunulan finansal tablolar karmaşık olan ekonomik olayları içerdiği zamanlar ek bilgiler aracılığı ile açıklanması gerekmektedir. Bu bilgileri finansal tablolara eklememek de bilgilerin kolay anlaşılabilir olması için bir yoldur fakat bu durumda finansal tablolarda sunulan bilgiler eksik olacağı için kullanıcıların yanlış kararlar vermesine neden olabilir. Bu yüzden bu bilgiler tablolara eklenmeli ancak ek bilgiler aracılığı ile açıklanması gerekmektedir.

1.5. MANİPÜLASYON KAVRAMI VE TÜRLERİ

Manipülasyon kelimesi Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde “Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme.” şeklinde tanımlanmaktadır. Yine aynı sözlükte manipülasyon kelimesi ekonomi açısından kısaca “Yönlendirim” olarak tanımlanmaktadır (<http://tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.06.19). Bu tanımdaki yönlendirim kelimesiyle anlatılmak istenen, sermaye piyasalarında alım satım konu olan finansal varlıkların fiyatlarında gerçek veya kabul edilebilir bir sebep olmadan etkide bulunulması, kişinin kendi amaç, istek, çıkar ve menfaati doğrultusunda finansal bilgi kullanıcılarının yanlış yönlendirilmesidir (Chambers, 2004'ten akt.; Bayındır, 2010).

Sermaye Piyasası Kanunu'nda ise manipülasyon, “*Yapay olarak, sermaye piyasası araçlarının, arz ve talebini etkilemek, aktif bir piyasanın varlığı izlenimini uyandırmak, fiyatlarını aynı seviyede tutmak, arttırmak veya azaltmak amacıyla alım ve satımını yapmak ve sermaye piyasası araçlarının değerini etkileyebilecek, yalan, yanlış, yanıltıcı, mesnetsiz bilgi vermek, haber yaymak, yorum yapmak ya da açıklamakla yükümlü olunan bilgileri açıklamamak*” olarak ifade edilmektedir. Bu tanımda altı çizilmesi gereken nokta, işlemlerin yapay olmasıdır. Yapay olarak yapılan her müdahale manipülasyon kapsamına girmektedir (Sermaye Piyasası Kanunu, 2499/47).

Manipülasyon, kişilerin, toplumların ve işletmelerin hareketleri, olayları ve durumları kendi aleyhlerinde değiştirmek için kullandıkları yöntemdir. Burada manipülasyonu yapan taraf karşı tarafı yönlendirmekte ve yanıltmaktadır. Bu

yönlendirme iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan ilki hareketlere, olaylara ve durumlara güç uygulayarak değişmesini sağlamaktır. Uygulanan bu güç sonucunda karşı taraf durumdan direkt olarak etkilenmektedir. Yönlendirmenin ikinci şekli ise manipülasyonu yapan tarafın karşı tarafa çeşitli hile ve aldatma yöntemleri ile karşı tarafın hareketlerinin değişmesine neden olmaktır. Manipülasyon, yönlendirmenin ikinci şekilde olması sonucu ortaya çıkmaktadır (Çıtak, 2007: 21).

Literatürde manipülasyonun işlem temelli manipülasyon, bilgi temelli manipülasyon ve hareket temelli manipülasyon olmak üzere üç türü üzerinde yoğunlaşmaktadır.

1.5.1. İşlem Temelli Manipülasyon

Sermaye Piyasası Kanunu'nda işlem temelli manipülasyon "*Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarına, fiyat değişimlerine, arz ve taleplerine ilişkin olarak yanlış veya yanıltıcı izlenim uyandırmak amacıyla alım veya satım yapmak, emir vermek, emir iptal etmek, emir değiştirmek veya hesap hareketleri gerçekleştirmek*" şeklinde tanımlanmaktadır (Sermaye Piyasası Kanunu, 107/1). Sermaye piyasası araçlarının fiyatları piyasadaki arz ve talebe göre oluşmaktadır. Bu fiyatlar oluşurken manipülatif amaçla alım ve/veya satım yaparak, emir vererek, verilen emirleri iptal ederek ve değiştirerek ya da buna benzer işlemler yaparak piyasada yanlış ve yanıltıcı fiyatların oluşmasına sebep olmak, işlem temelli manipülasyondur. Kendinden kendine işlemler bu manipülasyon türüne örnektir. Kendinden kendine işlemler, tarafların önceden anlaşarak aynı zamanda, aynı fiyat ve miktarda emir vererek karşılaşmasını sağlamaları ile gerçekleşen işlemlerdir. Bunlardan özetle işlem temelli manipülasyon, alım ve satım yapılarak gerçekleştirilen manipülatif işlemlerdir (Avşarlıgil, 2010: 16).

1.5.2. Bilgi Temelli Manipülasyon

Sermaye Piyasası Kanunu'nda bilgi temelli manipülasyon "*Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını, değerlerini veya yatırımcıların kararlarını etkilemek amacıyla yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi verilmesi, söylenti çıkarılması, haber verilmesi, yorum yapılması veya rapor hazırlanması ya da bunların yayılması*" olarak tanımlanmaktadır (Sermaye Piyasası Kanunu, 107/2). Bilgi temelli manipülasyon işlem temelli manipülasyona göre daha az maliyetle ve daha kolay

yapılabilecek bir manipülasyon türüdür. Son zamanlarda teknoloji hızla gelişmiş ve internet kullanımı artmıştır. Bununla birlikte son zamanlarda bilgi temelli manipülasyon yapmak isteyen manipülatörlerin işleri oldukça kolaylaşmıştır (Kütük, 2010: 97; Seyman, 2010: 10-11).

1.5.3. Hareket Temelli Manipülasyon

Hisse senedinin tahmin edilen değerlerinin istenilen değerlere doğru değişmesi amacıyla yapılan manipülatif işlemler, hareket temelli manipülasyonlar olarak adlandırılmaktadır. Hareket temelli manipülasyonlar ile hisse senetlerinin değerleri ve işletmenin sahip olduğu menkul kıymetlerin cari fiyatları değiştirilmektedir. Bunların neticesinde piyasa değerleri de sürekli olarak değişmektedir ve bu manipülasyon türünde esas amaç da budur. Bu manipülasyon türüne bir menkul kıymetin borsaya kote olan kısmının büyük bir kısmının satın alınması veya işletme çalışanlarının elinde bulundurdukları hisselerini kendi amaçları doğrultusunda kullanmaları, bazen de aracı kurumların müşteri emirlerini yerine getirmemeleri örnek gösterilebilir (Küçüksözen, 2004: 29).

1.6. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU

Finansal bilgi kısaca; işletmelerde muhasebe işlemleri doğduktan sonra bu işlemlerin muhasebe sistemleri aracılığı ile işlenmesiyle üretilen, mali durum faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sonuçları ile ilgili bilgilerin verildiği ve bu bilgilerin bağımsız denetimden geçmesiyle finansal bilgi kullanıcılarına sunulan finansal raporlar şeklinde açıklanmaktadır (Bushman ve Smith, 2001:238). İşletmeler bir toplumda refah üretmek ve bunu dağıtmak için vardır. Finansal bilgi aracılığı ile işletmelerin bu faaliyetlerinin sonuçları finansal bilgi kullanıcılarına sunulmaktadır (Küçüksözen, 2004: 39).

İşletmelerin ve işletmelerin bulunduğu sektörlerin yapılarının, ekonomik koşullarının ve olaylarının aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. Sahip oldukları bu değişik özellikler sebebiyle finansal raporlama sisteminde esneklikler bulunmaktadır ve bulunmak zorundadır. Bu esnekliklerin varlığının yanıltıcı finansal tablolarla sonuçlanmaması gerekmektedir. İşletmelerin bu esneklikleri finansal tablo

kullanıcılarının yanlış yönlendirilmesinde kullanmak yerine, finansal durumlarının adil bir şekilde sunumunu sağlamak için kullanmaları gerekmektedir. Ancak bazı yöneticiler finansal raporlama sisteminde bulunan bu esnekliklerden faydalanarak, işletmelerin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını gerçekte olduğundan farklı göstermektedir. Finansal bilgi kullanıcılarının hareketlerini etkilemek amacıyla finansal bilgiler üzerinde bilinçli olarak yapılan değişiklikler finansal bilgi manipülasyonu ya da muhasebe manipülasyonu olarak adlandırılmaktadır. Bu işlemlerin esas amacı, işletmenin finansal durumunu olduğundan farklı göstermektir (Bayırlı, 2006: 28; Mulford ve Comiskey, 2002: 26).

İşletmelerde yapılan muhasebe işlemleri belirli kurallara ve standartlara dayanmaktadır. Bazı işlemlerin nasıl muhasebeleştirileceğine ilişkin kurallar açık bir şekilde ortaya koyulmuştur. Bu şekilde net olarak kurallara ve standartlara bağlanmış işlemlere ilişkin bilgilerin manipüle edilmesi kolay değildir. Ancak stok değerlemesi, çeşitli karşılıklar, giderlerin ertelenmesi, varlıkların amortismanı, faiz giderlerinin aktifleştirilmesi, yazılım gelirlerinin muhasebeleştirilmesi ve maddi olmayan duran varlıkların itfa süresi gibi bazı işlemlerin muhasebeleştirilmesi net olarak belirlenmemiştir. Çeşitli değerlendirmeleri ve uygulamaları vardır. Bunun gibi alternatif kayıtların yapılabileceği işlemler yetkililerin kararına bağlıdır. Bu alternatifler, yetkililerin çeşitli değerlendirmeler arasından kendi çıkarlarına uygun olacak uygulamaları kullanmalarına imkan sağlamaktadır. Bu durum da manipülasyon için açık bir kapı bırakmaktadır. Bu esnekliklerin yanı sıra, finansal piyasalardaki gelişmelere göre muhasebe standartlarında değiştirme ve yeniden hazırlama süreci ortaya çıkmaktadır ve bu süreçlerdeki boşluk ve/veya gecikmeler de manipülasyon için açık kapı bırakan durumlardandır (Küçüksözen, 2004: 42-43).

Finansal bilginin en önemli görevleri işletmelerin ekonomik durumları ile ilgili bilgilerin sunulmasıyla, yöneticilerin işletmeyle ilgili karar almalarını ve yatırımcıların yatırım kararları alarak işletmelere finansman imkanı sağlamaktır. İki tarafın da aldıkları kararlar sahip oldukları ekonomik kaynakları nasıl kullanacakları ile ilgilidir. Manipülatörler yatırımcıların yatırım için ilişkili olduğu işletmeyi tercih etmesini istemektedir. Bu da finansal bilgileri istenilen doğrultuda değiştirme isteklerini uyandırmaktadır. Ancak tarafların manipülasyona uğramış finansal bilgilere bakılarak verilmiş ekonomik kararları ekonomide kaynak israfına neden olmaktadır. Çünkü ancak doğru finansal bilgileri değerlendirerek doğru zamanda

karar vermeleri durumunda kaynaklarını doğru şekilde kullanmış olacak ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunmuş olacaklardır (Stolowy ve Breton, 2000: 4; Küçüksözen, 2004: 39).

Finansal tabloların manipülasyona uğraması durumunun ekonomik gelişmeye olumsuz etkisinin başka bir nedeni, fon sahiplerinin finansal tablo manipülasyonu uygulamalarından haberdar olduğu ancak yatırım yapmak istedikleri takdirde yatırım yapacakları işletmenin finansal bilgilerinin manipülasyona uğrayıp uğramadığını bilemedikleri için yatırım yapmaktan çekinmelerine sebep olmasıdır. Aynı zamanda manipülasyona uğramış verilerin sermaye piyasalarının düzgün bir şekilde işlememesiyle fiyatların serbest piyasada oluşmasına engel olması da buna sebep olmaktadır (Küçüksözen, 1999: 178-179'dan akt.: Yüce, 2012: 366).

Özet olarak finansal tablo manipülasyonu, işletmelerin finansal tablolarında sunulan bilgiler üzerinde, finansal tabloların hazırlanma sürecine yöneticilerin isteğine uygun şekillendirmek suretiyle müdahalede bulunulması olarak açıklanabilmektedir. Yapılan bu müdahale; bazen muhasebe standartları çerçevesinde ona uygun olarak ya da bazen standartlar dışında olabilmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 2). Burada finansal bilgilerin gerçeği yansıtmaması durumu söz konusudur. Ancak yapılan işlemin manipülasyon olarak adlandırılması için işletmenin finansal durumunun kasıtlı olarak değiştirilmiş olması gerekmektedir. Eğer finansal tablolar hakkında verilen yanlış bilgi kasıtlı olarak yapılmamışsa bu durumda manipülasyon değil hata söz konusudur.

Finansal bilgi hatası olarak nitelendirilebilecek durumlar aşağıda örneklendirilmiştir (Bayırlı, 2006: 30):

- Finansal tablolar hazırlanırken mali olaylara ilişkin bilgilerin elde edilmesi ve kaydedilmesi sırasında yanlışlık yapılması,
- Olayların gözetimi, izlenmesi veya değerlendirilmesi sonucu yapılan muhasebe tahminlerinin yanlış olması,
- Finansal bilgilerin tutar, sınıflandırma, sunum ve kamuya açıklanması ile ilgili genel kabul görmüş muhasebe standartlarının uygulanma aşamasında yapılan yanlışlıklar.

Finansal tablolar hazırlanırken hangi tür işlemlerin manipülasyon olduğu konusunda kesin kriterler yoktur. Ancak bir işlemin manipülasyon sayılmasında şu kriterler yol gösterici olmaktadır (Bayındır, 2011: 85'ten akt.: Şensoy, 2013: 381-382):

- Bir menkul kıymetle ilgili gerçekleştirilen işlemlerin günlük işlem hacminin büyük bir kısmını oluşturması ve bu işlemlerin menkul kıymetin fiyatını ve değerini önemli ölçüde değiştirmesi,
- Menkul kıymetin değerindeki artıştan yarar sağlayacak kişilerle işlemi gerçekleştiren kişilerin birlikte hareket etmesi,
- Değişik aracı kurumlardaki farklı hesaplar üzerinden emirler verilerek ve işlem gerçekleştirilerek bu işlemlerin gerçekleştiği dönemde menkul kıymetin değerinde büyük farkların ortaya çıkması,
- Menkul kıymetlerin büyük kısmına sahip olan kişiler tarafından verilen emirlerin ve gerçekleştirilen işlemlerin menkul kıymet değerinde büyük farkların ortaya çıkması,
- Seans süresince aynı anda veya yakın zamanda alım ve satım emirlerinin verilmesi sonucu mülkiyetin değişmeyecek şekilde kişinin kendi verdiği emirlerin eşleşmesi, bu emirlerin ve işlemlerin kişinin toplam işlem hacmi içinde büyük orana sahip olması,
- İşlemlerin daha çok seans başında veya seans sonunda gerçekleştirilmesi
- İşlemlerin birden fazla aracı kurum üzerinden kendi adına ve vekaleten yönettiği veya kontrol ettiği hesaplar aracılığı ile emirler verilerek gerçekleştirilmesi,
- Bir hesapta gerçekleşen işlemler için hesap sahibinin ekonomik gücünün ya da yapılan işlemlerle ilgili bilgi ve tecrübelerinin olmaması,
- İşlemlerin yapıldığı piyasaların yeterli derinliğe sahip olmaması.

1.6.1. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Nedenleri, Amaçları, Sonuçları

Finansal bilgi manipülasyonunun başlıca nedenleri aşağıda sıralanmıştır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 7):

- İşletmelerin zayıf yönetim yapıları,
- Yöneticilerin menfaatleri ve işletmelerin ortaklık yapıları,

- İşletmelerin iç denetim sisteminin yetersiz olması ve yetersiz bağımsız denetim komiteleri ya da bağımsız denetimin hiç olmaması,
- Finansal raporlama sürecinde finansal bilgi raporlamasının gerçek zamanlı değil periyodik bilgilendirmenin olması,
- Periyodik finansal raporlama sisteminin ortaya çıkardığı finansal analistlerin ve bunların tahminleri ile bu tahminlerin işletmelerin yönetimi üzerinde baskı oluşturması,
- Muhasebe standartlarındaki, gerçekleşme, tahsis ve tahakkuk kavramları ve bu kavramlar da dahil olmak üzere muhasebe sisteminin bir işletme için ekonomik sonuç doğuran işlem ve olayların gerçekleşme zamanı, tutarı ve raporlanması ile ilgili esneklikler sağlanmasıdır.

İşletmelerin yönetim yapılarının zayıf olması iç denetim sisteminin ve bağımsız denetimin fonksiyonlarını tam anlamıyla yerine getirememesine neden olmaktadır. Bu da piyasada işletme faaliyetleri hakkında doğruluktan uzak bilgilerin ortaya çıkmasına yol açarak finansal bilgi manipülasyonlarına sebep olmakta, böylece gerçek olmayan bilgilerin ortaya çıkmasına ve yayılmasına sebep olmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 7). Zayıf yönetim yapısıyla kastedilen, hiyerarşik olarak bakıldığında aynı kişilerin farklı seviyelerde bulunmasıdır. Aynı kişilerin hem yönetim kurulu üyesi hem de üst düzey yönetici konumunda olmaları ya da üst düzey yöneticilerin aynı zamanda işletmenin kurucuları olmaları zayıf yönetim yapısına örneklerindedir (Küçüksözen, 2004: 108).

Finansal bilgi manipülasyonunun başka bir sebebi yöneticilerin kendi çıkarlarını gözetmesidir. Yöneticiler işletmelerin kar etmesi için çabalamakta ve bu karın en yüksek seviyeye çıkmasını istemektedirler. Bunun sebebi ticari itibarlarını korumak ve işletmenin istikrarlı bir yapıya sahip olduğu görüntüsü vermektir. Yöneticiler bu isteklerini karşılamak için manipülasyon yapma yoluna girebilmektedirler (Canbulut, 2008: 23).

İşletmeler finansal bilgilerini üç aylık aralıklarla sunmaları da finansal bilgi manipülasyonuna neden olmaktadır. Bu finansal tablolar çok önemlidir fakat piyasaya etkisi azdır. Piyasaya yön veren bilgiler finansal analistlerin yorumlarıdır. Çünkü finansal piyasalarda işlem yapan taraflar işletmeler hakkındaki bilgilere anında ulaşmak isterler ve üçer aylık aralıklarla ya da yıllık olarak sunulan finansal

bilgilerin arasındaki boşluğu finansal analistler doldurmaktadır. Analistlerin yorumları işletmeler üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu da finansal bilgi manipülasyonuna sebep olmaktadır (Canbulut, 2008: 26).

İşletmelerin mali nitelikteki işlemleri kaydedilirken işletmenin ömrü belirli dönemlere bölünür ve her dönemin faaliyet sonuçları ayrı saptanır. Dolayısıyla gelir ve giderler karşılaştırılırken aynı döneme ait olanlar karşılaştırılmalıdır. Bu da kayıtların tahakkuk esasına göre yapılması ile mümkün olmaktadır. Tahakkuk esasına göre kayıt yapılırken yöneticiler tahakkuk zamanı ve miktarını belirlemek için bir değerlendirme yapmaktadırlar. Tahakkuk esasının amacı işletmelerin bir döneme ilişkin mali durumunu daha iyi ölçmektir ancak bu amaçla yöneticilere sağlanan esneklik finansal bilgi manipülasyonuna neden olmaktadır (Çakıcı, 2002: 71-72).

Finansal bilgi manipülasyonunun çeşitli amaçları vardır. Fakat en önemli amacı hisse senedi fiyatlarını etkilemektir. Hisse senedi fiyatlarının değiştirilmesi için finansal tablolar üzerinde kar tutarları artırılmakta ya da zarar tutarları azaltılmaktadır. Ayrıca işletmenin olduğundan daha istikrarlı bir ekonomik yapıya sahip olduğunu düşündürmek amaçlanmaktadır. Bu da işletmenin daha iyi bir ekonomik yapıya sahip olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Yatırımcıların fonlarını bu noktalara aktarmak konusundaki kanılarını etkileyen en önemli sebeplerden biri işletmelerin mali yapılarıdır. Bu sebeple işletmenin mali durumunu olduğundan daha iyi göstererek yatırımcıların işletme hakkındaki düşüncelerini olumlu yönde etkilemektedir. Böylelikle yüksek kar beklentileri oluşacağı için yatırımcılar daha fazla hisse senedi alacak ve dolayısıyla hisse senedi fiyatlarında artış olacaktır (Varıcı ve Er, 2013: 44; Yüce, 2012: 378).

Bu amaçların yanı sıra işletmenin güvenilirliğini artırarak kredi alma durumunu iyileştirmek, borçlanma maliyetini azaltmak ve yönetici primlerini artırmak için de finansal bilgi manipülasyonları yapılmaktadır. Yüksek karlı işletmelerin yasal düzenlemelerin baskısını azaltmak ve yüksek vergilerden kaçınmak için karlarını düşük göstermeleri de finansal bilgi manipülasyonunun amaçları içerisinde yer almaktadır (Demir ve Bahadır, 2007: 107).

Literatürde ortaya koyulan finansal bilgi manipülasyonu amaçları daha detaylı bir biçimde incelendiğinde şu şeklide sıralanmaktadır (Küçüksözen, 2004: 171);

- Şirketin hisse senedi fiyatının ve riskinin değiştirilmesi,
- Kreditorler, yatırımcılar ve çalışanlarla daha iyi ilişkiler kurulması,
- Yönetici ücretlerinin manipüle edilmesi,
- Politik ve düzenlemelerden kaynaklanan risklerin ortadan kaldırılması,
- Yatırımcıların şirketle ilgili algıladıkları riskin azaltılması,
- İşletmenin gelecekteki performansı hakkında piyasaya olumlu sinyal gönderilmesi ve
- Vergi avantajı sağlanması.

Tablo 1: Finansal Bilgi Manipülasyonunun Amaçları

Manipülasyonun Amacı	Sağlanması Beklenen Fayda
Hisse Fiyatı Etkileri	Daha yüksek hisse senedi fiyatları Daha az hisse senedi fiyatı dalgalanması Daha yüksek işletme değeri Daha düşük sermaye maliyeti Daha yüksek hisse senedi opsiyon değeri
Borçlanma Maliyetleri	Daha yüksek kredibilite Daha yüksek borç oranı Borçlanma maliyetinin düşmesi Kredi anlaşmalarında daha esnek finansal koşullar
Prim Etkisi	Daha yüksek kara bağlı prim tutarı
Politik Maliyet Etkileri	Daha az düzenleme Daha az vergi

Mulford, Comiskey, "The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices", Canada, 2002; 4

Finansal bilgi manipülasyonunun sonuçları genellikle olumsuzdur. Örneğin ekonomiye olumsuz etkileri vardır. Çünkü piyasaların düzgün bir şekilde işlemesi için en küçük tasarrufun bile doğru bir şekilde değerlendirilmesi ile ekonomiye olan katkısının maksimize edilmesi ve tasarruf sahibinin işlemlerini güven içinde yapması gerekmektedir. Bu da kamunun sürekli bilgide eşitlik olgusu çerçevesinde aydınlatılması ile mümkündür. Finansal bilgi manipülasyonu yapay bir piyasa oluşturarak piyasalarda haksız rekabet ortamı yaratmaktadır. Bu da kamuyu

aydınlatma ve yatırımcının korunması ilkelerine zarar vermekte ve etkin piyasa oluşumunu engellemektedir. Yanlış finansal bilgilere dayanarak verilen kararlar da fonların yanlış ve verimsiz alanlarda kullanılmasına, dolayısıyla ekonomiye ek bir maliyet yüklenmesine neden olmaktadır (Küçüksözen, 2004: 45).

Bu durumda finansal bilgi manipülasyonunun en önemli sonucu ekonomide kaynakların verimli bir şekilde kullanılamamasıdır. Bunun dışında finansal bilgi manipülasyonun diğer sonuçları şu şekilde sıralanmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 10);

- Hisse senedi fiyatlarının dolayısıyla işletme değerlerinin düşmesi,
- İşletmelerin finansman maliyetlerinin artması,
- Fon sahiplerinin zarara uğraması sonucunda işletmelere ve piyasalara olan güvenlerinin azalması,
- Finansal analistlerin finansal bilgi manipülasyonu yapan işletmeleri incelemekten kaçınması, bu işletmeleri inceleyen finansal analist sayısının azalması,
- Analistlerin işletmeler hakkında yaptığı tahminleri tutma olasılığının azalması,
- Sermaye piyasalarının kaynakların verimli alanlarda kullanılması işlevinin bozulması,
- Finansal bilgi manipülasyonu yapan işletmelerin yöneticilerinin işine son verilmesi,
- Finansal bilgi manipülasyonu yapan işletmelerin yöneticilere yatırımcılar ve ilgili otoriteler tarafından dava açılması ve
- Bağımsız denetim kuruluşlarının işini bırakmaları veya bağımsız denetimini yaptığı işletmeleri kaybetmeleri ve çok yüksek tutarlarda tazminata uğramaları.

1.6.2. Finansal Bilgi Manipülasyonu Türleri

Finansal bilgi manipülasyonlarının gider manipülasyonu, gelir manipülasyonu ve kar manipülasyonu olarak üçe ayrılmaktadır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995: 201).

1.6.2.1. Gider Manipülasyonu

Gider manipülasyonu oluşan giderlerin daha uygun bir zamanda kaydetmek için bekletilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Burada daha uygun zamanla anlatılmak istenen karın manipüle edilmek istendiği bir yıldır. Giderlerin oluştuğu yılda kaydedilmeden bekletilip, aynı tutarın sonraki yıllarda ilave edilmesi şeklinde uygulanmaktadır (Dechow vd., 1995: 201). İşletmelerin faaliyet sonuçlarına bağlı olarak çeşitli gider türleri meydana çıkmaktadır. Vergi Usul Kanunu'nun, Sermaye Piyasası Kanunu'nun ve Türkiye Muhasebe Standartları'nın gider konusunda farklı yaklaşımları olduğu için bu giderlerin aktifleştirilmesi ya da doğrudan gider olarak kaydedilmesi gibi alternatifleri vardır. Bu farklılık ise işletmelerin dönem karının gerçeği yansıtmamasına neden olmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 92). İşletmelerin amortisman yöntemi seçerken işletmenin yapısına uygun olan yöntem yerine karı isteği doğrultusunda artırıp azaltacak yöntemi tercih etmesi de bu manipülasyon türünün örneklerinden biridir (Elitaş, 2013: 47).

1.6.2.2. Gelir Manipülasyonu

Gelir manipülasyonu gerçekte var olmayan ya da henüz tahakkuk etmemiş gelirlerin varmış gibi kaydedilmesi ile oluşmaktadır. Bu manipülasyon türünde de karın manipüle edilmek istendiği yılda gelirin henüz gerçekleşmeden toplam gelirlere, tahakkuklara ya da ticari alacaklara eklenip ve bir sonraki yıl da aynı tutarın gelirlere, tahakkuklardan veya ticari alacaklardan düşülmesi yolu ile uygulanmaktadır (Bayırlı, 2006: 47).

1.6.2.3. Brüt Kar Marjı Manipülasyonu

Brüt Kar Marjı Manipülasyonu, gelir manipülasyonunda olduğu gibi henüz gerçekleşmemiş gelirlerin kaydedilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Ancak gelir manipülasyonundan farklı olarak, kaydedilen gelirlere ilişkili olan giderler de aynı dönem tablolarına eklenerek bu giderler de karın hesaplanmasında dikkate alınmaktadır. Gelir manipülasyonu sadece gelirlere finansal tablolara eklenmesi yolu ile yapılmaktadır (Dechow vd., 1995: 202).

1.6.3. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

Finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinden en yaygın olanları; hileli finansal raporlama, kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, büyük temizlik muhasebesi, agresif (atak) muhasebe ve yaratıcı muhasebedir. Bu yöntemleri tablo yardımıyla şu şekilde özetlenmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002: 3):

Tablo 2: Finansal Bilgi Manipülasyonunun Yöntemleri

Manipülasyon Yöntemi	Manipülasyon Tanımı
Hileli Finansal Raporlama	Finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak için finansal tablolardaki bilgilerin kasıtlı olarak olduğundan farklı beyan edilmesidir.
Kar Yönetimi	Karın, işletme yöneticileri tarafından daha önceden belirlenmiş kar hedefine, analistlerin yapmış olduğu kar tahminine ya da daha düzgün, daha sürdürülebilir bir kar tutarına doğru manipüle edilmesidir.
Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi	Kardaki yıllar itibarıyla oluşabilecek iniş çıkışları yok etmek amacıyla, karın yüksek olduğu yıllarda, gelecekteki yıllarda kullanmak için saklanması başka bir ifade ile o yıl içinde karın düşürülüp sonraki yıllara ertelenmesi şeklinde yapılan bir kar yönetimi şeklidir.
Agresif (Atak) Muhasebe	İşletmenin mali durumunun olduğu gibi değil de istenildiği gibi gözükmesi için muhasebe ilkelerinin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyup uymadığını dikkate almadan, etkili ve kasıtlı bir biçimde seçilmesi ve uygulanmasıdır.
Yaratıcı Muhasebe	Agresif muhasebe, hileli finansal raporlama, kar yönetimi gibi finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerini uygulamak için atılan adımlar da dahil olmak üzere, finansal tabloların olduğundan farklı gösterilmesi için yapılan uygulamaların tümüdür.

Mulford, Comiskey, "The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices", Canada, 2002: 3

1.6.3.1. Hileli Finansal Raporlama

Hileli finansal raporlama kavramına değinmeden önce hata ve hile kavramlarının ayırımından bahsetmek gerekmektedir. Hata kavramı Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünde “*İstemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, kusur, yanlışlık, yanlış.*” olarak tanımlanmaktadır. Yine aynı sözlükte hile ise “*Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika.*” olarak tanımlanmaktadır (<http://tdk.gov.tr>). Bu iki kavram arasındaki temel fark, yapılan işlemin farkında olarak ya da olmayarak yapılmasıdır.

Hileli finansal raporlama; işletme kayıt, belge ve hesaplarının finansal tablo kullanıcılarını yanıltarak çıkar sağlamak amacıyla işletmenin gerçek durumunu yansıtmayacak şekilde düzenlenmesi, tahrif edilmesi ve gizlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Muhasebe hataları genel olarak verilerin kaydedilmesi aşamasında yapılmakta iken, muhasebe hileleri daha çok belgeler üzerinde ve bilinçli bir şekilde yapılmaktadır. Muhasebe hileleri kasıtlı olarak yapıldığı için, bu hilelerin kolaylıkla tespit edilemeyecek şekilde yapılmaktadır ve bu yüzden fark edilmesi oldukça zordur. Dolayısıyla yapılan hilelerin kendiliğinden ortaya çıkması da beklenemez (Irmak, Kurnaz, Çağlayan ve Bal, 2002: 39).

Muhasebe hata ve hilelerinin ayırt edilmesinde temel kıstas kasıttır. Başka bir ifade ile yanlış yapılmış olan işlem kasıtlı yapılmışsa muhasebe hilesi, kasıtlı yapılmamışsa muhasebe hatası söz konusudur. Ancak sadece bunu baz alarak hata ve hile ayırımını yapabilmek her zaman mümkün değildir. Bazı durumlarda yanlış yapılan işlemlerin muhasebe hatası mı yoksa muhasebe hilesi mi olduğunu anlamak için aşağıdaki yönergelerden yararlanılmaktadır (Irmak vd., 2002: 30):

- Yapılan yanlış işlem aynı yönde ve sürekli devam ediyorsa muhasebe hilesi,
- Hesabın karşıtı ile yapılan yanlış işlem hemen anlaşılabilirken yanlışlığı gidermek için bir yanlışlık daha yapılıyorsa muhasebe hilesi,
- Küçük işletmelerde büyük miktarda yanlışlık yapılıyorsa muhasebe hilesi, büyük işletmelerde küçük miktarda yanlışlık yapılıyorsa muhasebe hatası,
- Yapılan yanlışlık işletme sahibi, yöneticileri ve çalışanları lehine, diğer tarafların aleyhine neden olması durumunda muhasebe hilesinin varlığı kabul edilmektedir.

Hileye yapısal açıdan bakıldığında, hile kavramında genel olarak aşağıda sıralanan unsurların bulunması gerektiği belirtilmektedir (Bozkurt, 2009: 60):

- Kesinlikle kasıt unsuru bulunmaktadır.
- Hile yapan kişi bu işlemi gizlice sürdürmektedir.
- Hile eyleminde hileyi yapan tarafların amacı kendine yarar sağlamaktır.
- Hile yapan taraf, çıkarlarının çatıştığı tarafı bir şekilde aldatır.
- Her durumda hile eyleminde kurban olan taraf zarara uğrar.

1.6.3.2. Kar Yönetimi

İşletmeler kar elde etmek, büyümek, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve süreklilik sağlamak gibi amaçlarla mal ve hizmet üretmek için organize olmuş yapılardır. Bu amaçların öncelik sırası işletmeden işletmeye değişmektedir. Fakat işletmeler için bu amaçların en önemlisi kar elde etmektir. Çünkü kar elde edemeyen bir işletmenin faaliyetlerine devam etmesi düşünülemez. İşletmenin sağlayacağı kar sadece işletmeyi ilgilendirmez. Bu ulaşılabilecek kar aynı zamanda devleti vergi açısından, ortakları kar payı açısından, personelleri ise ücret ve iş sürekliliği açısından ilgilendirmektedir (Tuğay, 1997: 4-5). Bu finansal tablo kullanıcılarının hareketlerini, işletmenin lehine olacak şekilde değiştirmek için, işletme yöneticilerinin muhasebe bilgileri üzerinden gerekli açıklamaları yapmaması veya hiçbir bilgi vermemesi gibi işlemler ile kısa vadeli dönemin karını etkilemeye çalışması, kar yönetiminin amacını oluşturmaktadır (Aydın, 2017: 42)

Literatürde kazanç yönetimi olarak da geçen kar yönetimi, yöneticilerin finansal tablo kullanıcılarını işletmenin mali durumuyla ilgili yanıltması, kendi prim ve tazminatlarını etkileyecek sözleşmelerin sonuçlarını etkilemek için yaptıkları işlemlerdir. Bu işlemler finansal bilginin kalitesini olumsuz etkileyen bir unsurdur (Nazlıoğlu, 2018: 34). Yapılan bu işlemler genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin, belirlenmiş standartların ve yasal düzenlemelerin sınırları içinde yapılıyorsa kar yönetimi olarak adlandırılmaktadır. Eğer karı etkilemek için yapılan işlemler bu sınırlar dışına çıkıyorsa kar yönetimi değil, hileli finansal raporlama ya da karın kötü yönetimi olarak adlandırmak gerekmektedir (Ocak ve Güçlü, 2014: 131).

Kar yönetmek amacı ile kullanılacak muhtemel kar yönetimi teknikleri şu şekilde sıralanmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002: 65):

- Amortisman yönteminin değiştirilmesi,
- Amortisman için kullanılan faydalı ömrün değiştirilmesi,
- Amortisman amaçları için kullanılan kurtarma değeri tahminlerinin değiştirilmesi,
- Tahsil edilemeyen alacaklar için gerekli olan karşılıkların belirlenmesi,
- Garanti yükümlülükleri için gerekli olan karşılıkların belirlenmesi,
- Ertelenmiş vergi varlıkları için gereken karşılıkların belirlenmesi,
- Değer düşüklüğüne uğramış varlıkların varlığının ve gerekli zarar tahakkuklarının belirlenmesi,
- Tamamlama sözleşmelerinde tamamlanma oranının belirlenmesi,
- Sözleşme taleplerinin gerçekleşme olasılığının tahmin edilmesi,
- Bazı yatırımlar için gerekli olan değer düşüklüklerinin tahmin edilmesi,
- Yeniden yapılanma tahakkuk tutarının tahmin edilmesi,
- Stok değer düşüklüğünün miktarının belirlenmesi,
- Çevresel yükümlülük tahakkuklarının tahmin edilmesi
- Kıdem tazminatı karşılıkları ile ilgili tahminlerde bulunulması veya değiştirilmesi,
- Araştırma geliştirme sürecinin geliştirilmesi için ayrılacak harcamanın belirlenmesi,
- Maddi olmayan duran varlıkların faydalı ömrünün belirlenmesi veya değiştirilmesi,
- Çöp sahası geliştirilmesi, doğrudan cevaplı reklam ve yazılım geliştirilmesi gibi aktifleştirilmesi gereken çeşitli giderlerin büyüklüğüne karar verilmesi,
- Türev finansal araçların korunma amaçlı tanımlanmasına karar verilmesi,
- Bir yatırımın yatırım yapılan işletme için etkisinin büyüklüğünün belirlenmesi,
- Bir yatırımın piyasa değerinde geçici düşüşler dışında bir düşüş olup olmadığına karar verilmesi.

1.6.3.3. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi

İşletmenin faaliyet alanındaki genel değişiklikler, ürettiği mal ya da hizmete olan talebin hızla değişmesi, faaliyette bulunduğu ülkede meydana gelen krizler, enflasyon, deflasyon, döviz oynaklığı, vergi oranlarındaki değişiklikler, maliyetlerin sürekli değişmesi gibi birçok etkenden dolayı işletmenin karında yıllar itibarı ile büyük değişiklikler gözlenmektedir (Ocak ve Güçlü, 2014: 130).

Kar yönetiminin bir türü olan karın istikrarlı hale getirilmesi, işletmelerin raporlanan karlara yıl bazında bakıldığında ortaya çıkan dalgalanmaları dengelemek amacıyla kar seviyelerini yasal çerçevede kontrol altına alması için yaptığı işlemler şeklinde tanımlanmaktadır.

Karın istikrarlı hale getirilmesi üç şekilde yapılmaktadır (Ronen ve Sadan, 1975: 133-134):

- Bir olayın tahakkuk etme zamanını belirlerken karın istikrarını sağlama: Yöneticilerin meydana gelen mali nitelikteki olayların meydana geldiği zaman değil, karın zaman içindeki değişkenliğini hafifleteceği zamanlarda kaydedilmesi ile karın istikrarını sağlamasıdır.
- Zaman içinde tahsis ederek istikrar sağlama: Yöneticilerin oluşan gelir ya da giderleri bir seferde kaydetmek yerine, parçalara ayırarak gelir ya da giderin, dolayısıyla karın daha istikrarlı olmasını sağlamasıdır.
- Sınıflandırma yoluyla istikrar sağlama: Yöneticilerin olağan karı istikrarlı hale getirebilmek için olağan gelir/giderler ve olağandışı gelir/giderler gibi net gelir ve giderler dışındaki gelir ve giderler arasındaki sınıflandırmada değişiklik yoluna gitmeleridir.

1.6.3.4. Büyük Temizlik Muhasebesi

İşletmelerin yönetimi devrettiği dönemlerde yeni yöneticilerin önceki dönemdeki mali durumun ve/veya önceki dönemdeki yöneticilerin gerçek durumdan daha kötü durumda olduğu izlenimini vermek için yaptıkları işlemlerdir. Burada amaç, yeni yöneticilerin olduğundan daha başarılı algılanmasını sağlamaktır. Aynı zamanda işletme yönetimi değişmese bile, faaliyet sonuçları kötü olan yıllarda, gelir tablosunu daha kötü göstermek için de bu manipülasyon yöntemine başvurulabilmektedir. Bu

durumda ise yöneticilerin amacı hedef kar düzeyine ulaşmanın mümkün olmadığı, daha fazla zarar açıklamanın zararı olmayacağı yıllarda karın daha da düşmesini sağlayarak bir sonraki dönemde kar oranının hızlı büyüme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu işlemler bazı gelirleri erteleyerek gelirleri azaltması, verimsiz aktifleri gider yazarak giderleri ise artırması şekillerinde yapılmaktadır (Canbulut, 2008: 58; Küçüksözen, 2004: 95).

Büyük temizlik muhasebesi kar yönetiminin bir türüdür. Kar yönetiminin bu türü, yeni yöneticinin kendi başarısını arttırarak, eski yöneticiyi başarısız göstererek veya mali durumun kötü olduğu bir yıl daha da kötüleştirerek bir sonraki dönemde suni bir yükseliş oluşmasının sağlanmasıdır (Ocak ve Güçlü, 2014).

1.6.3.5. Agresif (Atak) Muhasebe

Agresif muhasebe, muhasebe standartlarındaki kurallar zorlanarak ve uygulanabilecek çeşitli yöntemler arasından kasıtlı seçimler yapılarak genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olup olmadığına bakılmaksızın gerçekte olmayan gelirleri kaydetmek ve cari döneme ait giderleri sonraki dönemlere ertelemek suretiyle finansal tabloları değiştiren manipülatif işlemlerdir. Bu işlemler ürünlerin müşteriye teslim edilmeden fatura kesilmesi yoluyla ve konsinye satışların ödemeleri gerçekleşmeden satış geliri olarak kaydedilmesi, aynı zamanda bazı harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi şeklinde yapılabilmektedir (Canbulut, 2008: 94; Mulford ve Comiskey, 2002: 15).

Maddi duran varlıkların amortisman süresini uzatıp, artık değerini arttırmak da agresif muhasebe yöntemidir. Amortisman kısaca, devam eden inşaat ve arazi hariç, duran varlıkların faydalı ömürleri boyunca gider yazılması işlemidir. Böylece duran varlıklar kullanıldıkları muhasebe dönemlerine dağıtılarak gider yazılmış olur. Faydalı ömür duran varlığın hizmet ömrüdür. Artık değer ise duran varlığın amortisman süresi sonundaki beklenen gerçeğe uygun değeridir. Duran varlığın amortisman süresi ve artık değerini belirlemek yöneticilerin sorumluluğundadır. Bu sebeple yöneticiler standartlardaki bu esnekliği kazancı yapay olarak arttırmak için agresif bir şekilde kullandıklarında, amortisman süresini olduğundan daha uzun belirleyip amortisman giderlerinin daha az olmasını, artık değeri olduğundan daha

fazla gösterip varlıkların defter değerinde de düşüşler meydana gelmesini sağlayabilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002: 28).

Özetle agresif muhasebe, işletmenin finansal tablolarının süslenmesi amacıyla muhasebe standart ve politikalarının seçiminin ve uygulamasının bilinçli ve zorlayıcı şekilde yapılmasıdır. Dolayısıyla finansal tablo kullanıcılarına işletmenin mali durum ve faaliyet sonuçları ile ilgili aldatıcı ve eksik bilgi sunulması, diğer bir ifade ile finansal bilgi manipülasyonu söz konusudur (Bekçi ve Avşarlıgil, 2011: 137; Küçüksözen, 2004: 94).

1.6.3.6. Yaratıcı Muhasebe

İşletmelerde mali nitelikteki olayların muhasebesi yapılırken bazı durumlarda kullanılabilir bir denden fazla seçenek sunulur, farklı yöntemler öngörölür ve geniş esneklikler tanınır. Yaratıcı muhasebe uygulamaları, işletmelerin mali durumunu olduğundan farklı göstermek amacıyla muhasebe ilke ve standartlarındaki bu esnekliklerin bazı kişi ya da kurumların lehine sonuçlar doğuracak şekilde kullanılmasıdır. (Saltoğlu, 2003: 108; Cengiz, 2015: 21). Başlıca yaratıcı muhasebe uygulamaları şunlardır (Elitaş, 2013: 48):

- Fiktif gelirin muhasebeleştirilmesi,
- Faiz giderlerinin aktifleştirilmesi,
- Amortisman süresinin uzatılması,
- Açıklanan varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun olmaması,
- Olağandışı gelirlerin faaliyet geliri gibi gösterilmesi gibi uygulamalarla gelir kalemlerinin hesap gruplarının değiştirilmesi.

Yaratıcı muhasebe uygulamaları genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin belirlenmiş standartların ve yasal düzenlemelerin sınırları içinde yapılmaktadır. Ancak bu uygulamalar finansal bilgi kullanıcılarının kararlarını etkilemek için bir takım bilgileri gizlediği ve değiştirdiği için yasaların, standartların ve ilkelerin amaçlarına ters düşmektedir (Akgün, 2014: 25). Yaratıcı muhasebe uygulamaları terimi burada geniş anlamda kullanılmaktadır ve raporlanan finansal bilgileri ayarlamak ve işletmenin mali durumunu farklı algılanmasını sağlamak için kullanılabilir tüm uygulamaları kapsamaktadır. Bu nedenle, genel kabul görmüş

muhasabe ilkelerinin sınırları dahilindeki finansal bilgi manipülasyonları da yaratıcı muhasabe kapsamına girmektedir. Hileli finansal raporlama da genel kabul görmüş muhasabe ilkelerinin sınırlarını aşan uygulamalar olmasına rağmen yaratıcı muhasabe uygulamalarına dahildir. Aynı zamanda yaratıcı muhasabe uygulamaları hileli finansal raporlamadan daha az ahlaksız ve rahatsız edici olmasına rağmen, amacı hileli finansal raporlamanın amacı ile örtüşmektedir. Sonuç olarak bu gibi finansal bilgi kullanıcılarının kararlarını etkilemek amacıyla yapılan tüm uygulamalar hileli olsa da olmasa da, bu tür bütün davranışlar yaratıcı muhasabe olarak tanımlanmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002: 49). Yaratıcı muhasabe de hile de kasıt unsuru içermektedir. Aynı zamanda finansal tabloların olması gereken şeklini değiştirerek sunmaktadır. Bunların yanı sıra ikisi de gerçeği saptırma ve bir amaca hizmet etmeleri nedeniyle taraflı sunum içermektedir.

1.6.3.7. Manipülasyon Sayılmayan İşlemler

Sermaye piyasalarında bazı işlemler vardır ki, manipülasyona benzemelerine rağmen manipülasyon sayılmamaktadır. Bu işlemler piyasadaki fiyat-değer ilişkisini bozmasına rağmen amacı sermaye piyasası araçlarının fiyatlarının değişmesini sağlayarak bu değişikliklerden kazanç sağlamak değildir. Bu yüzden bu işlemler yasaldir ve herhangi bir yaptırıma tabi değildir. Spekülasyon, ihraç edilen sermaye piyasası araçlarının geri alınması, fiyat istikrar işlemleri, açığa satış, repo ve ters repo bu işlemlere örnektir (Yüce, 2012: 380).

Spekülasyon, ileride oluşacak fiyatları tahmin ederek, fiyat değişimi üzerinden kazanç sağlamaya çalışmaktır. Spekülasyon, manipülasyondan farklı bir kavramdır ve dünya borsalarının neredeyse tamamında suç sayılmamaktadır. Hatta spekülasyonların borsanın işlem hacmini arttırdığı, yatırımcıları çektiği ve borsanın gelişmesine faydası olduğu kabul edilmektedir (Kütük, 2010: 45, 112). Spekülatörler kazanç elde edebilmek için, edindikleri bilgilere ve tecrübelerine dayanarak fiyatlar düşerken alım, yükselirken satım yapmaya çalışırlar.

Manipülasyonlar, finansal tablo kullanıcılarının kararlarını etkilemek amacıyla menkul kıymet fiyatlarını aşırı yükselten, düşüren ya da belirli bir seviyede tutan ve dolayısıyla haksız kazanç sağlayan işlemlerdir. Ancak spekülasyonlar yapay yollarla sermaye piyasası araçlarının değerini/fiyatını etkilemek amacıyla yapılan işlemler

değildir. Sadece spekülörlerin elindeki birtakım bilgileri ve tahminleri kullanarak, bir başka deyişle arz ve talep kanununu ustaca yorumlayarak, doğru bir şekilde sonuçlanması durumunda kazanç elde etmeleridir (Canbulut, 2008: 109).

Türk Ticaret Kanunu'nun 329. Maddesine göre işletmenin sermaye azaltmaya karar vermesi, yöneticilerin, müdürlerin ve diğer çalışanların kendilerine düşen sorumluluklara karşı rehin olarak alması ve işletmenin alacaklarının ödenmesi gibi durumlarda işletmeler daha önce ihraç etmiş olduğu hisse senetlerini alabilirler (TTK md. 329). İşletmeler hisse senetlerini satın almak isterlerse kanunun bu kısmında yer alan durumlara uyması durumunda İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'nda işlem gören hisse senetlerinin geri alımının İMKB'nin belirlediği işlem kurallarına uyarak İMKB'de yapılabilir (Kütük, 2010: 115).

Sermaye piyasasında fiyat istikrar işlemleri, sermaye piyasası aracı halka arz edildikten sonra arz fazlasının geri alınıp, arzı aşan talep fazlasının ise karşılanarak, arz ve talep dengesinde oluşması gereken fiyatlara müdahale etmektir. Dolayısıyla fiyat istikrar işlemleri nitelik itibarıyla manipülasyona çok benzemektedir. Ancak fiyat istikrar işlemleri, piyasada oluşabilecek olumsuz etkilerin fiyata yansımalarını engellemekte ve fiyat konusunda belirsizliklerin olduğu bir dönemde piyasayı düzenleme işlevi görmektedir. Dolayısıyla bu işlemler hem işletmeyi hem de yatırımcıyı korumaktadır. Bu yüzden belli sınırlamalar dahilinde fiyat istikrar işlemlerine izin verilmektedir (Kütük, 2010: 118).

Açığa satış işlemi satıcının elinde olmayan sermaye piyasası araçlarını ödünç olarak alıp satması ve vade sonunda da aynı miktardaki sermaye piyasası aracını satın alıp ödünç aldığı şahsa iade etmesi işlemi ifade eder. Bu işlemler de manipülasyon sayılmamaktadır (Yüce, 2012: 381).

Sermaye piyasası uygulamasında menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımına repo, geri satma taahhüdü ile alımına ise ters repo denir. Bu işlemler gelecekteki beklenen fiyat değişimi tahminlerine dayanarak pozisyon alındığı için spekülatif işlemler kapsamında değerlendirilmektedir ve manipülasyon sayılmamaktadır (Kütük, 2010: 125).

İKİNCİ BÖLÜM

YARATICI MUHASEBE

2.1. YARATICI MUHASEBE

Kelime olarak yaratmak “*Zeka, düşünce ve hayal gücünden yararlanarak o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak, yapmak*”; yaratıcı ise “*Zeka, düşünce ve hayal gücünden yararlanarak görülmeyen yeni bir şey ortaya koyan, yapan, kreatif*” anlamına gelmektedir (<http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 02.01.2019). İngilizce’deki “creative accounting” ifadesi Türkçe’ye “yaratıcı muhasebe” olarak çevrilmiştir ve bu kavram muhasebecilikte el becerisi, defterleri kaynatma, kozmetik raporlama, muhasebe makyajlaması ve işletmenin vitrinini düzeltmek gibi isimlerle de kullanılmaktadır (Cengiz, 2015: 35). Yaratıcı Muhasebe kavramını Ian Griffiths açıklanan finansal tabloların nasıl tepki alacağını tahmin ederek başka bir ifade ile finansal bilgi kullanıcılarının beklentilerini dikkate alarak finansal tabloların değiştirilmesi olarak açıklamıştır (Griffiths, 1995’ten akt.: Küçüksözen, 2005: 79). Michael Jones ise bu kavramı özetle ‘muhasebedeki ölçüm ve sunum esnekliklerinden yararlanarak hesapları hazırlayan tarafın yararına olacak şekilde sunmak’ olarak tanımlamıştır (Jones, 2011’den akt.: Atan, 2015: 19).

Yaratıcı muhasebe kavramını daha ayrıntılı bir şekilde açıklayacak olursak, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerindeki seçenek ve esnekliklerin finansal tablo kullanıcılarının değil de hazırlayıcılarının lehine sonuçlar doğuracak şekilde kullanılması anlamına gelmektedir. Bu yöntem, bazı muhasebe işlemlerinin finansal tablolarda nasıl sunulacağına ilişkin birden fazla seçenek, farklı yöntemler ve esneklikler olmasından kaynaklanmaktadır. Burada amaç finansal tablo kullanıcılarının işletmeyi olduğundan farklı algılaması ve kararlarını işletmenin esas durumuna göre değil de değiştirilmiş finansal tablolarına göre vermesi için bu finansal tabloları olduğundan farklı göstermek ve bunu yaparken finansal tabloları mevzuat ve standartlara uygun olarak hazırlamaktır. Buradan özetle yaratıcı muhasebenin amacı işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermektir. Ancak her şeyin görünürde muhasebe kurallarına uyması tehlike arz etmektedir (Kırbaki ve Civriz, 2013: 29).

Yaratmak ve yaratıcı kavramları kelime olarak pozitif anlam taşıyorken, muhasebe açısından finansal tabloları, dolayısıyla işletmenin durumunu, işletmenin menfaatleri doğrultusunda olduğundan farklı göstererek kaydetmektir. Finansal tabloları gerçeğe uygun oluşturmak yerine, çeşitli stratejilerle finansal bilgilere yapılan makyajlamayla finansal tabloların olduğundan daha iyi veya kötü göstermesine yönelik uygulamalardır. Bu uygulamaların nedeni işletme yöneticilerinin kendi faydalarını en üst düzeye çıkarmak amacıyla işletmelerinin finansal tablolarını daha iyi veya daha kötü göstermek istemeleridir (Akyel ve Karaca, 2005: 244; Cengiz, 2015: 36). Yaratıcı muhasebe uygulamaları oluşan bilgi asimetrisinden küçük yatırımcılar ve durumdan haberi olmayan ortaklar olumsuz etkilenecektir ve yapılan işlemleri öğrenmeleri durumunda finansal tabloları işletmenin gerçek durumunu değil, yöneticilerin göstermek istediği durumu gösteren “sihirli aynalar” olarak algılamaya başlayacaktır ve bunun ardından finansal tablolara olan güvenleri sarsılacaktır (Arı, 2007: 59). Sonuç olarak yaratmak kavramı pozitif anlam taşımasına rağmen muhasebe açısından pozitif anlamda değildir.

Yaratıcı muhasebe kullanılarak işletme yöneticilerinin çıkarlarını korumak için uzun dönemli yerleşmiş uygulama ve geleneklerin dışına çıkılarak finansal raporlar olduğundan farklı yansıtılmaktadır. Bu farklılık için kullanılan yöntemler görünüşte finansal tablo düzenleyicilerine uyar. Ancak özünde düzenlemelerin üst düzey yöneticilerin kişisel çıkar sağlamak için kullandıkları yöntemlerdir ve yine özüne bakıldığında finansal tablo düzenleyicilerinin amacına aykırı düşmektedir (Hsieh ve Tsai, 2006: 64'ten akt.: Çorbacı Doğan, 2011: 5).

Bir başka deyişle yaratıcı muhasebe uygulamaları, muhasebe ilke ve standartlarındaki esnekliklerden ve boşluklardan meydana gelmektedir. Dolayısıyla yaratıcı muhasebe uygulamaları aslında yasal çerçevede gerçekleştirilmektedir. Ancak finansal tablolar her ne kadar yasal çerçeve içerisinde hazırlanmış olsa da işletmenin finansal durumunu, finansal performansını ve nakit akışlarını olduğundan farklı yansıtmaktadır. Böylece finansal tablo kullanıcıların alacaklarının ekonomik kararları olumsuz yönde etkilemektedir. Şirketin hisse senetlerini alarak şirkete yatırım yapan yatırımcıların zarara uğramasına, borç verenlerin hatalı kredi kararı vermesine ve dolayısıyla ekonomide var olan kıt kaynakların yanlış kullanılarak verimliliğin düşmesine neden olmaktadır. Bu tür uygulamalar kullanıcıların finansal tablolara olan güvenini sarsmaktadır. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının önceden

etik olmadığı düşünülürken, bu uygulamalar artık bu düşünceden sıyrılıp işletmeler açısından bilgi yönetiminin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının yaygınlaşması da finansal tabloların ihtiyaç duyulan gerçek bilgileri yansıtmasına engel olmaktadır. Bu yüzden finansal tabloların işletme hakkında gerçek bilgileri yansıtması gittikçe önem kazanan bir konu haline gelmektedir (Aslanoğlu, Cengiz, Dinç ve Dilsiz, 2016: 2; Gökğöz ve Ülkü, 2012: 111). Yaratıcı muhasebe uygulamalarının kasıt unsuru içermesi, finansal tabloların olduğundan farklı sunması veya gerçeği saptırması ve bir amaca hizmet etmesi ve taraflı sunumun mevcut olması gibi yönleriyle hileye benzemektedir (Ocak ve Güçlü, 2014: 129).

İşletmeler hisse senetlerine yatırımcı çekmek ve işletmeye kredi bulmak istemektedirler. Bunun için finansal tablolarının güvenilir olması ana unsurdur. Finansal tabloların güvenilir olması işletmelerin piyasada belli sözleşmeler yapması ve belli tedarikçilerle çalışabilmesi açısından oldukça önemlidir. Güvenilir finansal tablo ise, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve standartlarına uygun düzenlenmiş ve gerçek durumu yansıtacak şekilde sunulmuş finansal bilgiler içeren tablo anlamına gelmektedir (Doyrangöl, 2007: 53'ten akt.: Yağbasan, 2010: 29). Ancak finansal tablo hazırlayıcıları hisse senetlerine yatırımcı çekmek için güvenilir finansal tablo hazırlamak yerine yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurabilmektedir.

'Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı' muhasebenin temel kavramlarından biridir. Bu kavrama göre, yapılan muhasebe kayıtlarının işletmenin mali durumunu gerçeğe uygun olacak şekilde yansıtması ve kullanılacak yöntemler seçilirken tarafsız ve ön yargısız olunması gerekmektedir. 'Tutarlılık Kavramı'na göre ise muhasebe kayıtları yapılırken kullanılacak muhasebe politikaları, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmemelidir (<https://www.ismmmo.org.tr>, Erişim Tarihi: 13.01.2019). Yaratıcı muhasebe uygulamalarında ise bu iki kavram yok sayılarak, işletme durumu olduğu gibi değil, istenildiği gibi gösterilmektedir.

Sonuç olarak literatürde kabul edilmiş tek bir tanımı bulunmayan yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal tablo düzenleyici kuralların dışına çıkmadan var olan alternatiflerden ve boşluklardan faydalanarak finansal tabloların finansal tablo kullanıcılarının değil işletmelerin, belirli kişi ya da kişilerin yararı doğrultusunda

sonuçlar doğuracak şekilde hazırlanması şeklinde özetlenebilmektedir (Saltoęlu, 2003: 108). Örneęin, alacaklara ilişkin karşılık ayırma işlemi, işletmelerin şüpheli alacakları ile ilgili tahminlerine dayanmaktadır. Iřletmelerin bilinçli bir şekilde gereğinden fazla karşılık ayırması, cari dönem giderlerini artırarak, dönem karını dūřurecektir. Bu durum işletmelerin olduğundan farklı algılanmasına ve yatırımcıların değiştirilmiş mali duruma göre karar almalarına neden olacaktır. (Akgün, 2014: 25). Bu rneęin yanı sıra yaratıcı muhasebe uygulamalarına fiktif gelirin muhasebeleştirilmesi, faiz giderlerinin aktifleştirilmesi, amortisman süresinin uzatılması, açıklanan varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun olmaması, gelir kalemlerinin hesap gruplarının değiştirilmesi; örneğin olağandışı gelirlerin faaliyet geliri gibi gösterilmesi gibi örnekler de verebiliriz (Elitař, 2013: 48).

2.2. YARATICI MUHASEBENİN ORTAYA IKIş NEDENLERİ

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının yapılabilmesi için bu uygulamalara elverişli durumların ve ortamın var olması gerekmektedir. Ortamın ve durumun yaratıcı muhasebeye elverişli olması yaratıcı muhasebenin ortaya çıkış nedenlerini oluşturmaktadır. Bu nedenler muhasebe teorisinden kaynaklanan nedenler, muhasebe çevresinden kaynaklanan nedenler ve muhasebe ortamından kaynaklanan nedenler olarak üç sınıfa ayrılmaktadır (orbacı Doğan, 2011: 7). Bu nedenler sırası ile aşağıda incelenmiştir.

2.2.1. Muhasebe Teorisinden Kaynaklanan Nedenler

Muhasebe teorilerinin öğelerini temel kavramlar, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları ve bilimsel görüşler oluşturmaktadır (Sevilengül, 2011: 16-28). Muhasebe teorileri ekonominin sürekli değişip gelişmesi sonucunda sürekli değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu teorilerin sürekli değişmesi de algı farklılıklarına ve yöntem çeşitliliğine sebep olmaktadır. Tüm bunlar da yaratıcı muhasebe uygulamalarına zemin hazırlamaktadır (orbacı Doğan, 2011: 7).

Muhasebe sistemi anlayışındaki değişim: Muhasebe teorisi bilimsel yöntemlere dayanmaktadır fakat bu muhasebe uygulamalarının işletmeler arasında farklılık

göstermesine engel olmamıştır. Bu farklılıklara muhasebenin teknik olma özelliğine dayanan yöntem çeşitliliği ve dinamik ve sürekli değişen bir disiplin olması neden olmaktadır (Arslan, 1993: 17). Muhasebe sistemi anlayışında son zamanlarda önemli değişikliklere uğramış ve günümüzde kullanılan muhasebe sistemi geleneksel muhasebe sisteminden uzaklaşmıştır. Geleneksel muhasebe sistemi ile günümüzde kullanılan muhasebe sistemi arasındaki en önemli fark geleneksel anlayışta eş zamanlı yönetilemeyen bilgilerin sermaye piyasalarının gelişmesi ile günümüzde eş zamanlı başka bir ifade ile anlık yönetilebilmesidir (Bayırlı, 2006: 88).

Muhasebe temel kavram ve ilkelerinin kanun gibi algılanmaması: Kavramlar, belirli bir konudaki çok sayıda gözlemleri düzene koymak ve daha iyi kavrayabilmek amacıyla ortaya koyulmaktadır ve böylece gözlemler ve bilgiler arasında ilişki kurulmasını sağlamaktadır. Muhasebe temel kavramları da muhasebe ilkelerinin, dolayısıyla muhasebe uygulamalarının geleneklerini, kurallarını ve işlemlerini oluşturan, gözleme dayalı temel düşünceler, temel çıkış noktalarıdır. Bunlar işletme bilgi sisteminin amaca uygun şekilde işlemesi için geliştirilmişlerdir. Muhasebe temel kavramları, muhasebe ilkelerine göre daha evrenseldir fakat yine de bu kavramların sayıları hatta bazen tanımları konusunda yazarlar arasında farklılıklar görülebilmektedir (Sevilengül: 2011: 16-17). Muhasebe uygulamaları dinamik bir yapıya sahiptir ve güncel ekonomik gelişmeler ışığında değişmek zorundadır. Muhasebenin temel kavramları muhasebe uygulamalarından doğmaktadır. Dolayısıyla güncel durumlara göre değişen muhasebe uygulamalarına göre temel kavramların tanımı, kapsamı ve kullanışları sürekli olarak değişmektedir.

Bu nedenlerden dolayı muhasebenin temel kavramlarının, ilkelerinin ve kurallarının kanunla düzenlenmesi imkansızdır ve muhasebe uygulamalarına deneyimler sonucu oluşturulan kurallar yön vermektedir. Bu yüzden bu kavramlara genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve kuralları denilmektedir ve bu kavramlar değişmez kanunlar gibi algılanmamalıdır. Ancak ülkemizde Türk Ticaret Kanunu'nda genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden ve muhasebe standartlarından söz edilerek kanunlarla bu kavramların yaptırım gücü artırılmaya çalışılmıştır. Muhasebenin temel kavramlarında doğrudan ve somut bir birlik sağlanamaz. Somutlaştırılması durumunda uygulamada kolaylık sağlanacaktır fakat bu somutlaştırılmış ilkeler günümüzdeki sürekli değişip gelişen ekonomik koşullarda gerçekçi ve güvenilir olmayacaktır (Bayırlı, 2006: 71; Sayarı,1981: 5).

Değerlemenin sübjektifliği ve değerlendirme kavramlarının çeşitliliği: Makul ya da gerçeğe uygun değerlendirme kavramı Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından “bilgili ve istekli taraflar arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin ifası sırasında esas teşkil edecek tutar” olarak açıklanmaktadır. Finansal Muhasebe Standartları Kurulu’nda ise “cari piyasada, aralarında muvazaalı bir ilişki bulunmayan bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın ya da yükümlülüğün değişimine konu olan tahmini fiyattır” olarak tanımlanmaktadır (Aktaş ve Deran, 2006: 158). Değerleme işlemi yapılırken öncelikle muhasebe teorisinde ya da kanunlarda öngörülmüş bir değerlendirme yöntemi varsa bu yöntem kullanılması gerekmektedir. Muhasebe teorisinde de kanunlarda da öngörülmüş bir değerlendirme yöntemi belirlenmemişse değerlendirme yapan kişi değerlendirme ölçüsünü belirlerken tarafsız davranması gerekmektedir (Yağbasan, 2010: 44). Değerleme işlemine muhasebe standartları ve kanunlar ile objektifleştirilmeye çalışılsa da gerçeğe uygun değerlerin saptanamadığı durumlarda değerlendirme için kullanılan hesaplama yöntemleri öznel yöntemlerdir. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının sebeplerinden biride bu öznelliktir. Bu yüzden finansal tabloları hazırlayan kişiler, değerlendirme işlemini yaparken; bütün kullanıcıların amaçlarını ve hedeflerini de işletme hedefleri ile birlikte düşünerek mümkün olduğunca objektif ve tarafsız davranmak zorundadır (Çorbacı Doğan, 2011: 10)

Alternatif muhasebe yöntemlerinin çeşitliliği: Mali nitelikteki işlemlerin bazılarının nasıl muhasebeleştirileceği çok net olarak ortaya koyulmuşken, stok değerlendirme, karşılık ayırma, giderleri erteleme, duran varlıklara amortisman ayırma, borçlanma maliyetlerini muhasebeleştirme gibi bazı işlemlerin nasıl muhasebeleştirileceği kesin olarak ortaya koyulmamış, alternatif yöntemler sunularak hangi yöntemin seçileceği yöneticilerin kararına bırakılmıştır (Bayırlı, 2006: 72). Bazı durumlarda kullanılacak yöntemlere yöneticilerin karar vermesi, belirli çıkar gruplarının lehine sonuç doğuracak yöntemlerin tercih edilme olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Daha açık bir ifade ile tercihe bağlı olan muhasebe kurallarının, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin, standartların ve yasal düzenlemelerin sınırları içerisinde; fakat agresif politikalar seçilerek sınırların zorlanması sonucu finansal tabloları olduğundan farklı göstererek doğru ve makul sunumdan uzaklaşmakta, dolayısıyla bu durum yaratıcı muhasebeye neden olmaktadır (Ocak ve Güçlü, 2014: 128).

2.2.2. Muhasebe Çevresinden Kaynaklanan Nedenler

Yaratıcı muhasebeye muhasebe çevresinden kaynaklanan nedenler; muhasebe bilgisi kullanıcıları, muhasebeciler, muhasebe standardı düzenleyici kuruluşlar, bağımsız dış denetçiler ve finansal analistler şeklinde sıralanmaktadır.

Muhasebe bilgisi kullanıcılarının çokluğu ve amaç farklılıkları: Muhasebe çevresi denildiği zaman akla ilk olarak muhasebe bilgileriyle ilgilenen taraflar gelmektedir. Bu taraflar; işletmenin faaliyetleri ve faaliyet sonuçlarıyla ilgilenen işletme yöneticileri, sahipleri ve ortakları, çalışanları, devlet kuruluşları, kredi kuruluşları, yatırımcılar gibi işletme ile doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olan kişi ve kurumlardır (Kalmış, Eskin ve Gümüş, 2006: 145). Bu tarafların her birinin finansal bilgiye ihtiyaç duymasının sebebi farklıdır. Bu durum da finansal bilgiyi ve yorumunu tarafların kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmek istemesine sebep olabileceği için yaratıcı muhasebeye neden olmaktadır (Yağbasan, 2010: 46).

Muhasebe uygulayıcısından kaynaklanan kişisel nedenler: Finansal tablo hazırlayıcıları, finansal tablo kullanıcılarına sunduğu işletmenin ekonomik durumu hakkındaki bilgileri manipüle edebilecek konumdadır (Gowthorpe ve Amat, 2005: 55). Muhasebe uygulayıcısı, muhasebe bilgisini üreten kişidir. Muhasebe uygulayıcısı işletmeye bağımlı ya da işletmeden bağımsız olabilmektedir. İşletmeye bağımlı olarak çalışan muhasebe uygulayıcıları işletmenin üst yöneticileri tarafından belirlenen politika kararlarını etik olsa da olmasa da uygulamak durumundadırlar. Bağımsız muhasebe uygulayıcıları da işletme ile aralarında olan iş ve ücret ilişkisinin sarsılması endişesi ile işletmenin üst düzey yöneticilerinin politikalarına uymak durumunda kalabilmektedirler. Dolayısıyla muhasebe uygulayıcısı bağımlı da olsa bağımsız da olsa yöneticilerin istekleri doğrultusunda yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurabilmektedirler (Bayırlı, 2006: 73).

Muhasebe standardı düzenleme kurumlarından kaynaklanan nedenler: Muhasebe standartları hazırlanması hem teknik hem de politik bir süreçtir. Ekonomik hayattaki değişimlere paralel olarak işletmelerin mali nitelikteki işlemleri de sürekli değişmektedir. Bu yüzden standartların sürekli gözden geçirilmesi ve gerekli olduğu durumlarda değiştirilmesi ya da yeni standartlar oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulan muhasebe standartları mükemmeliyet derecesine getirildiğinde dahi

ekonomik gelişmeler bu standartları da geçersiz kılmakta ve standartların değiştirilmesi ya da yeni bir standart oluşturulması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu durum da bu boşluklardan yararlanmak isteyen taraflar için yaratıcı muhasebe uygulamalarına alan bırakmaktadır (Bayırlı, 2006: 74).

Bağımsız dış denetçiden kaynaklanan nedenler: Özellikle 2011 yılı sonunda ortaya çıkan muhasebe skandallarının temelinde yaratıcı muhasebe uygulamalarının etkili olması bağımsız denetimin önemini arttırmıştır. Bağımsız denetçi, bağımsız bir kimlikle finansal bilgi kullanıcılarının tümünün haklarını korumakla görevli kişidir. Bağımsız denetim sürecinin düzgün bir şekilde işlemesi, kamunun aydınlatılması yoluyla sermaye piyasasının açıklık ve tutarlılık içinde çalışmasını, işletme ortaklarının haklarının ve kazançlarının korunmasını, işletme ile ilgilenen tarafların haklarının ve kazançlarının korunmasını, işletme faaliyetlerinin yasal çerçeve içerisinde hazırlanıp hazırlanmadığının araştırılmasını ve varsa yanlış sunulan bilgilerin düzeltilmesini sağlayacaktır. Yanlış sunulan bilgilerin düzeltilmesi sonucunda sermaye piyasasının gelişmesi ve yatırımcıların piyasaya sunduğu fonların verimli kullanılması sağlanmış olacaktır. Ancak bağımsız dış denetçinin işini düzgün yapmaması durumunda sunulan yanlış bilgilerin fark edilmesi zorlaşacak, bu da yöneticilerin alternatif muhasebe yöntemlerinden uygulanacak yöntem seçimini, işletmenin gerçek ekonomik performansını yansıtmayacak şekilde kullanarak yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurmalarına neden olabilmektedir (Aslanoğlu vd., 2016: 3).

Finansal analistten kaynaklanan nedenler: Finansal analistlerin, yaratıcı muhasebe uygulamalarının finansal tablolar üzerindeki etkilerini gidermesi beklenmektedir. Ancak yapılan araştırmaların sonuçlarına bakıldığında finansal tablolar üzerindeki yaratıcı muhasebenin etkilerini gideremedikleri görülmektedir. Aynı zamanda bağımlı ve yatırım bankaları için çalışan finansal analistler işletmelerin halka arz edilememesi riskine karşın işletmeler hakkında daha olumlu yorumlamalar da yapabilmektedir. Yapılan araştırmalara göre bağımsız finansal analistlerin işletmelerle ilgili yorumlarında bağımlı finansal analistlerden etkilendikleri ortaya koyulmuştur (Yağbasan, 2010: 48).

2.2.3. Muhasebe Ortamından Kaynaklanan Nedenler

Muhasebe teorisi ve muhasebe çevresinin yanı sıra ülkelerin yasal mevzuatı ve muhasebe uygulama araçları da yaratıcı muhasebe uygulamalarına neden olmaktadır.

Muhasebeyi yönlendiren mevzuatın bolluğu ve aralarındaki uyumsuzluklar: Türk Ticaret Kanunu, Veri Usul Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu gibi işletmelerin içinde bulunduğu ekonomik, finansal ve ticari ortamı düzenleyen birçok hukuk kuralları bulunmaktadır. Bu kanunları hepsi aynı amaca hizmet etmemektedir. Sermaye Piyasası Kanunu, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunması, düzenlenmesi ve denetlenmesi gibi amaçlarla kurulmuştur. Bunun yanında Türk Ticaret Kanunu da ticari ilişkilerde tüm çıkar gruplarının menfaatlerinin dengelenmesi, ticari iş ve ilişkilerin düzenlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Vergi Usul Kanunu'nda ise devletin vergi gelirlerinin korunması ve mükellefin sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu mevzuatların amaç farklılıklarını göz önünde bulundurduğumuzda bazı noktalarda birbiriyle uyumsuz olmaları kaçınılmazdır. Bu uyumsuzluğun sonucu olarak da muhasebe uygulayıcıları kendi menfaatleri doğrultusunda yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurabilmektedirler (Çorbacı Doğan, 2011: 14).

Bilgisayarın muhasebede kullanımının yaygınlaşması: Günümüzde bilgi sistemleri, işletmelerin rekabet üstünlüğü sağlamasındaki en önemli etkenlerden biridir. Bilgi sistemleri verimlilik artışında, maliyetlerin azaltılmasında, yeni ürün, hizmet ve süreç geliştirerek rakiplerine karşı farklı alanlarda üstünlük elde edilmesinde önemli rol oynamaktadır (Tekin vd., 2005: 117). Muhasebe uygulayıcıları da faaliyetlerini etkin bir şekilde sürdürebilmek ve işlemlerini zamanında ve düşük maliyetle yapabilmek için işlemlerini yaparken bilgisayar kullanmaktadır (Hatunoğlu ve Bakan, 2010: 100) Ancak bilgisayarlı muhasebenin bu yararlarından bazıları yaratıcı muhasebe uygulamalarını daha uygulanabilir hale getirmiştir (Çorbacı Doğan, 2011: 14).

İnternet yoluyla raporlamanın yaygınlaşması: Finansal bilgilerin internet yoluyla kullanıcılara sunulması çeşitli bilgi teknolojileri aracılığıyla finansal bilgilerin www ortamında dağıtımı şeklinde tanımlanabilir (Çorbacı Doğan, 2011: 15). Son zamanlarda bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler finansal bilgilerin internet aracılığıyla raporlanmasına olanak sağlamıştır. Çokuluslu işletmeler yaygınlaşmasıyla da finansal bilgilerin raporlanmasında internetin kullanılmasına

ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Finansal raporlamanın internet ortamında yapılması, klasik raporlamaya kıyasla daha esnektir. Finansal raporlamanın internet üzerinden yapılması bu sebeple yaratıcı muhasebeye uygun bir zemin hazırlamaktadır (Yağbasan, 2010: 50).

XBRL (eXtensible Business Reporting Language), Türkçeye Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili olarak çevrilmiştir. XBRL, Amerika ve Avrupa'nın belirli ülkelerinde kullanılan bir işaretleme dilidir. Finansal raporlamanın internet üzerinden belirli muhasebe ilkelerine veya standartlarına uygun olarak yapılmasını sağlamaktadır (Yıldırım ve Sağlar, 2014: 69).

XBRL, finansal bilginin -internet üzerinden raporlanabilmesi için- hazırlanması, raporlanması, yayınlanması ve denetlenmesini kolaylaştıran, standartlaştırılmış elektronik bir dildir. XBRL farklı program dillerinde yazılmış olan finansal bilgilerin karşılaştırılması ve analiz edilebilmesi amacıyla kullanılmaktadır. (Yardımcıoğlu ve Özer, 2011: 88).

KGK, muhasebe ve denetim standartlarının oluşturulmasından ve uygulanmasından sorumlu kurum olan kurumdur. Bu kurum XBRL'nin Türkiye Temsilciliğinin kurulduğunu 25 Kasım 2013 tarihinde basın duyurusu ile duyurmuştur. Bu XBRL'nin yakın gelecekte Türkiye'de de uygulanabileceğinin bir göstergesi niteliğindedir (Yıldırım ve Sağlar, 2014: 70). Bu uygulamanın Türkiye'de uygulanmaya başlanması durumunda bununla ilgili standartların geliştirilmesi gerekmektedir. Standartların bu konuda yetersiz kalması, yaratıcı muhasebeye uygun ortamın oluşmasına neden olabilir. Bu yüzden değişimlere uyum sağlayacak yeni standartlar oluşturularak mevcut standartlar yeni duruma göre geliştirilmelidir (Çorbacı Doğan, 2011: 15).

Uluslararası şirketleşme formlarının yaygınlaşması: Uluslararası şirketleşme formlarının yaygınlaşması, ekonomik ilişkilerin küreselleşmesi ile uluslararası şirketlerin artması yaratıcı muhasebe uygulamalarına sebep olabilmektedir. Gümrük mevzuatının, vergi mevzuatının ve diğer mevzuatların, muhasebe uygulamalarının ülkeden ülkeye değişmesi, işletmeler bu farklılıklardan yararlanarak karın, maddi ve maddi olmayan varlıkların kolaylıkla aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Uluslararası muhasebe standartları, gümrük birlikleri ve ortak pazar hükümleri yaratıcı muhasebeyi engellemeye çalışsa da yapılan çalışmalar bu sınırlamaların

yaratıcı muhasebeyi tamamen engelleyemediğini ortaya koymuştur (Balıkcı, 2016: 52).

2.3. YARATICI MUHASEBEYİ SINIRLAYAN DURUMLAR

2.3.1. Kurumsal Yönetim ve Şirketin Yönetim Yapısı

Son zamanlarda ekonomik hayattaki çeşitli gelişmeler ve küreselleşme sonucunda işletmelerin arasındaki rekabet hızla artmıştır. Bunun yanı sıra artan finansal kriz ve skandallar bu yoğun rekabet içinde bulunan işletmelere olan güvenin sarsılmasına neden olarak işletme yönetimlerini daha da zor durumda bırakmıştır. Bütün bunların sonucunda bir bilgi sistemi ve haberleşme yaklaşımı olarak kurumsal yönetim anlayışını ön plana çıkmaktadır (Şengür ve Püskül, 2011: 34).

Kurumsal yönetim; işletmenin yönetim kurulu, hissedarları ve paydaşları arasındaki ilişkileri düzenlendiği ve şirketlerin belirlediği hedeflere ulaşmada izlenecek yolun ve performansın incelendiği bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri, 2004: 11). Kurumsal yönetim dar bir perspektiften bakılarak işletmelerin hissedarları ile olan ilişkisi olarak düşünülebilirken, geniş perspektiften bakılarak işletmelerin toplumla olan ilişkisi olarak da düşünülebilmektedir (Önder, 2012; 58).

Kurumsal yönetim işletmelerin doğru, tarafsız ve güvenilir olarak yönetilmesini amaçlamaktadır. Ayrıca, kurumsal yönetim ilkeleri ve unsurları arasındaki ilişkileri düzenlemektir. Kurumsal yönetimin unsurları yönetimlerin şeffaf, adil, sorumluluk sahibi ve hesap verebilir olması iken; ilkeleri ise pay sahipleri, menfaat sahipleri, yönetim kurulu, kamunun aydınlatılması ve şeffaflık olarak belirtilmektedir (Önder ve Kavak; 2019: 171).

Tablo 3: Kurumsal Yönetim İlkeleri

Kurumsal Yönetim İlkeleri	Kurumsal Yönetim İlkeleri İlkelere İlişkin Uygulamalar
Pay Sahipleri	Pay Sahipliği Haklarının Kullanımının Kolaylaştırılması
	Bilgi Alma ve İnceleme Hakkı
	Genel Kurula Katılım Hakkı
	Oy Hakkı
	Azlık Hakları
	Kar Payı Hakkı
	Payların Devri
Kamuyu Aydınlatma Ve Şeffaflık	İnternet Sitesi
	Faaliyet Raporu
Menfaat Sahipleri	Menfaat Sahiplerine İlişkin Şirket Politikası
	Menfaat Sahiplerinin Şirket Yönetimine Katılımının Desteklenmesi
	Şirketin İnsan Kaynakları Politikası
	Müşteriler ve Tedarikçiler İle İlişkiler
	Etik Kurallar ve Sosyal Sorumluluk
Yönetim Kurulu	Yönetim Kurulunun İşlevi
	Yönetim Kurulunun Faaliyet Esasları
	Yönetim Kurulunun Yapısı
	Yönetim Kurulu Yönetim Kurulu Toplantılarının Şekli
	Yönetim Kurulu Bünyesinde Oluşturulan Komiteler
	Yönetim Kurulu Üyelerine ve Üst Düzey Yöneticilere Sağlanan Mali Haklar

<https://www.spk.gov.tr/>

Kurumsal yönetim çerçevesi yasal mevzuata ve düzenleyici kurallara bağlıdır. Ayrıca iş etiği ve işletmenin faaliyet gösterdiği toplumun çıkarlarını da gözettiği için ekonomik verimliliğin ve büyümenin iyileştirilmesinin yanı sıra yatırımcıların güveninin artmasında önemli unsurlardan biridir. Bu açıdan bakıldığında kurumsal yönetim yaratıcı muhasebeyi sınırlayan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri, 2004: 11).

2.3.2. Kanunlardaki Yasaklayıcı Hükümler

İşletmelerde sorumlular finansal tabloları hazırlarken kanunlardaki muhasebe düzeni ile ilgili emredici hukuk kuralları ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile

sınırlandırılırlar. Ülkemizde muhasebe uygulamaları genel olarak Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu çerçevesinde şekillenmiştir. Seksenli yıllarda Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi şirketler için bazı düzenlemeler yapılmıştır (Altıntaş, 2011: 163). Aynı zamanda hükümetler, mali yapısı bozulan bankaların durumlarını iyileştirmek ve sistemin tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşmasını sağlamak için Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu aracılığıyla yasal düzenlemelere yönelmişlerdir (Cengiz, 2015: 32)

2.3.3. Tekdüzen Hesap Planının Varlığı

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile ülkemizde, muhasebeye ilişkin ortak bir uygulama şekli belirlenmiş ve üretilen bilgiler karşılaştırılabilir niteliğe kavuşmuştur (Akdoğan ve Sevilengül, 2007: 31). Tekdüzen Hesap Planı, bilanço esasına göre defter tutma yükümlülüğü bulunan tüm işletmeler için uygulanması zorunlu bir hesap planıdır. Bu plan, işletmelerin mali nitelikteki işlemlerinin ve bu işlemlerin sonuçlarının daha sağlıklı ve güvenilir bir şekilde muhasebeleştirilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra finansal tablolar aracılığı ile ilgililere sunulan bilgilerin tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik özelliklerini koruyarak gerçek durumu yansıtmasını sağlamak ve işletmelerde denetimin kolaylaştırılmaktadır (Altıntaş, 2011: 167; Sevilengül, 2011: 53). Finansal tabloların bu şekilde standartlaştırılması sınıflandırma manipülasyonu şeklinde yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarını kısıtlamaktadır (Yağbasan, 2010: 55).

2.3.4. Vergi Matrahının Finansal Tablolar Dışında Kullanılması

İşletmenin gizli ortağı olarak nitelendirebileceğimiz devlet, vergi kanunlarındaki düzenlemelerle objektif ilkeler çerçevesinde en yüksek vergilemeyi sağlayabilme çabasıdadır. Vergi kanun koyucusu bu şekilde davranırken, işletmeci de zahiri karların ortaklara dağıtılmasını önleyerek işletmenin finansal yapısının sağlamlığını koruma amacını ön plana çıkarmaktadır. Bu amaçla vergi kanunları bilançolarla ilgili olarak maksimum değer esasını seçerken, finansal muhasebede minimum değer esasını tercih edilmektedir.

Ülkemizdeki Vergi Mevzuatı gereğince; ticari kar ile mali kar (kurumlar vergisi matrahı) birbirinden farklı rakamlardır. Bunun temel nedeni, Vergi Mevzuatının bazı

giderleri gider olarak kabul etmemesi; bazı gelirleri ise teşvik amacıyla vergi dışı bırakmasıdır. (yatırım indirimi vb.) Gerek gider yazma konusundaki kısıtlamalar gerekse gelir yazma konusundaki esneklikler, vergi planlaması yöntemleri araştırılarak ve ustalıkla peçeleme yapılarak yaratıcı muhasebe amaçları için de kullanılabilir (Bayırlı, 2006: 81).

2.3.5. Muhasebe Standardı Hazırlama Süreci

Türk Ticaret Kanunu'nun 88 inci madde hükümlerine göre, finansal tablolar düzenlenirken Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorunludur (Türk Ticaret Kanunu, 2012). Dolayısıyla muhasebe standartlarına uymadaki bu zorunluluk yaratıcı muhasebe uygulamalarını sınırlandırmaktadır. Türkiye Muhasebe Standartları, ilgili kurul tarafından gerek duyuldukça değiştirilecek, eklemeler yapılacak yada bazıları kaldırılabilir. Görüldüğü gibi Türkiye Muhasebe Standartları, Türk Ticaret Kanunu'nun sürekli değişen hükümleri olacaktır (Doğan, 2018: adanasmmmo.org.tr). Mevcut muhasebe standartlarında değişiklikler yapılırken ya da yeni bir muhasebe standardı düzenlenirken yaratıcı muhasebe uygulamalarını engellemek amacıyla yapıldığı gözlemlenmektedir. Stok değerlendirme yöntemlerinden Last in First Out (LIFO)' un muhasebe standartlarından çıkarılması, İşletme Birleşmeleri Standardı: IAS 22'nin Uluslararası Finansal Raporlama Standardı: UFRS 3 olarak yeni bir standart olarak düzenlenmesi bu sırada hakların birleştirilmesi yönteminin kaldırılması ve kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi standardındaki köklü değişiklikler bunun bir örneğidir. Fakat standartların ekonomik hayattaki gelişmeleri eş zamanlı olarak tespit edememesi yaratıcı muhasebe uygulamaları için her zaman boş bir alan oluşturmaktadır (Bayırlı, 2006: 81).

2.3.6. Bağımsız Dış Denetim Süreci

Bağımsız dış denetim, bağımsız dış denetçilerin ya da bağımsız dış denetim kuruluşlarının işletme faaliyetlerinin yasal düzenlemelere uygunluğunu, finansal tablolar ve raporların finansal raporlama standartlarına uygunluğunu ve gerçek finansal durum ve faaliyet sonuçlarını yansıtma derecesini tespit etmek amacıyla

mesleki standartlara uygun bir inceleme yapması ve görüşünü denetim raporu ile müşterisine bildirmesidir (Yaşar, 2011: 9). Dolayısıyla bağımsız dış denetim süreci, bağımsız denetime tabi işletmelerin finansal tablo düzenleyicilerinin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurma eğilimlerini kısıtlar (Ak, 2015: 21). Finansal tablo hazırlayıcıları, bu açıklamalarda sunulan ekonomik gerçekliğin ilgili taraflara sunulan görüşünü manipüle edebilecek durumdadır.

2.4. YARATICI MUHASEBENİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Farklı çıkar grupları arasındaki çıkar çatışmaları, yaratıcı muhasebenin gerçek nedenlerini temsil etmektedir. Yöneticiler daha az vergi ve temettü ödemek, hissedarlar daha yüksek temettü kazanmak, çalışanlar daha iyi maaş elde etmek, devlet daha fazla vergi tahsil etmek istemektedir. Çıkarların çok farklı olduğu ve yaratıcı muhasebeyi derinleştirdiği kolayca görülebilir. Yaratıcı muhasebe, yöneticilerin finansal tabloları kendi amaçlarına göre yönetmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Gowthorpe ve Amat, 2005: 58; Diana ve Madalina, 2007: 940). Yöneticilerin yaratıcı muhasebe uygulamaları uzun vadede büyük sorunlar yaratacak olsa da kısa vadede işletmelere ya da diğer taraflara yüksek kazanç sağlaması sebebiyle oldukça sık kullandıkları ve bu uygulamaların işletmenin borçlanma maliyetleri ile işletmenin piyasa değeri üzerinde olumlu etkileri olduğu ileri sürülmektedir (Çıtak, 2009: 83; Can, 2010: 31). Bu durumda yaratıcı muhasebe uygulamalarının avantaj sağlayan ve dezavantaj sağlayan yönleri vardır. Bu yönler şu şekilde sıralanmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002: 4; Atan, 2015: 30).

Yaratıcı muhasebenin avantajları:

- Yaratıcı muhasebe uygulamaları sayesinde işletmenin finansal tabloları olduğundan daha iyi gösterilerek yöneticilerin daha yüksek prim ve benzeri haklardan yararlanması sağlanabilmektedir.
- İşletmenin finansal tablolarındaki olumsuz durumun yaratıcı muhasebe uygulamaları ile giderilmesi sayesinde yöneticiler sorumluluklarından sıyrılabilirler.
- İşletmenin hisse senedi fiyatı olması gerekenden düşük göstererek yöneticiler ya da ortaklar bu düşük fiyattan hisse satın alabilmektedirler.

- İşletmenin hisse senetlerinin borsa değeri artırılabilir ve hisse fiyatı oynaklığı düzgünleştirilebilir.
- İşletmenin kredi notunun artması sonucu borçlanma maliyeti düşecektir.
- Karlar daha istikrarlı raporlanması sağlanabilir.
- Karların daha yüksek gösterilmesini sağlayarak daha yüksek tutarda kar payı dağıtımını sağlanabilir.
- Yüksek vergilerden kaçınılabilmektedir.

Yaratıcı muhasebenin dezavantajları:

- İşletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarının ortaya çıkması halinde yöneticiler hem güvenlerini hem de işlerini kaybetme riskleri vardır.
- İşletmelerin işletmede kalması gereken fonların işletme dışına çıkması sonucu iflas etme tehlikesi ile karşı karşıya kalma riskleri vardır.
- İşletmeler yine aynı nedenle kısa sürede yüksek kar payı sağlayacak olmalarına rağmen, sonraki dönemlerde elde edecekleri karları elde edememe riskleri vardır.
- Finansman kuruluşlarının, yaratıcı muhasebe sayesinde olduğundan daha iyi görünen finansal durum tabloları nedeniyle finansman sağlamaması gereken müşterilere finansman sağladığı ya da riskli müşterilerine olması gerekenden daha düşük borçlanma maliyetiyle finansman sağladığı için batık kredi oranının artma ve batma riskleri vardır.
- İşletmelerin bu işlemlerinin açığa çıkması durumunda borçlanma maliyetinin artma riski vardır.
- Bağımsız denetçilerin güven kaybı yaşama hatta lisanslarından olma riski vardır.
- İşletmelerin batması durumunda işsizlik oranında artış olacaktır.
- Devletin elde etmesi gereken vergilerin tahakkuk ettirememesi, edilse bile tahsil edememe riski vardır.
- Devlet açısından aynı zamanda güven kaybının yanı sıra en önemli görevlerinden biri olan vatandaşlarının hakkını koruyamama riski de vardır.
- Yatırımcıların batık veya riskli portföylere yatırım yapması neticesinde yüksek seviyede risk taşıma durumu, aynı zamanda fon getirilerinin de olması

gerekenden farklı bir şekilde sunulması sonucunda direkt zararlara katlanma riski vardır.

2.5. YARATICI MUHASEBENİN ÇÖZÜM YOLLARI

Yaratıcı muhasebe giderek daha da olumsuz sonuçlar doğurmaya başlamış, ağır sonuçları olan çok sayıda muhasebe skandalına yol açmıştır. Bu yüzden finansal bilgilerin manipülasyonunu sınırlandıracak veya en aza indirecek etkili yöntemler oluşturmak gerekmektedir. Yaratıcı muhasebeyi önlemek için şu teknikleri kullanmak mümkündür (Gowthorpe ve Amat: 15, 16; Remeranic vd, 2018: 197; Karim vd., 2016):

- Muhasebe standartlarının değerlendirmesinin sınırlı kullanımı ve muhasebe yöntemlerinin uygulanmasında tutarlılık sağlanması açısından uyarlanması,
- İzin verilen muhasebe yöntemlerinin sayısı azaltılması veya her bir yöntemin kullanılması gereken koşulların belirtilmesi,
- Yanlı tahminlerin ve öngörülerin kullanımını en aza indiren kurallar hazırlanması,
- Tutarlılığı zorunlu tutarak, bir işletme bir yıl içinde kendisine uygun muhasebe politikasını seçtiğinde, seçtiği bu politikayı çok iyi uymayabileceği sonraki yıllarda da uygulamaya devam etmesinin sağlanması,
- Yapay işlemlerde özün önceliği kavramı dikkate alınarak, kayıtlar yapılırken yasal şekilden çok ekonomik öze bakılması,
- Yönetimin takdirine bağlı olan gerçek işlemlerin zamanlaması, hesaplardaki kalemlerin düzenli olarak yeniden değerlendirme işlemine tabi tutulması ile değer değişimlerinden doğan kazançlar ve kayıpların elden çıkarma işleminin gerçekleştiği yılda toplu olarak yansıtılması yerine gerçekleştikleri anda yansıtılması,
- Hileli değerlendirmelerin tanımlanması ve raporlanmasında ve muhasebe manipülasyonlarının önlenmesinde iç ve dış denetimin rolünün kabul edilmesi ve bu konuya önem verilmesi,
- Denetim hizmeti sağlayıcıların her hesap döneminde değişmesi,
- Etkili kurumsal yönetim kontrolleri oluşturulması,

- İşletmelerin ihbar politikası geliştirmesi,
- Çalışanları sürekli olarak etik kurallar hakkında bilgilendirilmesi,
- Adli muhasebenin geliştirilmesine ve uygulanmasına önem verilmesi,
- Yatırımcıları finansal bilgilerin manipülasyonu uygulamalarından haberdar edilmesi,
- Ulusal kurumlar tarafından cezai tedbirler uygulanması ve
- Kanun uygulayıcıları tarafından cezaların tutarlı bir şekilde uygulanmasıdır.

2.6. YARATICI MUHASEBE STRATEJİLERİ

Muhasebe alanı değerlendirildiğinde, çok sayıda yaratıcı muhasebe stratejisinin mevcut olduğu görülmektedir. Bir işlem muhasebeleştirilirken ya da finansal tablolara aktarılırken her koşulda tek bir yöntem yeterli olmayacağı için düzenlemeler seçimli şekilde yapılmaktadır. Bu yüzden muhasebe yasaları, standartları gibi düzenlemelerde esneklikler, boşluklar, yetersizlikler meydana gelmektedir. Yaratıcı muhasebe stratejileri de muhasebesinin kendi doğasında var olan bu esnekliklerden kaynaklanmaktadır (Aygün, 2013: 52).

Yaratıcı muhasebe stratejilerini sınıflandırmak bir veya daha fazla yaratıcı muhasebe uygulamasının kullanılıp kullanılmadığını belirlemek için oldukça önemlidir. Bu tür bir sınıflandırma finansal tablo okuyucusunun finansal tabloların grndğu gibi olup olmadığını daha iyi anlamasını sağlayacaktır. Yapılabilecek ilk sınıflandırma şu şekilde yapılmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002: 9):

- Erken veya hayali gelirlerin muhasebeleştirilmesi,
- Agresif sermayeleştirme politikaları ve amortisman sürelerinin uzatılması,
- Yanlış raporlanan varlıklar ve borçlar
- Yanlış raporlanan nakit akış tablosu
- Yanlış raporlanan gelir tablosu

Bu beş kategori, finansal tablolarda kullanılan yaratıcı muhasebe uygulamalarının türlerini temsil etmek için gereken ayrıntıları gösterecektir.

Erken veya hayali gelirlerin muhasebeleştirilmesi: Erken gelirin muhasebeleştirilmesi, gerçek satış gelirlerinin, kullanılmış olandan daha erken bir

tarihte muhasebeleştirilmesi anlamına gelmektedir. Hayali gelirin muhasebeleştirilmesi, gerçekleşmemiş ve gelecekte de gerçekleşmeyecek olan satış gelirlerinin kaydedilmesidir.

Agresif sermayeleştirme politikaları ve amortisman sürelerinin uzatılması:

Gelirlerini artırarak sonuçlarını iyileştiren işletmelerin aksine, bazı işletmeler de maliyetlerini en aza indirerek faaliyet sonuçlarını iyileştirmektedir. İşletmeler kar ve zarar hesabını etkilemesi gereken maliyetlerin agresif bir şekilde aktifleştirilmesi ile uzun dönemli tutarlarda amortisman yaparak maliyetlerini en aza indirmektedirler. Aktifleştirilecek harcamaların kolayca belirlenemediği durumlar vardır ve bu nedenle, aktifleştirmenin gerekli olup olmadığını belirlemek için mesleki muhakemeye başvurulması önerilir. Bunlar yazılım geliştirme maliyetleri, reklam maliyetleri ve geliştirme maliyetleri gibi öğelerdir. Bir gider aktifleştirildiğinde, faydalı ömrü boyunca itfa edilecek bir varlık yaratılır, dolayısıyla sonuç üzerindeki etki pozitifdir. Ayrıca, maliyetleri düşürmek için başka bir uygulama, daha önce aktifleştirilen maliyetler için uzatılmış itfa sürelerini kullanmaktır.

Yanlış raporlanan varlıklar ve borçlar: Bu kategoride alacaklar, stoklar ve yatırımlar gibi itfaya tabi tutulmayan varlıklar bulunmaktadır. Alacakların tahsil edilme derecesini fazla tahmin ederek, işletme giderini azaltmaktadır. Ayrıca, bir zararın ertelenme olasılığı da vardır. İşletmeler yatırım durumunda, düşük piyasa fiyatının sonucunda hisse senetleri değerlerini düşürmezler. Ayrıca, bu kategoride borcun az gösterilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Yanlış raporlanan gelir tablosu: İşlemlerin kayıt şekline göre unsurların sınıflandırılmasına daha fazla odaklanarak farklı düzeylerde gelir bileşenleri sunmayı içermektedir. Örneğin, işletmelerin “diğer gelirler” kategorisinin ya da cari faaliyet giderinin olağanüstü olması mümkündür. Bu tür uygulamaların sonucu, varlık – kaynak dengesini etkilemeden mevcut sonuçları iyileştirmesidir.

Yanlış raporlanan nakit akış tablosu: Nakit akış tablosu nakit ve nakit benzeri değerlerindeki değişiklikleri üç bölüme ayırır. Bunlar işletme faaliyetlerinden, yatırımlarından ve finansmanından kaynaklanan veya kullanılan nakit akışlarıdır. İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışının önemi göz önüne alındığında, seviyeleri ne kadar yüksek olursa, şirketin sürdürülebilir sonuçlar üretme yeteneği de o kadar yüksek olmaktadır.

İşletmelerin nakit akışını arttırmasının bir yolu işletme giderlerini yatırım veya finansman unsuru olarak sınıflandırmasıdır. Benzer şekilde, yatırım veya finansman faaliyetlerinin bir kısmı faaliyet konusu olarak sınıflandırılabilir. Bu tür eylemler nakit akışlarındaki toplam değişiklikleri etkilemeyecektir. Örneğin, yazılım geliştirme maliyetlerini aktifleştiren şirketler aktifleştirilen tutarları işletme faaliyetleriyle değil yatırımla ilgili ödemeler olarak rapor edeceklerdir. Dolayısıyla, maliyetlerden daha büyük bir paya sahip olan bir şirket, tüm yazılım geliştirme maliyetlerini karşılayan işletmelere göre daha yüksek işletme nakit akışı değeri sağlayacaktır.

En etkin ve yaygın olarak kullanılan yaratıcı muhasebe stratejileri şu şekilde sıralanmaktadır (McKee, 2005'ten akt.: Cengiz, 2015: 68):

- Kurabiye kavanozu rezervi stratejisi,
- Büyük temizlik stratejisi,
- Gelecek için büyük bahis stratejisi,
- Yatırım portföyünü kabartma stratejisi,
- Problem çocuğu dışarı at stratejisi,
- Amortisman, itfa ve tükenme payları stratejisi,
- Sat /daha sonra leasingle geri al stratejileri,
- Faaliyet/faaliyet dışı kar stratejisi,
- Borcun vadesinden önce ödenmesi stratejisi,
- Türev ürünlerin kullanımı stratejisi,
- Gemi batırma stratejisi.

2.6.1. Kurabiye Kavanozu Rezervi Stratejisi

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre yönetim, cari yıldaki mali olaylar veya işlemler neticesinde gelecekte ödenecek yükümlülükleri tahakkuk esasına göre tahmin etmek ve kaydetmek zorundadır. Gelecekteki olaylar kesin olarak bilinmesi mümkün değildir. Mantıklı ve olası olan çok sayıda durum söz konusudur ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri yönetimin bu olası durumlardan birini seçmesini istemektedir. Dolayısıyla bu tahmin süreci oldukça belirsizdir. Bu belirsizlik de yaratıcı muhasebe uygulamaları için açık bir alan bırakmaktadır (Yaşar, 2011: 105).

Kurabiye kavanozu rezervi stratejileri bu tahminlere dayalı giderlerin isteğe göre belirlenmesidir. Bu strateji, bir işletmenin özellikle iyi geçirdiği bir yılda gelecek yılın sonuçları belirsizse, cari yıl içinde bazı rezervleri fazla biriktirerek gerekirse sonraki yıl bu rezervleri tahakkuk ettirmesidir. Bunu yaparak, bir sonraki yılın gelirini bu yılın masrafları doğrultusunda etkin bir şekilde şişirmektedirler. Dolayısıyla, gelir daha akıcı görünecek ve işletme, gelecek yıl işleri daha iyi olmayacak olsa bile, ertesi yıl için daha yüksek karları halka açık bir şekilde tahmin edecektir. Bu geçici olarak hisse senedi fiyatı için iyi olsa da işletmenin gerçekte nasıl performans gösterdiğini bilmek isteyenler için iyi değildir. Aynı zamanda yöneticiler mantıklı ve mümkün harcama tutarlarının üst sınırından bir seçim yapma imkanına da sahiptir. Böylece cari yıl içinde daha alt sınırdan bir seçenek seçilerek kaydedilecek giderden daha fazla gider kaydetmiş olacaktır. Giderlerin cari yılda daha fazla kaydedilmesi gelecekteki bir mali yıl içinde daha az harcama yapılmasına imkan sağlayacaktır. Böylece yıl içinde giderler tahmin edilenden daha düşük olursa, işletme daha sonra kazançlarda bir artışa ihtiyaç duyduğunda kullanılmak üzere biriktirmesine kurabiye kavanozu rezervi stratejisi olarak adlandırılmaktadır (Rahman vd., 2013: 69). Kurabiye kavanozu rezervi stratejilerine satış iadelerini, satış indirimlerinin, tahsili mümkün olmayan alacakların, stok değer düşüklüğünün, kıdem tazminatlarının ve uzun vadeli sözleşmelerin tahmin edilmesi verilebilir örnek olarak gösterilebilir (McKee: 2005'ten akt.: Cengiz, 2015: 68).

2.6.2. Büyük Temizlik Stratejileri

Sermaye piyasalarında ve diğer kuruluşlarla yapılan sözleşmelerde işletme karlarının istikrarlı olması arzu edilen durumdur. Buna göre, kazançların hedeflenen kazançların altına düşmesi veya aşması durumunda, yöneticilerin bu kazançları hedeflenen kazanç seviyesine çekmek için kazançları artırmak veya azaltmak için kazanç yönetimine başvurmaktadır. Büyük temizlik stratejileri de bir işletmenin bilançosunu temizlemek için kullanılan; büyük, yinelenmeyen bir ücret veya giderlerin bazılarının gelecek yıllarda maliyetleri azaltıp kazançları artırmak için aşırı derecede kaydedilmesi işlemidir. Genellikle cari dönemde giderler üzerinde gelecekteki olumsuz etkileri olabilecek kalemleri yükleyerek, sonraki dönemlerde raporlanan kazançları artırma girişimi olarak tanımlanmaktadır ve cari dönem iş sonuçlarını daha da kötüleştirir (Mulford ve Comiskey, 2002: 122; Tokuga ve Yamashita, 2011: 2).

Yönetimdeki rutin olmayan bir değişimden sonra gelir azaltıcı muhasebe kararları alınabilmektedir. Bu işlemlerin iki amacı vardır. Birincisi rapor edilen düşük kazançlar eski yönetimden sorumlu tutulabilir ve gelecekte yapılacak karşılaştırmalar için geçmiş bazlar azaltılmış olacaktır. İkincisi ise gelecekteki gelir bu suçlamalardan kurtarılacak, böylece daha iyi kazanç eğilimleri raporlanabilecektir. Kısacası yeni bir yönetici atandığında gelecekte kazançları yükseltmek, hissedarlara güven vermek ve kendisi için sürekli bir gelir akışı yapmak, sürekli bir gelir akışı yaratmak için hesapları temizlemesi işlemidir (Stolowy ve Breton, 2000: 22-23). Aynı zamanda işletmenin mali durumunun iyi olmadığı veya yeniden yapılandırma dönemlerinde de büyük temizlik stratejileri uygulanabilmektedir (Tokuga ve Yamashita, 2011: 2). Örneğin kötü bir yılda bir işletme varlıklarını toptan satış yöntemi ile kaydetmeye karar verebilir. Çünkü yöneticiler yıl zaten kötü geçtiği ve kar beklentileri karşılanmadığı için yılın daha da kötüleşmesinin ek bir maliyetinin olmayacağını düşünürler. Bu yüzden varlıklar büyük temizlik stratejileri kullanılarak gelirler azaltılabilir. Böylece karı gelecek yıllara sürükleyerek o yıllarda finansal tablolara yansıtılabilirler (Mulford ve Comiskey, 2002: 33). Büyük temizlik stratejisi yaygın olan faaliyetlerin yeniden yapılandırılması, sorunlu borçların yeniden yapılandırılması, varlıkların kayıtlardan çıkartılması ve faaliyetlerin bazılarının sonlandırılmasında kullanılabilir (McKee, 2005'ten akt.: Cengiz, 2015: 68).

2.6.3. Gelecek İçin Büyük Bahis Stratejileri

Bir işletme başka bir işletmeyi satın aldığı anda gelecek için büyük bahis tuttuğu söylenebilir. Bu durumda satın alınanın iyi bir yatırım olduğu ve bu yatırımdan yüksek kar sağlayacağı varsayılmaktadır. Gelecek için büyük bahis stratejilerinin temelinde bir işletmenin başka bir işletmeyi satın alarak gelecekteki karların artışını garantiye almaktadır (Nia vd., 2015: 15). Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre devir işleminin satın alma olarak kaydedilmesini gerektirir. Bu, yaratıcı muhasebe yöntemleri için iki kapıyı açık bırakmaktadır. Bunların birincisi, bir işletme satın alma yılında devam eden araştırma geliştirme maliyetlerini satın alma yılında mevcut kazançlara karşı yazması ve gelecekteki kazançları bu masraflardan koruması işlemleridir. Bu, maliyetler gelecekte gerçekten gerçekleştiğinde rapor edilmeleri gerekmeyeceği ve dolayısıyla gelecekteki kazançların bir destek alacağı anlamına gelmektedir. İkinci yöntem ise, yakın zamanda edinilen işletmenin kazançlarını talep etmektir. Satın alınan işletme ana

işletme kazançları ile konsolide edildiğinde, cari yılın kazançlarında hemen bir artış elde edilmektedir. Ana işletme, başka bir işletme olarak, gelecek için büyük bahis stratejileri ile şimdiki veya gelecekteki kazançlarda garantili bir artış satın almış olur (Sharif vd., 2013: 27).

2.6.4. Yatırım Portföyünü Kabartma Stratejileri

İşletmeler fazla fonlarını değerlendirmek ve stratejik ortaklık sağlamak amacıyla başka bir işletmenin hisse senetlerine yatırım yapmaktadırlar. Yatırım toplam mülkiyetin %20'sinden az olan yatırımlara pasif yatırım adı verilir (Yiadam, 2015: 20). Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre pasif yatırımlar, muhasebeleştirme işlemleri farklı olan iki sınıfa ayrılmak zorundadır. Bu kategoriler şunlardır (McKee, 2005'ten akt.: Ayarlıoğlu, 2007: 73-74):

Çok kısa sürede satılacak hisse senetleri: İşletmeler değerinde artış olduğunda satıp kar etmek amacıyla hisse senedi satın alabilirler. Bu şekilde alım satım amacıyla alınan hisse senetleri bu kategoride yer almaktadır. Bu kategorideki hisse senetlerinin piyasa değerindeki değişimler ya da satılmaları durumunda elde edilen kar ve zararlar işletmenin faaliyet gelirleri içinde gösterilmektedir. Bu hisse senetlerinde kazançlar satışların zamanlaması ile elde edilmektedir. Kazançlarını artırmak veya azaltmak için değer kazanan veya kaybeden menkul kıymetleri satar ya da kazanç veya zararı bir kazanca veya zarara taşımak için menkul kıymet alım satım menkul kıymetlerinden, satışa hazır menkul kıymetlere aktarmak suretiyle yeniden sınıflandırmaktadır (Yiadam, 2015: 20).

Ne zaman satılacağı belli olmayan hisse senetleri: İşletmeler ihtiyaç duydukları zaman paraya çevirmek amacıyla satın aldığı hisse senetleri bu kategoride yer almaktadır. Bu gruptaki hisse senetlerinde meydana gelen değer değişiklikleri kar veya zarar olarak faaliyet gelirleri içinde gösterilmemekte, gelir tablosunun diğer olağandışı gelir ve karlar bölümünde gösterilmektedirler. Ancak, bu hisse senetleri satıldığında ortaya çıkan herhangi bir kar ya da zarar faaliyet gelirleri içinde gösterilmemektedir.

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'nin bu yatırımlar için belirlediği farklı muhasebeleştirme gereklilikleri, aşağıdaki gibi çeşitli tekniklerle yaratıcı muhasebe için açık kapı bırakmaktadır (Sharif vd., 2013: 27):

Değer kazanan menkul kıymet satışlarının zamanlaması: İşletme, gerçekleşmemiş bir kazançta sahip bir portföy güvenliği satabilir ve gerektiğinde kazancı faaliyet kazancı olarak rapor edebilir.

Değer kaybetmiş menkul kıymet satışlarının zamanlaması: Eğer yönetici daha düşük kazanç göstermek istiyorsa, gerçekleşmemiş bir kaybı olan menkul kıymeti satabilir ve işletme kazançlarındaki zararı rapor edebilir.

Değer düşüklüğüne uğramış menkul kıymetler: Gerçeğe uygun piyasa değerinde belirgin bir uzun vadeli düşüşe sahip menkul kıymetler, portföy sınıflandırmalarına bakılmaksızın düşük değere indirilebilir.

Hisse senedini elde tutma amacını değiştirme: Yönetim, hisse senetlerini satışa hazır menkul kıymetlerden alım satım amaçlı menkul kıymetlere aktararak veya tam tersi yönde değiştirebilir. Dolayısıyla yöneticiler hisse senetleri ile ilgili oluşan kar ve zararların faaliyet gelir ve giderleri içinde gösterilmesini ya da gösterilmemesine çıkarları doğrultusunda karar verebilirler.

2.6.5. Problem Çocuğu Dışarı At Stratejileri

Bir işletme başka bir işletmenin hisse senetlerinin çoğunu satın aldığıda çoğunluk hissedarı ana işletme olurken diğer işletme bağlı kuruluş olmaktadır. Bağlı kuruluş hedeflerine ulaşamadığında işletmenin kazancını azaltacaktır. Sonuç olarak bağlı kuruluşun hedefine ulaşamaması genel firmanın hedefine ulaşmasında olumsuz etkileyecektir. Bu durumda genelde gelecekte daha büyük bir düşüşe uğrayacağı beklenmektedir. Problem çocuğu dışarı at stratejisi grubun kazancı, daha az performans gösteren bağlı kuruluş tarafından aşağı çekildiğinde yöneticilerin bir iştirakini elden çıkarma kararını içermektedir. Yöneticiler de bu durumla çeşitli yöntemlerle başa çıkmaya çalışmaktadırlar. (Yiadam, 2015: 20; Rahman vd., 2013: 91). Bu yöntemlere şunlar örnek verilmektedir (McKee, 2005'ten akt.: Yaşar, 2011: 109-110):

Bağlı kuruluşun satışı: Bir bağlı kuruluş satıldığı zaman, oluşan kar ya da zarar cari dönem gelir tablosunda raporlanır. Eğer, satışla ilgili büyük bir zarar raporlanması arzu edilmiyorsa, bir şirket bölünmesi düşünülmelidir.

Mali varlıklar için özel amaçlı işletmeler oluşturulması: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri çerçevesinde, mali varlıkların özel amaçlı işletme sınıflandırılmasına dönüştürülmesi oldukça teknik bir alternatiftir. Bu durumda ilgili varlıkların satıldığı kabul edilir ve bilançodan çıkarılmaktadır. Oluşabilecek kar veya zarar ise gelir tablosunda gösterilmektedir. Özel amaçlı bir işletme, devreden tarafın finansal tablolarında gösterilmemektedir. Muhasebe standartları, bu girişimleri “değişken çıkarlı girişimler” olarak adlandırmaktadır.

Bağlı kuruluşun bölünmesi: Bir işletme bölünmesinde, bağlı kuruluştaki paylar mevcut hissedarlara dağıtılır ya da hissedarlar arasında değiştirilmektedir. Bu şekildeki bir hareket, şirketi değil hissedarları problem çocuğun sahibi yapmaktadır. Genellikle, bir şirket bölünmesinde kazanç ya da kayıp raporlanmaz ve bu şekilde bağlı kuruluşun negatif etkileri bütün finansal tablolardan çıkartılmaktadır. Çünkü Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri, sadece şirketin geri kalan kısmının sonuçlarını yansıtmak için önceki dönem finansal tabloların yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir.

Özsermaye yöntemi ile kaydedilmiş bir bağlı kuruluşun hisse senetlerinin değişimi: Özsermaye yöntemi ile kaydedilmiş bir bağlı kuruluşun hisse senetlerinin, hiçbir kar ya da zarar gösterilmeden değiştirilmesi (takas) mümkündür. Söz konusu bu teknik, satış / geri kiralama ve aktif değişimi teknikleri başlığında açıklanacağından burada üzerinde durulmayacaktır.

2.6.6. Sat / Daha Sonra Leasinge Geri Al Stratejileri

Bir işletmenin bir aktifi başka bir işletmeye satarak ardından sattığı işletmeden kiralaması işlemidir. Bir ticari mülkün sahibi, varlığı satıp eşzamanlı olarak yürütülen bir kiralama yoluyla uzun vadeli işletme kontrolünü elinde tutmaktadır. Satıp geri kiralama işlemlerinin hem satıcı hem de alıcı için bir takım potansiyel avantajları vardır (Sirmans ve Slade, 2010: 221). İşletmeler genellikle nakit finansmanı elde etmek amacıyla satıp geri kiralama işlemlerine girerler. Çoğu satıp geri kiralama işlemi, satıcı-kiracının bilançoda borç olarak sınıflandırmadan borç para almasını sağlayan finansman düzenlemeleridir (Nia vd., 2015: 17). Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri kiralama işlemlerinin finansal kiralamasının ya da faaliyet kiralamasının nasıl muhasebeleştirileceğine ilişkin açıklamaları yapmıştır. Bu

açıklamalarda aktifin satılıp geri kiralınmasında oluşabilecek zararlar, varlığı satan işletmenin kayıtlarında gösterilebilecektir. Fakat söz konusu işlem sonucunda bir kar oluşmakta ve eğer kiralama finansal kiralama ise, söz konusu varlığın ekonomik ömrü üzerinden, kiralama faaliyet kiralaması ise, kira ödemelerine göre itfa edilmesi söz konusu olabilecektir. Kısacası, satıp geri kiralama işlemi, kazanç ya da kayıpları kaydetmek suretiyle yaratıcı muhasebe uygulamaları için bir fırsat sağlamaktadır. Ayrıca boş arazi ve arsalar gibi amortismanına tabi olmayan varlıkları leasing uygulaması yoluyla amortisman giderine dönüştürmek, yaratıcı muhasebe uygulamaları için bir fırsat oluşturmaktadır (Cengiz, 2015: 75-76).

2.6.7. Faaliyet Karı – Faaliyet Dışı Kar Stratejileri

Karın iki türü vardır. Bunlar faaliyet karı ve faaliyet dışı karıdır. Faaliyet dışı karlar, faaliyet karlarının yakın gelecekte devam etmesi beklenen karları etkilemez. Durdurulan faaliyetler, olağanüstü gelir veya giderler, muhasebe ilkelerindeki değişikliğin kümülatif etkisi faaliyet dışı gelirlere örnektir. Yönetici bu alanlara giren kalemler hakkında karar verirken kazançlarını yönetebilmektedir. Başka bir ifade ile büyük bir üretim tesisinin düzenlenmesi muhtemelen özel veya olağandışı ücretler veya durdurulan faaliyetler olarak sınıflandırılmaktadır. Hangi sınıflamanın daha doğru olduğu bu faktörle ilgili yönetimin yargısına bağlıdır. Bu yüzden, bu alanlara düşen unsurların sınıflandırılması ile ilgili karar verirken yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurmak mümkündür (Sharif vd., 2013: 28).

2.6.8. Borcun Vadesinden Önce Ödenmesi Stratejisi

İşletmeler, tahviller gibi uzun vadeli borçlarını genellikle defter değeri ile muhasebeleştirirler. Bu kapsamdaki borçlar vadesinden önce ödendiğinde, ödenen tutar ile defter değeri arasında önemli miktarda farklılık olabilmekte ve buna bağlı olarak kar veya zarar meydana gelebilmektedir. Bu kar veya zarar gelir tablosunun altında o dönemin kazançlarını artıran olağanüstü bir kalem olarak kaydedilmektedir. İşletme yöneticileri, borcu erken ödeme kararı alıp ödemenin yapılacağı mali dönemini seçerek yaratıcı muhasebe uygulamasına başvururlar (Rahman vd., 2013: 72; McKee, 2005'ten akt.: Ayarlıoğlu, 2007: 79-80).

2.7. YARATICI MUHASEBENİN ORTAYA ÇIKARILMASINDA KULLANILAN MODELLER

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının kullanımının çok yaygın olduğu düşünülse de bunun araştırmacılar tarafından ikna edilir bir şekilde kanıtlanması oldukça zordur. Çünkü yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurulmadan önce ortaya çıkacak olan faaliyet sonuçlarının tahmin edilmesi gereklidir ve bu kolay bir iş değildir. Bu yüzden araştırmacıların öncelikle yöneticilerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına iten sebepleri belirlemesi ve tanıması gerekmektedir. Daha sonra yapacakları işlem ise olağanüstü ya da beklenmedik tahakkukların veya muhasebe politikası seçimi uygulamalarının belirlenen sebeplerle tutarlı olup olmadığını test etmeye çalışmak olmalıdır. Bu araştırmalar yapılırken bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Birincisi yöneticilerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına iten sebepleri tespit etmek, ikincisi ise yöneticilerin beklenmedik ihtiyari tahakkuk seçimlerinin ya da muhasebe politikası seçimlerinin etkilerini ölçmektir (Healy ve Wahlen, 1999: 370).

Finansal bilgi kullanıcılarına ihtiyaç duydukları bilgileri vermek için düzenlenen finansal tablolar tahakkuk esasına göre hazırlanmaktadır. Tahakkuk esaslı mali nitelikteki işlemler, nakit veya nakit benzeri varlıkların tahsil edildiğinde ya da ödendiğinde değil, bu mali işlemin gerçekleştiği zaman tahakkuk ettirilmekte ve ilgili oldukları dönemin muhasebe kayıtlarına alınarak o dönemin finansal tablolarında raporlanmaktadır. Bu yüzden tahakkuk esaslı işletme karının nakit akışından farklı olmasına neden olmaktadır (Yaşar, 2011: 139). Dolayısıyla nakit akışlarının değiştirilmesi ya da manipüle edilmesi, karın değiştirilmesi ya da manipüle edilmesine göre daha zordur ve daha çok dikkat çekmektedir. Bu yüzden yaratıcı muhasebe uygulamaları için tek yol meydana gelen tahakkukların artırılması ya da azaltılmasıdır.

2.7.1. Healy Modeli

Healy (1985), muhasebe kazançlarına dayalı kısa vadeli teşvik primlerinin büyük bir bölümünü oluşturduğu için yöneticilerin kısa vadeli teşviklerini en üst düzeye çıkarmak için isteğe bağlı tahakkuklar seçtiğini varsaymaktadır. Healy, birçok

işletmenin, hedef performansa göre gerçek performansa dayalı olarak bir bonus havuzuna fon tahsis edildiği bonus planlarına sahip olduğunu söylemektedir. Gerçek performans bir miktar minimum eşiğin (alt sınır) altında olduğunda bonus havuzuna herhangi bir fon tahsis edilmez. Performans minimum değeri aştığında, bonus havuzun kapatıldığı noktaya kadar tavana (üst sınır) kadar performansa bağlı olarak fonlar doğrusal olarak eklenmektedir (Guidry vd., 99: 116).

Healy Modeli yaratıcı muhasebe uygulamalarını tahmin etmek amacıyla geliştirilen ilk ve kullanması en basit olan modeldir. Bu modele göre gelirlerin bir kısmı ertelenerek ve tahsilatlar hızlandırılarak mevcut kazançlar azaltılabilmektedir. Healy bu gelir azaltıcı ve gelir artırıcı muhasebe politikaların mantığını yöneticilerin prim alamayacaklarını düşündükleri dönemlerde ilerideki dönemlerde daha yüksek kar açıklayabilmek için cari dönemde gelirleri daha da düşürmektedir (Stolowy ve Breton, 2000: 22).

Healy (1985) yaptığı çalışmada teşvik primleri alan yöneticiler üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışmada bu yöneticilerin aldıkları primi artırmak için toplam tahakkukları kullandıkları, bu yolla yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurdukları hipotezini geliştirmiş ve bu hipotezi çalışmada test etmiştir. Healy çalışmasında, 1980 yılında Fortune Dergisinde listelenen en başarılı 250 işletmeden 94 tanesini örneklem olarak kullanmıştır. Örneklem dışında bırakılan 156 işletmenin 123 tanesinin yöneticilerine teşvik primleri verilmesine rağmen teşvik primi sözleşmelerinin ayrıntıları halka açık değildir. 6 tanesinin vekil beyanların mevcut olduğu yılların herhangi birinde üst yönetimi ikramiye ile ödüllendirdiği görülmemektedir. 27 işletmenin ise bonus havuzuna transferini katılımcı çalışanların maaşlarının bir yüzdesi ile sınırlayan sözleşmeleri vardır. Bu bilgiler kamuya açıklanmadığından, bu şirketler için bir üst sınır tahmin edilememektedir. Örneklem kapsamında kalan 94 işletmenin muhasebe uygulamalarını test etmek için 1530 adet veri meydana getirmiştir. Çalışmanın sonucunda, işletme yöneticilerinin kendi menfaatlerini maksimize etmek için veya kendilerine verilen teşvik primlerini artırmak için, bazı yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurduklarını belirlemiştir. Ayrıca Healy'nin çalışmasında kullandığı modelde ihtiyari olmayan tahakkuklar aşağıdaki gibi hesaplanmıştır (Healy, 1985: 11; Cengiz,2015: 78):

$$NDA_t = \frac{1}{n} \sum \left(\frac{TA_t}{A_{t-1}} \right)$$

Denkleimde kullanılan notasyonlar aşağıdaki gibidir;

NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Aktif Toplamı

t = Gözlem Dönemindeki Yılları İfade Eden Göstergesi

n = Gözlem Yılı Sayısı

2.7.2. DeAngelo Modeli

Halka açık işletmeler bazen piyasadaki hisse senetlerini satın alarak halka kapalı hale gelmek istemektedir. Bu işlem şirketlerin yöneticiler tarafından ele geçirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu gibi durumlarda yöneticiler hissedarların haklarını koruması gerekmektedir. Ancak yöneticiler bir yandan da hisse senetlerini hissedarlardan geri alırken bu işlemin işletme için en az maliyetle yapılmasını istemektedirler (Küçüksözen, 2004: 257).

DeAngelo (1986) yaptığı çalışmada halka açık işletmelerin piyasada dolaşımda olan hisse senetlerin geri alarak tekrar halka kapalı hale getirirken yöneticilerin piyasadaki hisselerinin değerini düşük göstermek için yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadıklarını araştırmıştır. Çalışmada, yatırımcıların elindeki hisse senetlerini geri alarak halka kapalı özel bir şirket durumuna getirilen halka açık işletmelerin verileri kullanılmıştır. Araştırmanın amacı bu işlemler sırasında, yöneticilerin hisse senetlerinin değerini düşük göstermek amacıyla finansal bilgi manipülasyonu (kar yönetimi) yapıp yapmadıklarını tahmin etmektir. Bu araştırmanın örneğini 1973-1982 yılları arasında hisse senetleri NYSE ve AMEX borsalarında işlem gören ve halka kapalı hale getirilen 66 işletme oluşturmaktadır. Yöneticilerin manipülasyon yaptıklarının açığa çıkarılacağından endişe ettikleri için finansal bilgi manipülasyonuna başvurmadıkları sonucuna varılmıştır (DeAngelo, 1986: 408-409; Küçüksözen, 2004: 258).

DeAngelo (1986), toplam tahakkukları iki farklı şekilde düşünmüştür. Yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurmayan işletmelerde toplam tahakkuklardaki değişimin sıfır olacağını varsaymıştır. Bu varsayıma dayanarak toplam tahakkuk tutarlarındaki değişim kullanılarak yaratıcı muhasebe uygulamalarını tahmin etmiştir (DeAngelo, 1986: 408-409). Toplam tahakkuklar ve toplam tahakkuklardaki değişimin hesaplanmasında aşağıdaki denklemden yararlanmıştır (Cengiz, 2015: 79):

$$NDA_t = \frac{TA_t}{A_{t-1}}$$

Denklemden kullanılan notasyonlar aşağıdaki gibidir;

NDA_t = Tahmini ihtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

t = Zaman Göstergesi

2.7.3. Jones Modeli

Dış ticaret mevzuatı tarifelerin yükseltilmesi, kotaların kısıtlanması, pazarlama anlaşmaları yardımıyla gümrük korumaları sunmaktadırlar. Bu fırsat işletmeler için fayda sağlamaktadır. Jones 1991 yılında yaptığı çalışmada işletme yöneticilerinin dış ticaret mevzuatı tarafından sağlanan bu gümrük korumalarından yararlanma olasılığını artırmak ve / veya sağlanan koruma miktarını artırmak için yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadığını araştırmıştır. (Jones, 1991: 195).

Jones, çalışmada ihtiyari tahakkukların tespit edilmesinde ihtiyari olarak kabul edilen tek bir tahakkuk hesabı yerine, toplam tahakkukları kullanmıştır. Bu toplam tahakkuklar içerisindeki ihtiyari bölümü esas almıştır. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının belirlenmesinde toplam tahakkukları kullanan ilk çalışma bu çalışmadır. Toplam ihtiyari tahakkukları tahmin etmek için zaman serisi modelleri geliştirmiş ve kazanç yönetimi hipotezinin kesitsel testleri uygulamıştır (Küçüksozen ve Küçükkocaoğlu, 2004: 18). Jones hipotezini aşağıdaki model yardımıyla test etmiştir (Cengiz, 2015: 80):

$$NDA_{i,t} = \alpha_{0i} \left[\frac{1}{A_{i,t-1}} \right] + \alpha_{1i} \left[\frac{\Delta REV_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right] + \alpha_{2i} \left[\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right]$$

Denkleimde kullanılan notasyonlar aşağıdaki gibidir;

NDA = İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

$A_{i,t-1}$ = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

$\Delta REV_{i,t}$ = Gelirlerdeki Değişim

$PPE_{i,t}$ = Brüt Makine, Tesis ve Cihazlar

i = İşletme Göstergesi

t = Gözlem Dönemindeki Yıllar

$\alpha_{0i}, \alpha_{1i}, \alpha_{2i}$ = İşletmeye Özgü Parametreler

2.7.4. Düzeltilmiş Jones Modeli

Düzeltilmiş Jones Modeli, Jones Modelinin gelirler üzerinde takdir yetkisi uygulandığında ihtiyari tahakkukları hatalı ölçümleme eğilimini ortadan kaldırmak üzere tasarlanmıştır. Düzeltilmiş modelde, ihtiyari olmayan tahakkuklar, etkinlik döneminde (kazanç yönetiminin varsayıldığı dönemlerde) şu şekilde tahmin edilmektedir (Dechow vd., 1995: 199; Ayarlıoğlu, 2007: 107):

$$NDA_{i,t} = \alpha_{0i} \left[\frac{1}{A_{i,t-1}} \right] + \alpha_{1i} \left[\frac{\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right] + \alpha_{2i} \left[\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right]$$

Denkleimde kullanılan notasyonlar aşağıdaki gibidir;

ΔREC = t yılındaki net alacaklarından t-1 yılının net alacaklarının çıkartılmasını başka bir ifade ile alacaklardaki değişimi ifade eder. Diğer değişkenler Orijinal Jones Model'indeki gibidir.

Modelde Orijinal Jones Modeline göre tek düzeltme, gelirdeki değişimin olay dönemindeki alacaklardaki değişim için düzeltilmesidir. Orijinal Jones Modeli dolaylı olarak tahmin süresinde veya olay döneminde takdir yetkisinin gelir

üzerinden kullanılmadığını varsaymaktadır. Jones Modelinin değiştirilmiş versiyonu, olay döneminde kredi satışlarındaki tüm değişikliklerin yaratıcı muhasebe uygulamalarından kaynaklandığını varsaymaktadır. Bu kredi satışlarından elde edilen gelirin muhasebeleştirilmesine ilişkin takdir yetkisini kullanarak kazançların yönetilmesinin, nakit satışlardan elde edilen gelirin muhasebeleştirilmesine ilişkin takdir yetkisini kullanarak yönetmekten daha kolay olduğu gerekçesine dayanmaktadır (Dechow vd., 1995: 199).

2.7.5. Endüstri Modeli

Endüstri Modeli de Jones Modeli'ne benzer şekilde ihtiyari olmayan tahakkukların zaman içinde sabit olduğu varsayımını çürütmektedir. Bununla birlikte Endüstri Modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların belirleyicilerini direk olarak modellemeye çalışmak yerine, ihtiyari olmayan tahakkukların belirleyicilerdeki değişimin aynı sektörde bulunan bütün işletmelerde aynı olduğunu varsaymaktadır (Küçüksözen, 2004: 265). İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar için Endüstri Modeli aşağıdaki gibidir (Cengiz, 2015: 81):

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \dot{I}_{1t} + \dot{I}_{2t} \left[\text{Endüstri Medyanı} \frac{TA_{it}}{A_{it-1}} \right] + e_{it}$$

Denklemden kullanılan notasyonlar aşağıdaki gibidir;

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifleri

\dot{I}_{1t} ve \dot{I}_{2t} = Gözlemlere Ait En Küçük Kareler Yöntemiyle Ölçülen Değerler

e_{it} = Hata Terimi

i = İşletme Göstergesi

t = Gözlem Dönemindeki Yıllar

Dechow ve Sloan (1991) tarafından kullanılan Endüstri Modelinin ihtiyari tahakkuklardaki ölçüm hatasını azaltma kabiliyeti, iki faktöre bağlıdır. Birincisi, Endüstri Modeli sadece aynı sektördeki firmalar arasında yaygın olan ihtiyari

olmayan tahakkuklardaki değişimi kaldırmaktadır. İkincisi, Endüstri Modeli, aynı sektördeki firmalar arasında ilişkilendirilen ihtiyari tahakkuklardaki değişimi ortadan kaldırmaktadır. Bunun önemi yaratıcı muhasebe uygulamalarının aynı sektördeki firmalar arasındaki ilişkinin ölçüsüne bağlıdır (Dechow vd., 1995: 200).

2.7.6. Beneish Modeli

Beneish (1997) çalışmasında çok hızlı büyüyen, aşırı performans gösteren işletmeler ile yaratıcı muhasebe uygulamaları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için bir model sunmuştur. Çalışmada işletmelerin performansları ve teşvikler ile büyüme modellerinin tahmininde kullanılan ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuk bileşenlerinin rastgele belirlemiş ve elde edilen sonuçlar karmaşık olduğu için bir model ortaya koymaya çalışmıştır (Duman, 2010: 96).

Beneish çalışmasında güncel yaratıcı muhasebe uygulamalarını incelemiş, aşırı finansal performans gösteren işletmeler arasında bu tür davranışları ortaya çıkarmak için model sunmuş ve modelin performansı ile tahakkuk modellerinin performansı ile karşılaştırmıştır. Çalışmada iki tür örneklem vardır. Deney grubu Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu tarafından Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ihlali ile ücretlendirilen veya 1983-1992 döneminde Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ni ihlal ettiğini açıkça kabul eden ("Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri İhlalcileri" etiketli) 64 işletmeden oluşmaktadır. Kontrol grubu ise yüksek tahakkuklara sahip 2118 işletmeden oluşmaktadır (Beneish, 1997: 272). Beneish (1999) Modeli aşağıdaki gibidir (Cengiz, 2015: 81):

$$M_i = \beta' X_i + \epsilon_i$$

M_i = Bağımlı Değişken (yaratıcı muhasebe uygulaması yapmış olan işletmeler için 1, kontrol işletmeleri için 0)

β' = Modelde Yer Alan Her Bir Bağımsız Değişken İçin Bulunan Katsayı

X_i = Bağımsız Değişkenlerin Oluşturduğu Matris

ϵ_i = Hata Terimi

i = İşletme Göstergesi

2.8. LİTERATÜR TARAMASI

Healy (1985) yaptığı çalışmada teşvik primleri alan yöneticiler üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışmada bu yöneticilerin aldıkları primi artırmak için toplam tahakkukları kullandıkları, bu yolla yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurdukları hipotezini geliştirmiş ve bu hipotezi çalışmada test etmiştir. Healy çalışmada örneklem olarak, 1980 yılında Fortune Dergisinde listelenen en başarılı 250 işletmenin 94 tanesini kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, işletme yöneticilerinin kendi menfaatlerini maksimize etmek için veya kendilerine verilen teşvik primlerini artırmak için, bazı yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurdukları sonucuna ulaşılmıştır.

De Angelo (1986) yaptığı çalışmada halka açık işletmelerin piyasada dolaşımda olan hisse senetlerin geri alarak tekrar halka kapalı hale getirirken yöneticilerin piyasadaki hisselerinin değerini düşük göstermek için yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadıklarını araştırmıştır. Çalışmada, yatırımcıların elindeki hisse senetlerini geri alarak halka kapalı bir şirket durumuna getirilen işletmelerin verileri kullanılmıştır. Araştırmanın amacı bu işlemler sırasında, yöneticilerin hisse senetlerinin değerini düşük göstermek amacıyla finansal bilgi manipülasyonu (kar yönetimi) yapıp yapmadıklarını tahmin etmektir. Bu araştırmanın örneklemi 1973-1982 yılları arasında hisse senetleri NYSE ve AMEX borsalarında işlem gören ve halka kapalı hale getirilen 66 işletme oluşturmaktadır

Jones (1991) çalışmada işletme yöneticilerinin dış ticaret mevzuatı tarafından sağlanan gümrük korumalarından yararlanma olasılığını artırmak ve / veya sağlanan koruma miktarını artırmak için yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadığını araştırmıştır.

Dechow, Sloan ve Sweeney (1995), Jones (1991) modelinin net alacakların hatalı ifade edilmesi yoluyla işletmelerin gelirlerini manipüle edebileceği durumlarda manipülasyonu ortaya çıkarma gücünün yetersiz olduğunu ileri sürerek modele alacaklardaki değişimi de eklemişlerdir

Beneish (1997) çalışmada güncel yaratıcı muhasebe uygulamalarını incelemiş, aşırı finansal performans gösteren işletmeler arasında bu tür davranışları ortaya

çıkarmak için bir model oluşturmuş ve modelin performansı ile tahakkuk modellerinin performansını karşılaştırmıştır. Çalışmada deney grubu ve kontrol grubu olmak üzere iki tür örneklem vardır. Deney grubu, Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu tarafından Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ihlali ile ücretlendirilen veya 1983-1992 döneminde Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ni ihlal ettiğini açıkça kabul eden ("Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri İhlalcileri" etiketli) 64 işletmeden oluşmaktadır. Kontrol grubu ise yüksek tahakkuklara sahip 2118 işletmeden oluşmaktadır.

Küçüksözen (2004) Türkiye'deki borsaya kote olmuş işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadıklarını araştırmıştır. Örneklem olarak BİST'te işlem gören 126 işletmeyi seçmiş ve yaratıcı muhasebe uygulamalarını tahmin etmeye yönelik modellerden Beneish Modeli'ni kullanmıştır. Araştırma sonucunda incelenen işletmelerin %23 - %43'ünün finansal bilgi manipülasyonu yaptığını tespit etmiştir. Finansal bilgi manipülasyonu yaptığı tespit edilen işletmelerin %31 - %54'ünün BİST 100'de işlem gören işletmelerden oluştuğunu tespit etmiştir. Sonuç olarak bu endeksteeki işletmelerin manipülasyon yapma olasılıklarının yüksek olduğunu ve bu konuda daha dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Rıdvan Bayırlı (2006) çalışmasında Türkiye'de yapılacak tahakkuk bazlı muhasebe araştırmalarının başlangıç noktası olmayı amaçlamıştır. Bu çalışmada tahakkukların değişkenliğinin ölçülmesinin hem işletmelerin sektörel özellikleri ile hem de ekonomik faktörlerle olan bağlantısını incelemiştir. Yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvuran işletmeleri tahmin etmek için Düzeltilmiş Jones Modelini kullanmıştır. Çalışma sonucunda; firma büyüklüğü, aktif karlılık oranı, firma yaşı ve piyasa değeri / defter değeri ile tahakkukların değişkenliği arasında negatif; finansal kaldıraç endeksi, aktif büyüme oranı ve zarar açıklamaları ile tahakkukların değişkenliği arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca sektörler arasında tahakkuk değişkenliğinde farklılıkların mevcut olduğunu, üretim ve hizmet sektörlerinde tahakkuk değişkenliğinin daha fazla olduğunu da tespit etmiştir.

Nuri Avşarlıgil (2010), Beneish modeli aracılığıyla Türkiye'de borsaya kote olmuş tekstil işletmelerinin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadığını incelemiştir. Beneish orijinal modeli denklemin sonucundan elde edilen sonuçlarla, "Beneish TR uygulaması" olarak adlandırılan bir başka denklemin sonuçlarını

karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda iki denklemin sonuçları birbirinden oldukça farklı çıkmıştır. Bunun yanı sıra iki ülke arasında yapılan kıyaslamada aynı sektörde bile olsalar işletmelerin finansal verileri açısından dağılım farklılığı olduğu görülmüştür. ABD’de sektör ortalamasından sapmanın küçük düzeylerde olması kabul edilebilir bir şey iken, Türkiye’de sektör ortalamasından sapmanın daha geniş bir aralığa kadar kabul edilebildiğini görmüştür. Bu verilere bakıldığında, Türkiye’de aynı sektördeki işletmelerin verileri arasında büyük farklılıkların bulunduğu sonucuna varmıştır.

Dağlar ve Pekin (2011) kurumsal yönetim ilkelerine uyumlu olan işletmelerin finansal tablo manipülasyonuna başvurma eğilimlerinin ne yönde olduğunu incelemiştir. Örneklem olarak İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi’nde yer alan işletmeleri seçmiştir. Bu işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadığını anlamak için Düzeltilmiş Jones Modelini kullanmıştır. Yapılan analizler sonucunda; işletmelerin kurumsal yönetim yapılarının güçlendirilmesinin, finansal tablolarda manipülasyon riskini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öznur Çorbacı Doğan (2011) Türkiye’deki işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya koymayı ve bağımsız denetim ile yaratıcı muhasebe uygulamaları arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamıştır. Yaratıcı muhasebe uygulamalarını tahmin etmeye yönelik modellerden Beneish Modelinin Küçüksözen tarafından değiştirilen versiyonunu kullanmıştır. Örneklem olarak hisse senetleri İMKB’de işlem gören işletmeleri seçmiş ve bu işletmelerin 2007 ve 2008 yıllarına ait verilerini kullanarak işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurup başvurmadıklarını tahmin etmeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda, Beneish TR Modelinin yaratıcı muhasebe uygulamasını tahmin gücü 2007 yılı için %55, 2008 yılı için ise %63 olarak bulunmuştur. Her iki yılda da yaratıcı muhasebe uygulaması yapan 7 şirket olduğunu tespit ederek ülkemizdeki bağımsız denetim uygulamalarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Önder ve Ağca (2013) yaratıcı muhasebe uygulamalarını tahmin eden modellerden, literatürde en çok kullanılan ve toplam tahakkukları baz alan modellerin karşılaştırmasını yapmışlardır. Bu modeller Jones, Düzeltilmiş Jones, Kothari ve Larcker Richardson Modelleridir. Örneklem olarak BİST’te işlem gören işletmelerin 2006-2010 yıllarına ait verilerini seçmişlerdir. Analiz sonucunda Türkiye’de yaratıcı

muhasebe uygulamalarını en iyi ölçen modelin Larcker Richardson Modeli olduğunu tespit etmişlerdir.

Aslanoğlu vd. (2016), yaratıcı muhasebe uygulamalarının bağımsız denetim kalitesi üzerinde etkili olup olmadığını test etmiştir. İlk olarak Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılarak işletmelerin dönem sonu ve ara dönem finansal tablolarındaki yaratıcı muhasebe uygulamalarını hesaplamıştır. İkinci aşamada ise, çalışma kapsamında oluşturulan hipotezler ve kurulan modeller yardımıyla, yaratıcı muhasebe uygulamalarının bağımsız denetim kalitesi üzerindeki etkisi panel veri regresyon analizi yöntemiyle test etmiştir. Yapılan analiz sonucunda, yaratıcı muhasebe uygulamaları ile bağımsız denetim kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Kızıl vd. (2016) ise çalışmasında muhasebe meslek mensuplarına yaratıcı muhasebe hileleri hakkında sorular sorulmuştur. Çalışmada, muhasebe manipülasyonuna başvurulmasının en çok ön plana çıkan nedenlerinin meslek mensuplarının yeterli mesleki bilgi ve birikime sahip olmaması ile kariyer ve maddi kaygıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca iç kontrol ve bağımsız denetim ekiplerinin yetersizliği muhasebe manipülasyonlarının sebepleri arasında gösterilmiştir. Çalışma sonucuna göre işletmelerin bankalara ve üçüncü kişilere finansman bulmak amacıyla mali tablolarını olduğundan daha kabul edilebilir göstermek istemesi de muhasebe manipülasyonuna başvurma amaçları arasındadır.

Kara ve Tuna (2018) çalışmasında Borsa İstanbul'da işlem gören ve imalat sektöründe yer alan işletmeleri örneklem olarak seçmişlerdir. Bu işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamaları kullanıp kullanmadıklarını Düzeltilmiş Jones Modeli kullanarak tahmin etmeye çalışmışlardır. Bağımlı değişken olarak denetim firması büyüklüğü, aktif karlılık oranı ve denetim zorluğu seçilmiştir. Araştırma sonucunda yaratıcı muhasebe uygulamaları ile denetim firması büyüklüğü ve aktif kârlılık oranı ile negatif ilişki tespit edilmiş, denetim zorluğu ile pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Nazlıoğlu (2018) bankacılık sektöründe raporlanan kâr rakamı ile ayrılan kredi karşılıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaç çerçevesinde çalışma kapsamında panel veri analizini kullanmış, kesit ve zaman serisi gözlemleri birleştirilerek (15 bankaya ait 32 çeyrek dönem) analiz etmiştir. Sonuç olarak

bankaların, karlarını olduğundan farklı göstermek için kayıp kredi karşılıkları kalemini kullandıkları sonucuna ulaşmıştır.

Öztürkçü Akçay ve Bilen (2019) çalışmasında denetim kalitesi ile yaratıcı muhasebe uygulamaları arasındaki ilişkiyi incelemek için denetim firması büyüklüğü, denetim ücreti, firma büyüklüğü, kaldıraç oranı ve karlılık oranı ile tahakkuk değişkenliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak ise ihtiyari tahakkuklar ve aktif karlılık oranı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Borçlanma oranı ve işletme büyüklüğü ile ihtiyari tahakkuklar arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir.

Mert (2020) çalışmasında bazı firma bileşenlerinin yaratıcı muhasebe uygulamaları üzerinde etkili olup olmadığını test etmek amacıyla 2011-2018 yılları arasında BİST 50 Endeksi'ndeki 40 adet işletmenin finansal tablolarından elde edilen bilgiler kullanarak panel veri analizi yapmıştır. Bağımsız değişken olarak finansal kaldıraç oranı, firma büyüklüğü ve net çalışma sermayesini seçmiştir. Çalışmada, yaratıcı muhasebe uygulamalarını ortaya çıkaran tahakkuk esaslı modellerden Düzeltilmiş Jones, Kothari ve Larcker-Richardson modellerini kullanmıştır. Analiz sonucunda yaratıcı muhasebe ile firma büyüklüğü arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkisi tespit etmiştir. Diğer değişkenlerle yaratıcı muhasebe uygulamaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir.

Literatürde farklı değişkenlerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına etkisi incelenmiş, ancak her bir işletme göstergesi için bir tane değişken kullanılmıştır. Örneğin karlılık değişkeni için yalnızca aktif karlılık oranı, işletme büyüklüğü için yalnızca aktif toplamının doğal logaritması kullanılmıştır. Bu çalışmada aktiflerdeki hareketliliği ölçmek amacı ile kaldıraç oranı ve aktiflerin büyüme oranı, işletme karlılığını ölçmek için aktif karlılık oranı ve brüt kar marjı, işletme büyüklüğünü ölçmek için aktif toplamının doğal logaritması ve satış toplamının doğal logaritması kullanılarak ölçülmüştür. Böylece hangi değişkenin işletme aktiflerindeki hareketliliği, işletme karlılığını ve işletme büyüklüğünü daha iyi ölçtüğünü belirlemek amaçlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİRMAYA ÖZGÜ DEĞİŞKENLERİN YARATICI MUHASEBE UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİST 100'DE BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde yaratıcı muhasebe uygulamalarının, çalışma kapsamında belirlenen firmaya özgü değişkenler ile arasındaki ilişki test edilmiştir. İlk olarak çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve kısıtları kapsamlı bir şekilde ifade edildikten sonra literatürden hareketle yaratıcı muhasebe uygulamaları ile seçilen değişkenlerin açıklanmıştır. Ardından söz konusu metodoloji doğrultusunda araştırma modeline ve hipotezlere yer verilmiş, son olarak ise söz konusu analiz sonuçlarında elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Finansal tablolar, yöneticiler, yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer tarafından farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Finansal tabloların sağladığı veriler ile yapılan analizler sonrasında bilgi kullanıcıları yatırım ve finansal kararlar verirler. Yaratıcı muhasebe uygulamaları açıklanan finansal tabloların nasıl tepki alacağını tahmin ederek, başka bir deyişle finansal bilgi kullanıcılarının beklentilerini göz önünde bulundurarak finansal tabloların değiştirilmesidir. Dolayısıyla yapılan yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal tabloların yapısını değiştirdiği için bu tablolar işlevlerini yerine getiremez ve finansal tablo kullanıcılarının kararlarının değişmesine sebep olur.

Yaratıcı muhasebe uygulamaları işletme lehine yapılan uygulamalardır. Ancak bu uygulamalar işletmenin lehine sonuçlar doğması amacıyla yapılsa da uzun vadede büyük zararlara sebebiyet vermektedir. Yapılan araştırmalarda, 2000'li yılların başlarında finansal piyasaların ve hisse senedi sahiplerinin milyarlarca dolar zarara uğradığı Enron Skandalının, World.Com Skandalının ve Parmalat Skandalının yaratıcı muhasebe uygulamalarının sonucu olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bu uygulamaların işletmeler açısından büyük zararlara sebep olmasının yanı sıra finansal tablo kullanıcılarının da zarara uğramasına sebep olduğu görülmektedir. Bunun sebebi yaratıcı muhasebe uygulamalarının finansal tabloları değiştirerek

kullanıcıları yanıltmasıdır. Bu yüzden yaratıcı muhasebe uygulamalarının finansal tablolara etkisi önemli bir konudur.

Bu çalışmanın amacı, Borsa İstanbul (BİST)'da işlem gören işletmelerin finansal tabloları incelenerek hangi finansal oranların yaratıcı muhasebe uygulamaları üzerinde etkili olduğunun belirlenmesidir. Böylelikle hangi finansal oranların yaratıcı muhasebe uygulamalarının göstergesi olabileceğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre finansal tablo kullanıcılarının işletmelerin finansal bilgilerini incelerken hangi hesap kalemlerine dikkat etmeleri gerektiği ortaya koyulmuş ve yatırımcıların hatalı kararlar vermelerinin önüne geçilmiş olacaktır.

Ayrıca bağımsız denetim raporları, işletmenin finansal tabloların gerçeği yansıtır yansıtmadığının incelendiği oldukça önemli bir rapordur. Bağımsız denetçiler hazırladıkları raporlarda işletmelerin finansal tablolarını incelerken yapılan yaratıcı muhasebe uygulamalarını da araştırmaktadırlar. Bu anlamda çalışma sonuçları, bağımsız denetçilerin finansal tabloları incelerken dikkat etmesi gereken finansal tablo kalemlerini de ortaya koymuş olacaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Çalışmanın kapsamı, Türkiye olarak belirlenmiş ve veri temini için halka açık işletmeler tercih edilmiştir. Borsa İstanbul, hazırladığı endeksler ile ülkenin ve sektörlerin genel durumu hakkında yatırımcıları bilgilendirmektedir. Bu çalışmada BİST'te işlem gören piyasa ve işlem hacmi açısından en yüksek 100 hisse senedinin faaliyet gönderdiği endeks olan BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerin verileri kullanılmıştır. BİST'te işlem gören paylar yılda 4 kez gözden geçirilerek işlem hacmi en büyük olan 100 işletme belirlenmekte ve bu işletmeler BİST 100 endeksini oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu endeks, Borsa İstanbul'un göstergesi olarak kabul edilir. Açıklanan nedenlerle BİST 100endeksi ile çalışmanın daha güvenilir sonuçlara ulaşılmasını sağlayacağı değerlendirilmiştir.

BİST 100 endeksinde yer alan ve finans sektöründe faaliyet gösteren, bankalar, sigorta şirketleri, aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları ile diğer finansal kuruluşlar finansal tablolarındaki farklılık nedeniyle

analizden çıkartılmış, araştırmanın veri seti BİST 100 endeksinde yer alan finansal olmayan işletmeler olarak belirlenmiştir. Söz konusu 70 firmanın (Ek-1) web siteleri, Kamuyu Aydınlatma Platformu ve İş Yatırım web sitesi üzerinden finansal tablolarına ulaşılarak 2008q1-2020q2 dönemine ait veriler temin edilmiştir. Geçmiş yıllara ait verilerinde eksiklikler bulunan 11 firma analizden çıkarılarak, analize dahil edilen 59 firmanın (Ek-2) 2009q2-2020q2 dönemleri arasındaki dönem sonu ve ara dönem tabloları kullanılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER

İşletmelerde finansal tablo kullanıcılarının bilgi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla hazırlanan nakit akış tablosu hariç diğer finansal tablolar tahakkuk esasına göre hazırlanmaktadır. Finansal tabloların tahakkuk esasına göre hazırlanması, muhasebe kayıtlarının nakit el değiştirdiğinde değil, ekonomik faaliyet gerçekleştiğinde yapılması ve o dönemin finansal tablolarında yer alması anlamına gelmektedir. Tahakkuk esasına göre gelir ya da giderlerin tahsil edilmemesi ya da ödenmemesi bu işlemin kaydının yapılmasına engel değildir. Tahakkuk esaslı muhasebeleştirilmede yöneticiler gelirlerin ve giderlerin tahakkuk zamanına ve miktarına bir değerlendirme yaparak karar vermektedirler. Bu işletmelerin bir döneme ilişkin finansal durumunu daha iyi ölçmektedir (Küçüksözen, 2004: 62). Bu yöntemin yöneticilere sağladığı bu esneklik, işletmenin finansal durumunu olduğundan farklı göstermek amacıyla yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurmalarına neden olabilmektedir (Fındık ve Öztürk, 2016).

Yaratıcı muhasebe uygulamalarını tespit etmenin çeşitli yolları ve modelleri vardır. Bu modeller; tahakkuk esaslı modeller, karma modeller ve alternatif modeller şeklinde sınıflandırılabilir. 1980'lerin ortalarından bugüne kadar yapılan çalışmalar, yöneticilerin yaratıcı muhasebe uygulamalarını gerçekleştirmek amacıyla en çok tahakkukları kullandıklarını ortaya koymuştur. Bunun sebebinin ise tahakkukları artırılmasının ya da azaltılmasının nakit akışlarının değiştirilmesinden daha kolay olmasıdır. Bu yüzden yaratıcı muhasebe uygulamalarını tespit eden ve ölçümünü yapan çalışmalarda tahakkuklar üzerinde yoğunlaşmıştır (Beneish, 2001: 1; Cengiz, 2015: 77). Yapılan literatür incelemesine göre ihtiyari tahakkuklar, yaratıcı

muhasebe uygulamalarının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ihtiyari tahakkuklar çalışmaların bağımlı değişkeni olarak seçilmiştir.

İhtiyari tahakkukların hesaplanması oldukça zor bir işlemdir. Yapılan çalışmalarda ihtiyari tahakkukları hesaplamak için öncelikle toplam tahakkuklar hesaplanmalıdır. Muhasebe literatüründe tahakkuklar, bilanço yaklaşımı ve nakit akış yaklaşımı şeklinde adlandırılan iki yaklaşım kullanılarak hesaplanmaktadır. Literatürde bu yaklaşımların ikisinin de oldukça sık kullanıldığı görülmektedir. Fakat birçok çalışmada bilanço yaklaşımı kullanılarak hesaplanan tahakkuk tahminlerinin çok fazla ölçüm hatasına yol açtığı gözlenmiştir. Sonuç olarak nakit akış yaklaşımı kullanarak tahakkukların hesaplanması gerektiği görülmüştür (Cengiz, 2015: 130). Nakit akışlarına göre toplam tahakkuklar aşağıdaki formülle hesaplanır:

$$\text{Toplam Tahakkuklar} = \text{Net Kar} - \text{Faaliyetlerden Sağlanan Nakit}$$

İhtiyari tahakkuklar ve ihtiyari olmayan tahakkukların toplamı, toplam tahakkuklara eşittir.

$$\text{Toplam Tahakkuklar (TA)} = \text{İhtiyari Tahakkuklar (DA)} + \text{İhtiyari Olmayan Tahakkuklar (NDA)}$$

Dolayısıyla toplam tahakkuklar hesaplandıktan sonra, yaratıcı muhasebe uygulamalarının göstergesi olan ihtiyari tahakkuklara ulaşmak için ihtiyari olmayan tahakkuklar hesaplanarak toplam tahakkuklardan çıkartılmalıdır. İhtiyari tahakkuklar bazı modeller aracılığı ile hesaplanmaktadır. Bu modellerden üçüncü bölümde ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.

Yapılan literatür taramasına göre bu modellerden en çok kullanılan ve en güçlü ölçüm yapan modelin Düzeltilmiş Jones Modeli olduğu belirlenmiş ve bu çalışmada da Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Daha önce bahsedildiği gibi Düzeltilmiş Jones Modeliyle ihtiyari olmayan tahakkukları hesaplamak için şu formül kullanılır:

$$NDA_{i,t} = \alpha_{0i} \left[\frac{1}{A_{i,t-1}} \right] + \alpha_{1i} \left[\frac{\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right] + \alpha_{2i} \left[\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right]$$

Yaratıcı muhasebenin göstergesi olarak kabul edilen ihtiyari tahakkuklar hesaplandıktan sonra ilgili literatür dikkate alınarak yaratıcı muhasebe

uygulamalarına etkisi olabilecek bağımsız değişkenler seçilmiş ve aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4: Bağımsız değişkenler tablosu

DEĞİŞKEN ADI	KISALTMASI	FORMÜL	BEKLENEN ETKİ
Kaldıraç Oranı	KAL	Toplam Borçlar/Toplam Varlıklar	+
Aktif Karlılık Oranı	AKO	Dönem Net Karı (Zararı) / Toplam Aktif	+
Brüt Kar Marjı	BKM	Brüt Satış Karı/Net Satışlar	+
Aktiflerin Büyüme Oranı	BUY	(Toplam Aktifler – Bir Önceki Dönem Toplam Aktifi) / Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi	+
Aktif Toplamının Doğal Logaritması	LNAT	Aktif Toplamının Doğal Logaritması	-
Satış Toplamının Doğal Logaritması	LNSAT	Satışların Doğal Logaritması	-

Yaratıcı muhasebe uygulamaları ile firmaya özgü değişkenlerin arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada konuyla ilgili 5 hipotez oluşturulmuştur.

H₁: Yaratıcı muhasebe uygulamaları ile kaldıraç oranı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Kaldıraç oranı (KAL), kısa ve uzun vadeli yabancı kaynakların, aktif toplamına bölünmesi yoluyla elde edilmektedir ve işletmelerin finansmanının ne derece yabancı kaynaklarla sağlandığını gösteren orandır. Yöneticiler işletmenin karlılığını artırmak için kaldıraç etkisinden yararlanmak isterler ve bu amaç doğrultusunda finansal kaldıraç oranını artırmak için yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurabilirler. Ancak bu fayda sınırsız değildir. Yabancı kaynak maliyetinin öz kaynak maliyetinden fazla olması durumunda kaldıraç oranı oldukça fazla çıkacaktır ve bu oranın bu kadar yüksek olması ödeme riskinin artmasına neden olacağı için kredi verenlerin işletmelerin borçlarını ödemediği güçlüklerle karşılaşabileceğini düşündürebilir. Bu da borçlanma maliyetinin ve sermaye maliyetinin artmasına neden olabilir. (Aslanoğlu vd., 2016: 19; Önder, 2012: 154).

Borçların ve bu borçların faizlerinin kayıtları yapılırken değerlemeler ve seçimler yapılması yaratıcı muhasebe uygulamaları için açık bir alan bırakmaktadır. Aynı zamanda yöneticilerin işletmelerinin karlılığını artırmak için kaldıraç etkisinden yararlanmak isteyebilirler ve bu amaç doğrultusunda finansal kaldıraç oranını artırarak yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurabilirler. Bu sebeplerden dolayı kaldıraç oranı ve yaratıcı muhasebe uygulamaları arasında pozitif bir ilişki olduğu tahmin edilmektedir. Finansal kaldıraç oranı aşağıdaki formülle hesaplanabilir (Cengiz, 2015: 135):

$$KAL = \frac{\text{Toplam Borçlar}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

H₂: Yaratıcı muhasebe uygulamaları ile aktif karlılık oranı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Aktif karlılık oranı (AKO), işletmelerin varlıklarının kar oluşturmadaki başarı oranını, aktiflerin etkin kullanılıp kullanılmadığını gösterir. Bu oran büyüdükçe işletme varlıklarının etkin kullanılma derecesi de artmaktadır. Literatür incelendiğinde Önder (2012), Cengiz (2015), Öztürkçü Akçay ve Bilen (2019) yaratıcı muhasebe uygulamaları ve aktif karlılık oranı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. İşletmeler aktif karlılığını artırmak amacı ile yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurma eğiliminde olabilirler. Bu sebepten dolayı yaratıcı muhasebe uygulamaları ve aktif karlılık oranı arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir (Bayırlı, 2006: 273; Cengiz, 2015: 134). Aktif karlılık oranı şu formülle hesaplanabilir:

$$AKO = \frac{\text{Dönem Net Karı (Zararı)}}{\text{Toplam Aktif}}$$

H₃: Yaratıcı muhasebe uygulamaları ile brüt kar marjı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Brüt kar marjı (BKM), işletmenin satış ve üretim performansını ölçmektedir. İşletmelerin ürettiği malların maliyetinden pazarlama giderleri, genel yönetim giderleri, finansman giderleri gibi giderlerin düşülmediği durumlarda işletmenin kar elde edemediğini gösteren orandır. İşletmeler karlılığını, satış ve üretim performansını artırmak amacı ile yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurma

eğiliminde olabilmektedir. Bu sebeple yaratıcı muhasebe uygulamaları ve brüt kar marjı arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Brüt kar marjı şu şekilde hesaplanır:

$$\text{BKM} = \frac{\text{Brüt Satış Karı}}{\text{Net Satışlar}}$$

H₄: Yaratıcı muhasebe uygulamaları ile aktiflerin büyüme oranı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Aktiflerin büyüme oranı (BUY), işletmelerin yıllar itibariyle varlıklarındaki artış ve azalışlar ile varlıkların nasıl finanse edildiğini göstermektedir. Bu değişkenle ölçülmek istenen tahakkuklardaki artışın faaliyet hacmindeki gerçek bir büyümeden mi yoksa manipülatif işlemlerden mi kaynaklandığıdır.

Aynı zamanda işletmelerin varlıklarındaki artışın yabancı kaynaktan mı, yeni öz sermayeden mi yoksa iç kaynaklardan mı kaynaklandığı da tahakkuk düzeyini etkiler. Bu artış büyük oranda yabancı kaynaklarla sağlanıyorsa bunun getirdiği mali güç işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurma eğilimlerini değiştirebilir. Büyüme yabancı kaynakla değil de öz sermaye yoluyla sağlanması, tahakkuk esaslı yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurma ihtimalini artırmaktadır. Bu yüzden yaratıcı muhasebe uygulamaları ile aktiflerin büyüme oranı arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir (Bayırlı, 2006: 272-273). Aktiflerin büyüme oranı aşağıdaki formülle hesaplanmıştır:

$$\text{BUY} = \frac{\text{Toplam Aktifler} - \text{Bir Önceki Dönem Toplam Aktifler}}{\text{Bir Önceki Dönem Toplam Aktifler}}$$

H₅: Yaratıcı muhasebe uygulamaları ile işletme büyüklüğü arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

İşletme büyüklüğünün belirlenmesi için literatürde aktif toplamının doğal logaritması (LNAT) ve satışların doğal logaritması (LNSAT) kullanılmaktadır. Logaritma dönüşümü aktif toplamı ve satışların dağılımlarının normalitesini artırmak amacıyla yapılmıştır. Büyük işletmeler küçük işletmelere göre güç ve itibarlarının zedelenmesi durumunda daha yıkıcı sonuçlarla karşılaşacaktır ve daha avantajlı ekonomik koşullara sahiptir. Bunların yanı sıra dikkatler daha çok bu işletmelerin üzerindedir, daha fazla denetlenir. Bu gibi sebeplerden ötürü büyük işletmelerin küçük işletmelere göre yaratıcı muhasebe uygulamalarına daha az başvurmaları beklenmektedir. Başka

bir ifade ile yaratıcı muhasebe ve firma büyüklüğü arasında negatif bir ilişki olduğu düşünülmektedir (Bayırlı, 2006: 266-267).

3.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

İstatistiksel araştırmalarda kullanılan veri yöntemlerini üç sınıfa ayırma mümkündür. Bu ayırım veri setlerinin içerdiği verilerin özelliklerine göre yapılmaktadır. Bunlardan birincisi yatay kesit veriler, tek bir zamanda söz konusu olduğunda ülkeler, işletmeler, bireyler gibi benzer birimleri içeren veri setlerini analiz etmek için kullanılır. İkincisi olan zaman serisi ise ülkeler, işletmeler, bireyler gibi birimlerin sadece bir tanesinin farklı zamanlara ilişkin veri setlerini analiz etmek için kullanılır. Ancak bazı veri setleri hem farklı birimler, hem de farklı zamanlara ait verileri incelemeyi gerektirebilir. Bunun gibi hem yatay kesit verilerini hem de zaman serisi verilerini içeren veri setleri panel veri analizi yöntemiyle analiz edilir (Uysal, 2017: 71-72).

Panel veri analizi, yatay kesit verileri ve zaman verilerini bir arada test edebilme imkanı sağlaması bu yönetimin avantajlarından. Diğer veri türlerine göre daha karmaşık modeller kurulabilmekte ve aynı anda birden fazla değişken test edilebilmektedir. Aynı zamanda daha fazla gözlem sayısı barındırdığından sonuçların güvenilirlik oranı daha yüksek ve sapma daha az olmaktadır. Daha fazla veri barındırmasının bir başka avantajı ise test seçimi sırasında daha esnek davranılabilmesidir (Yalçın, 2017:1). Söz konusu avantajları ve veri seti hem yatay kesit serisi hem de zaman serisi içermesi nedeniyle analizde panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır.

3.5. ARAŞTIRMANIN ANALİZİ VE BULGULARI

Çalışmada, araştırmanın örneklemini oluşturan 59 işletmenin 2009q2-2020q2 dönemine ait verileri Stat 14 programı ile analiz edilmiştir. Öncelikle bir veri setinin istatistiksel özelliklerini gösteren, sayısal verileri özetleyerek tanıtan tanımlayıcı istatistik belirlenmiş ve Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Tanımlayıcı istatistikler

	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
DA	2,645	-0,000117	0,0757129	-1,490445	0,4278482
KAL	2,647	0,522672	0,2264018	0,0605977	1,183483
AKO	2,648	0,0491371	0,0613273	-0,1799414	0,5249896
BKM	2,652	0,2439845	0,1677188	-0,1182149	1,686367
BUY	2,644	0,0505428	0,2433087	-0,3614955	10,34132
LNAT	2,648	21,42202	1,512362	17,33566	25,85493
LNSAT	2,651	20,72044	1,594811	15,48166	25,21863

DA: İhtiyari Tahakkuklar, KAL: Kaldıraç Oranı, AKO: Aktif Karlılık Oranı, BKM: Brüt Kar Marjı, BUY: Aktiflerin Büyüme Oranı, LNAT: Aktif Toplamının Doğal Logaritması, LNSAT: Satışların Doğal Logaritması

Analizde kullanılan modellerin korelasyon katsayıları incelenmelidir. Değişkenler arasındaki doğrusal ilişkinin gücünü ve yönünü ifade eden korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişki için -1 ile 1 arasında değer vermektedir. Katsayının negatif olması değişkenler arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu, pozitif olması ise pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Katsayı değeri 0'a yaklaştıkça ilişkinin gücü azalmakta, 1 veya -1'ye yaklaştığında ise ilişkinin gücü artmaktadır. Analizde kullanılan değişkenlere ait korelasyon matrisi Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Korelasyon Matrisi

	DA	KAL	AKO	BKM	BUY	LNAT	LNSAT
DA	1						
KAL	0,0033	1					
AKO	0,1813*	-0,4296*	1				
BKM	0,0531*	-0,3244*	0,3786*	1			
BUY	0,0622*	0,0286	0,0162	0,028	1		
LNAT	-0,0223	0,2662*	-0,1422*	-0,0849*	0,0345	1	
LNSAT	-0,0267	0,3347*	0,0115	-0,2211*	0,01	0,8679*	1

DA: İhtiyari Tahakkuklar, KAL: Kaldıraç Oranı, AKO: Aktif Karlılık Oranı, BKM: Brüt Kar Marjı, BUY: Aktiflerin Büyüme Oranı, LNAT: Aktif Toplamının Doğal Logaritması, LNSAT: Satışların Doğal Logaritması

Tablo 6 incelendiğinde, LNAT ve LNSAT değişkenleri arasında 0,8679 oranında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Gujarati (2003), değişkenler arasındaki korelasyonun %80'den büyük olmasının çoklu doğrusal bağlantının ciddi bir sorun haline dönüşmesine neden olacağını belirtmiştir. Bu nedenle yüksek

korelasyon gösteren LNAT ve LNSAT değişkeninin aynı modelde kullanılması analiz sonuçlarının doğruluğunu etkilemektedir. Ancak söz konusu değişkenler şirket büyüklüğünü ölçmek için kullanılan alternatif değişkenler olduğundan aynı modellerde yer verilmemiştir. Diğer değişkenler arasında %80'den büyük korelasyon yoktur. Dolayısıyla korelasyon matrisine göre analiz modellerini etkileyen olumsuz bir durum söz konusu değildir.

Zaman serilerini durağan zaman serileri ve durağan olmayan zaman serileri olarak iki sınıfa ayrılabilir. Bu ayrım serinin ortalamadan gösterdiği sapmaya göre yapılmaktadır. Durağan serilerin ortalaması ve varyansı simetrik bir değişim gösterir ve seri periyodik dalgalanmalardan arınmıştır. Analizlerin sonuçları serilerin durağan olduğu varsayımıyla yapılır ve analizin durağan olmayan serilerle yapılması sonuçların tutarsız ve yanlış olmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden kullanılan serilerin durağan olması, durağan değilse bazı teknikler kullanılarak durağanlaştırılması gerekmektedir (Akdi, 2003: 2-3). Başka bir ifade ile araştırma modelleri oluşturulmadan önce serilerin durağan olup olmadığı kontrol edilmelidir. Serilerin durağan olup olmadığını anlamak için birim kök testi yapılmaktadır. Ancak birinci nesil ve ikinci nesil birim kök testlerinden hangisinin yapılması gerektiğine, yatay kesit bağımlılık testi sonuçlarına göre karar verilmektedir.

Yatay kesit bağımlılık testi, yatay kesitlerin bağımlı olup olmadığını ölçen testlerdir. Yapılan analizlerde yatay kesitlerin bağımlılık içerip içermediği test edilmezse analiz sonuçları yanıltıcı olacaktır. Sonuçların sapmalı ve tutarsız olmaması için yatay kesit bağımlılık testi yapılmalıdır. Araştırmada değişkenin yatay kesit bağımlılığı, Pesaran (2004) CD test ile sınanmış, test sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Yatay kesit bağımlılık testi sonuçları

	CD-test	p-value	corr	abs(corr)
DA	27,29	0,000	0,098	0,193
KAL	31,00	0,000	0,112	0,461
AKO	70,47	0,000	0,254	0,329
BKM	3,55	0,000	0,013	0,295
BUY	37,93	0,000	0,137	0,182
LNAT	253,40	0,000	0,916	0,916
LNSAT	243,81	0,000	0,880	0,880

DA: İhtiyari Tahakkuklar, KAL: Kaldıraç Oranı, AKO: Aktif Karlılık Oranı, BKM: Brüt Kar Marjı, BUY: Aktiflerin Büyüme Oranı, LNAT: Aktif Toplamının Doğal Logaritması, LNSAT: Satışların Doğal Logaritması

Yatay kesit bağımlılık testi sonucunda değişkenin p değerinin 0,05'ten küçük olması değişkenlerin yatay kesit bağımlılık içerdiği anlamına gelmektedir. Araştırmadaki değişkenlerin tamamının p değerlerinin 0,05'ten küçük olduğu, bir başka deyişle yatay kesit bağımlılık içerdiği için yatay kesit bağımlılığı dikkate alan ikinci nesil birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir. Çalışmada ikinci nesil birim kök testlerinden Pesaran (2007) Panel Unit Root test (CIPS) kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Birim kök testi analizi sonuçları

	Trendsiz			Trendli		
	Gecikme	Zt-bar	p-value	Gecikme	Zt-bar	p-value
DA	0	-20,456	0,000	0	-17,344	0,000
	1	-16,339	0,000	1	-13,096	0,000
	2	-11,834	0,000	2	-8,309	0,000
KAL	0	-8,306	0,000	0	-4,628	0,000
	1	-5,192	0,000	1	-1,108	0,134
	2	-3,001	0,001	2	1,939	0,974
AKO	0	-9,247	0,000	0	-8,148	0,000
	1	-8,676	0,000	1	-7,967	0,000
	2	-7,462	0,000	2	-6,86	0,000
BKM	0	-5,781	0,000	0	-5,066	0,000
	1	-5,376	0,000	1	-4,463	0,000
	2	-3,553	0,000	2	-3,643	0,000
BUY	0	-33,986	0,000	0	-32,905	0,000
	1	-25,851	0,000	1	-23,548	0,000
	2	-19,699	0,000	2	-17,169	0,000
LNAT	0	-5,472	0,000	0	-6,321	0,000
	1	-3,646	0,000	1	-5,095	0,000
	2	-1,627	0,052	2	-2,494	0,006
LNSAT	0	-5,349	0,000	0	-2,702	0,003
	1	-6,277	0,000	1	-2,169	0,015
	2	-4,338	0,000	2	-1,008	0,157

DA: İhtiyari Tahakkuklar, KAL: Kaldıraç Oranı, AKO: Aktif Karlılık Oranı, BKM: Brüt Kar Marjı, BUY: Aktiflerin Büyüme Oranı, LNAT: Aktif Toplamının Doğal Logaritması, LNSAT: Satışların Doğal Logaritması

Tablo 8 incelendiğinde KAL ve LNSAT değişkeni dışındaki tüm değişkenlerin p değeri 0,05'ten küçük olduğu, değişkenlerin birim kök içermediği, başka bir deyişle durağan oldukları tespit edilmiştir. Ancak KAL ve LSAT değişkeninin p değerinin

0,05'ten büyük olması söz konusu değişkenlerin birim kök içerdiğini, başka bir ifade ile durağan olmadığını göstermektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi durağan olmayan seriler analiz sonuçlarını olumsuz etkileyeceğinden, KAL ve LNSAT değişkenlerinin durağan hale getirilmesi gerekmektedir. Bu işlemi yapmanın bir yolu değişkenin birinci farkının alınmasıdır. Farkı alınmış değişkenlerin önüne "D" harfi ilave edilerek DKAL ve DLNSAT değişkenleri oluşturulmuştur. Söz konusu değişkenlerinin birim kök testi sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9: Birinci farkı alınan değişkenin birim kök testi analizi sonuçları

	TRENDİSİZ			TRENDLİ		
	Gecikme	Zt-bar	p-value	Gecikme	Zt-bar	p-value
DKAL	0	-35,241	0,000	0	-34,295	0,000
	1	-27,635	0,000	1	-25,641	0,000
	2	-20,799	0,000	2	-18,417	0,000
DLNSAT	0	-33.231	0,000	0	-32.218	0,000
	1	-29.052	0,000	1	-26.384	0,000
	2	-19.187	0,000	2	-16.695	0,000

DKAL: Birinci Farkı Alınmış Kaldıraç Oranı, DLNSAT: Birinci Farkı Alınmış Satışların Doğal Logaritması

Tabloda da görüldüğü üzere, fark alma işleminden sonra DKAL ve DLNSAT değişkenlerinin durağanlaştırıldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak birim kök sorunu içermeyen değişkenler belirlenmiş ve modelleme aşamasına geçilmiştir. Oluşturulan modeller Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10: Analizde kullanılan modeller

Model 1	$DA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 DKAL_{i,t} + \beta_2 AKO_{i,t} + \beta_3 BUY_{i,t} + \beta_4 LNAT_{i,t} + e_{i,t}$
Model 2	$DA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 DKAL_{i,t} + \beta_2 AKO_{i,t} + \beta_3 BUY_{i,t} + \beta_4 DLNSAT_{i,t} + e_{i,t}$
Model 3	$DA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 DKAL_{i,t} + \beta_2 BKM_{i,t} + \beta_3 BUY_{i,t} + \beta_4 LNAT_{i,t} + e_{i,t}$
Model 4	$DA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 DKAL_{i,t} + \beta_2 BKM_{i,t} + \beta_3 BUY_{i,t} + \beta_4 DLNSAT_{i,t} + e_{i,t}$

Analizde kullanılan işletmeler seçilirken, finansal kuruluşlar, verileri eksik olan işletmeler örneklemin dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla seçilen örneklemin bütünü tamamlamı yansıttığı söylenemez. Bu yüzden panel veri analizi yöntemlerinden sabit etkiler modelinin mi rassal etkiler modelinin mi kullanılmasının uygun olacağına

karar vermek için Hausman testi yapılmalıdır (Cengiz, 2015: 140). Hausman testi yapılmış ve sonuçları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11: Hausman testi sonuçları

	İstatistik	Olasılık	Sonuç
Model 1	46,56	0,0000	Sabit
Model 2	45,01	0,0000	Sabit
Model 3	32,81	0,0000	Sabit
Model 4	30,96	0,0000	Sabit

Hausman test sonuçlarına göre p değerinin 0,05’ten küçük olması, H_0 : *Rassal etkiler vardır* hipotezi reddedilerek sabit etkiler modelinin daha etkin olduğu anlamına gelmektedir.

Model sonuçlarının yorumlanmasına geçmeden önce modellerin ardışık bağımlılık ve değişen varyans açısından analiz edilmesi gerekmektedir. Ardışık bağımlılık ve değişen varyans panel veri analizinde hata terimi ile ilgili temel varsayımlardır.

Ardışık bağımlılık, hata terimleri arasında ilişki olması, birim değerlerinin birbirini etkilemesi anlamına gelmektedir. Regresyon analizinin temel varsayımlarından biri, hata terimleri arasında ardışık bağımlılığın olmamasıdır (Yavuz, 2009: 126). Bu yüzden modellerin ardışık bağımlılık içerip içermediği test edilmelidir. Analizde ardışık bağımlılığın sınanması için Bahargava, Franzini ve Narendranathan’ın Durbin-Watson testi ve Baltagi-Wu’nun Yerel En İyi Değişmezlik Testi kullanılmıştır. Test sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12: Ardışık bağımlılık testi sonuçları

	Bahargava, Franzini ve Narendranathan’ın Durbin-Watson Testi	Baltagi-Wu’nun Yerel En İyi Değişmezlik Testi
Model 1	1.3742641	1.4079357
Model 2	1.3701748	1.4037889
Model 3	1.3239061	1.3585719
Model 4	1.3299045	1.3652913

Durbin-Watson ve Yerel En İyi Değişmezlik testi istatistiklerinin eşik değeri 2 olarak kabul edilmiştir. Test sonucunda p değeri 0 ve 4 arasında değer almaktadır ve bu

değerin 2'ye eşit olması ardışık bağımlılık olmadığını göstermektedir (Bozkurt ve Altın, 2018: 305). Analiz için kurulan bütün modellerin olasılık değeri 2'den uzak olduğu için modellerin hepsinde ardışık bağımlılık sorununun olduğu sonucuna varılmıştır.

Regresyon analizinin varsayımlarından bir diğeri de sabit varyanstır. Başka bir ifade ile hata terimlerinin varyanslarının tüm kesitler için aynı olması ve kovaryanslarının sifıra eşit olması anlamına gelmektedir. Değişen varyans ise modellerin sabit varyans varsayımına uymaması durumunu ifade etmektedir. Analiz yapılmadan önce modellerin sabit varyans varsayımına uygunluğu kontrol edilmelidir (Topaloğlu, 2017: 28). Analizde değişen varyansın sınanması için Wald Değişen Varyans Testi kullanılmıştır. Test sonuçları Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13: Değişen varyans testi sonuçları

	Wald İstatistiği	Olasılık
Model 1	26152.31	0.0000
Model 2	25916.36	0.0000
Model 3	12894.66	0.0000
Model 4	13958.56	0.0000

Test sonuçlarına göre, olasılık değerlerinin 0,10'den düşük olması, modellerde değişen varyans olduğu göstermektedir. Bu nedenle bütün modellerde değişen varyans olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan ardışık bağımlılık testi sonucunda hata terimlerinin ardışık bağımlı çıkmıştır. Bu durumda parametrelerin en küçük kareler tahmincileri sapmasız ve tutarlı olup, etkin değildir. Hata teriminin varyansının tahmincisi sapmalıdır ve bu yüzden parametrelerin varyansları da sapmalı olur. Pozitif ardışık bağımlılık varsa sapma negatif olur. Başka bir ifade ile varyanslar olduğundan küçük bulunur. Bunun sonucunda t test istatistiği değeri büyük çıkar. Böylece anlamsız bir katsayının anlamlı olma olasılığı artar. R^2 'de yükselir. Dolayısıyla F değeri olduğundan büyük bulunur. Sonuç olarak t ve F testleri güvenilirliğini yitirip yanıltıcı sonuç verirler (Yavuz, 2009: 126).

Yapılan değişen varyans testi sonucuna göre modellerde değişen varyans probleminin de olduğu görülmüştür. Değişen varyans probleminin regresyon analizi

sonuçları üzerinde olumsuz etkileri vardır. EKK tahminleri değişen varyans durumunda yansızlık ve tutarlılık özelliğini korumakta, fakat minimum varyanslı veya etkinlik olarak bilinen özelliğini kaybetmektedir. Bu durum güvenilir olmayan istatistik testlere neden olmaktadır. Başka bir ifade ile EKK tahmincilerinin kısmi t ve genel F testleri güvenilirliklerini kaybetmektedir (Yamak ve Köseoğlu, 2006'dan akt., Albayrak, 2008: 114).

Bu sebeple, söz konusu problemler dirençli tahmin ediciler ile tahmin edilerek düzeltilmesi gerekmektedir. Analizde dirençli tahmin edici olarak yatay kesit sayısı, dönem sayısından büyük olduğu için Driscoll-Kraay tahmincisi kullanılmıştır. Bu test standart parametrik olmayan zaman serisi kovaryans tahmincilerinin uzamsal ve dönemsel korelasyonun tüm genel formları için dirençli olabilecek şekilde geliştirebilmektedir. Sonuç olarak düzeltilmiş standart hata tahminleri, yatay kesit boyut ne kadar büyük olursa olsun kovaryans matris tahmincilerinin tutarlılığını garantilemektedir. Bu test değişen varyans olması durumunda tutarlı, uzamsal ve dönemsel korelasyonun genel formlarında dirençli standart hatalar üretmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2013: 241-266). Tahmin sonuçları tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14: Dirençli tahmin edici testi sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
DKAL	0,0918**	0,0872**	0,00534	0,0184
	(0,0392)	(0,0351)	(0,0328)	(0,0286)
BUY	0,0153	0,0163	0,0185	0,0178
	(0,0104)	(0,0102)	(0,0117)	(0,0121)
LNAT	0,0021		0,000166	
	(0,0102)		(0,00999)	
DLNSAT		-0,00175		0,00323
		(0,00266)		(0,00230)
AKO	0,350***	0,357***		
	(0,0701)	(0,0757)		
BKM			0,154***	0,152***
			(0,0478)	(0,0476)
Sabit	-0,0628	-0,0182***	-0,0418	-0,0378***
	(0,218)	(0,00526)	(0,214)	-0,0129
R-Kare	0,0509	0,0509	0,0174	0,0186
Standart Hatalar parantez içinde gösterilmiştir.				
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1				

DKAL: Birinci Farkı Alınmış Kaldıraç Oranı, AKO: Aktif Karlılık Oranı, BKM: Brüt Kar Marjı, BUY: Aktiflerin Büyüme Oranı, LNAT: Aktif Toplamının Doğal Logaritması, DLNSAT: Birinci Farkı Alınmış Satışların Doğal Logaritması

Model 1 sonuçlarına göre kaldıraç oranı ve aktif karlılık oranı ile ihtiyari tahakkuklar arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş, H₁ ve H₂ hipotezleri kabul edilmiştir. Model 1 denklemi şu şekilde oluşmuştur.

Model 1: $DA_{i,t} = 0,0918DKAL_{i,t} + 0,350AKO_{i,t} + e_{i,t}$

Analizde ihtiyari tahakkuklar ile kaldıraç oranı arasında %5 anlamlılık düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Kaldıraç oranındaki 1 birimlik artış, ihtiyari tahakkukların 0,09 birim artmasına neden olmaktadır. İki değişken arasındaki pozitif ilişki, borçlanma oranı arttıkça yaratıcı muhasebe uygulamalarının arttığını, işletmelerin borçlanarak yaratıcı muhasebe uygulamalarını kullandıkları sonucunu göstermektedir. Aynı zamanda kaldıraç oranının yüksek olduğu işletmelerde borç (kredi) sözleşmelerinin ihlalini önlemek için, başka bir deyişle kredi sözleşmelerinden doğacak olumsuz sonuçların önlenmesi amacıyla yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurdukları da söylenebilir. Literatürde ihtiyari tahakkuklar ve kaldıraç oranı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında, Kara ve Tuna (2018) kaldıraç oranının ihtiyari tahakkuklara herhangi bir etkisi olmadığı; Mert (2020) ise değişkenler arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Ancak çalışma sonuçları, Önder (2012)'in çalışması ile benzerlik göstermektedir.

Model 1'te anlamlı çıkan bir diğer değişken ise aktif karlılık oranıdır. İhtiyari tahakkuklar ve aktif karlılık oranı arasında pozitif ve %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu oran, aktif karlılık oranının 1 birim artmasının yaratıcı muhasebe uygulamalarının 0,35 oranında artmasına neden olacağını göstermektedir. Araştırmanın sonucunda bulunan bu iki değişken arasındaki pozitif ilişkinin, işletmelerin varlık kullanımındaki verimliliği ya da performansı arttıkça yaratıcı muhasebe uygulamalarına daha çok başvurduklarını göstermektedir. Aktif karlılığı yüksek olan işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına daha çok başvurmalarının nedeni daha yüksek performans gösteren işletmelerin piyasa değerini korumak ya da kardaki dalgalanmaları önlemek amacıyla kar yönetimi uygulamalarına daha fazla başvurması olabileceği değerlendirilmiştir. Bulunan sonuç işletmelerin aktif karlılık oranını arttırmak amacı ile yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurdukları şeklinde de yorumlanabilir. Çalışmada bulunan pozitif

ilişki, Önder (2012), Cengiz (2015), Öztürkçü Akçay ve Bilen (2019)'in buldukları sonuçlarla örtüşmektedir. Ancak Bayırlı (2006) ve Kara ve Tuna (2019) yaptıkları çalışmalarda bu iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir.

Model 2 incelendiğinde kaldıraç oranı ve aktif karlılık oranı ile ihtiyari tahakkuklar arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş, H₁ ve H₂ hipotezleri kabul edilmiştir. Ayrıca sabit katsayısının da anlamlı olduğu görülmüştür.

Model 2: $DA_{i,t} = -0,0182 + 0,0872DKAL_{i,t} + 0,357AKO_{i,t} + e_{i,t}$

Anlamlı değişkenlerin katsayıları incelendiğinde kaldıraç oranı değişkeninin kat sayısının 0,0046 azaldığı, aktif karlılık oranının katsayısının ise 0,007 arttığı görülmektedir. Bu anlamda firma büyüklüğü değişkeninin modelleri sabit katsayısını anlamlı hale getirdiği tespit edilmiştir.

Model 3'de aktif karlılık oranı değişkeni yerine brüt kar marjı değişkeni kullanılmış ve H₃ hipotezi kabul edilmiştir. Bu sonuca göre oluşan Model 3 denklemi aşağıdaki gibidir:

Model 3: $DA_{i,t} = 0,154BKM_{i,t} + e_{i,t}$

Model sonuçlarına göre brüt kar marjı ve ihtiyari tahakkuklar arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç brüt kar marjındaki her 1 birim değişim karşısında ihtiyari tahakkukları aynı yönde 0,04 oranında değişim olacağı anlamına gelmektedir. Bu sonuç, yüksek brüt kar marjına sahip olan işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurma ihtimalinin daha yüksek olduğu şeklinde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda işletmelerin brüt kar marjını artırmak amacı ile yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurdukları şeklinde de değerlendirilebilir.

Firma büyüklüğü değişkeninin değiştirilmesi ile oluşturulan Model 4'te ise sabit katsayısının da anlamlı olduğu görülmüştür. Buna göre Model 4 denklemi şöyle oluşmuştur:

Model 4: $DA_{i,t} = -0,0378 + 0,152BKM_{i,t} + e_{i,t}$

Buna göre brüt kar marjı ile ihtiyari tahakkuklar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve H_3 kabul edilmiştir. Öte taraftan kaldıraç oranı, aktif büyüme oranı ve satışların doğal logaritması ile ihtiyari tahakkukları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Modellerin tamamı bir arada değerlendirildiğinde, ihtiyari tahakkuklar ile kaldıraç oranı, aktif karlılık ve brüt kar marjı arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Öte taraftan işletme büyüklüğünü ifade eden aktif toplamının doğal logaritması ve satışların doğal logaritması ile ihtiyari tahakkuklar arasında pozitif ancak anlamsız bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç, işletme büyüklüğü ve ihtiyari tahakkuklar arasında bu çalışmada olduğu gibi pozitif fakat anlamsız bir ilişki bulan Öztürkçü Akçay ve Bilen (2019)'in çalışmaları ile örtüşmektedir. Modellerde aktiflerin büyüme oranı ile ihtiyari tahakkuklar arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

SONUÇ

Muhasebe; işletmelerde mali nitelikteki işlemlerin ve olayların para ile ifade ederek kaydeden, sınıflandıran, özetleyerek rapor eden ve sonuçlarını yorumlayıp analiz eden bilim dalıdır. Muhasebenin bu aşamaları sonucunda oluşan bilgiler finansal tabloları ortaya çıkarmaktadır. Finansal tablolar, işletmenin mali nitelikteki işlemleri ile ilgili bilgilerin sunulması işlevini görmektedir. Bu bilgilerin sunulmasındaki amaç, finansal bilgi kullanıcılarının karar almaları için gereksinim duyduğu bilgi ihtiyacını yararlı bilgiler sunarak gidermektir. Bu amaç doğrultusunda finansal tablolar aracılığı ile bütün bilgi kullanıcılarının ihtiyacı olan finansal bilgileri hepsine hitap edecek şekilde hazırlanır ve bu finansal tablolar kendilerine iletilir. Böylece finansal tablolar sayesinde yöneticiler işletmeyle ilgili kararlar almakta ve yatırımcılar yatırım kararları alarak işletmelere finansman imkanı sağlamaktadır. İki tarafın da aldıkları kararlar sahip oldukları ekonomik kaynakları nasıl kullanacakları ile ilgilidir. Finansal tabloların doğruluğu ve güvenilirliği, tüm paydaşlarının doğru kararlar verebilmesi için son derece önemlidir.

Ancak finansal tablo kullanıcılarının etik ve ahlaki kurallara gereken önemi vermeyerek finansal bilgileri istenilen doğrultuda değiştirme isteklerinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla taraflar kendi çıkarları doğrultusunda finansal tabloları üzerinde manipülasyon yapma yoluna başvurabilmektedir. Söz konusu finansal tablo manipülasyonu yöntemlerden birisi de bu çalışmanın konusunu oluşturan yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır.

Yaratıcı muhasebe, finansal performansı gizlemek için genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartlarındaki boşluklardan yararlanarak finansal bilgilerin farklılaştırılmasıdır. Bu uygulamalar genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartları çerçevesinde yapıldığı için teknik olarak doğru olmakla birlikte, muhasebe politikalarının kullanılması gereken şekliyle sapan muhasebe uygulamalarıdır. Dolayısıyla yaratıcı muhasebe uygulamaları finansal bilgi kullanıcılarının hatalı kararlar vererek zarara uğramalarına neden olmaktadır. Ayrıca fon sahiplerinin yaratıcı muhasebe uygulamalarından haberdar olmaları yatırım yapmak istedikleri takdirde yatırım yapacakları işletmenin finansal bilgilerinin manipülasyona uğrayıp uğramadığını bilemedikleri için yatırım yapmaktan

çekinmelerine neden olmaktadır. Sonuç olarak yaratıcı muhasebe uygulamaları, işletmeyi olduğundan farklı göstererek karar alıcıların yanlış karar vermelerine neden olmakta ve uzun vadede büyük zararlara sebebiyet vermektedir. 2000'lerin başlarında finansal piyasaların ve hisse senedi sahiplerinin milyarlarca dolar zarara uğradığı Enron Skandalı, World.Com Skandalı ve Parmalat Skandalı yaratıcı muhasebe uygulamalarının sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Görüldüğü gibi yaratıcı muhasebe uygulamaları şirketler, yatırımcılar, yöneticiler, borç verenler ve devletler gibi birçok taraf açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu çalışmanın ise Borsa İstanbul'da işlem gören işletmelerin finansal tablolarından faydalanarak hangi finansal oranların yaratıcı muhasebe uygulamalarının göstergesi olabileceğini belirlemeyi ve yatırımcıların hatalı kararlar vermelerine engel olmayı amaçlamaktadır.

Bu amaçla çalışmanın veri seti, Borsa İstanbul'un göstergesi olarak kabul edilen BİST 100'de yer alan finansal olmayan şirketler olarak belirlenmiştir. Finansal olmayan işletme sayısı 70 olmakla birlikte, veri eksikliği yaşanan işletmelerin çıkarılması ile veri seti 59 şirketin 2009q2-2020q2 dönemine ait finansal bilgilerinden oluşturulmuştur.

Literatür taraması sonucunda analizde kullanılan bağımlı değişken olarak yaratıcı muhasebe uygulamalarının göstergesi olarak kabul edilen ihtiyari tahakkuklar olarak seçilmiştir. Analizdeki bağımsız değişkenler ise kaldıraç oranı, aktif karlılığı, brüt kar marjı, büyüme oranı, toplam aktiflerin doğal logaritması ve satışların doğal logaritmasıdır.

Birim kök analizinden önce Pesaran (2004) CD Test yardımı ile yatay kesit bağımlılık testi gerçekleştirilmiş ve bütün değişkenlerin yatay kesit bağımlılık içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle yatay kesit bağımlılığı dikkate alan ikinci nesil birim kök testlerinin uygulanması karar verilmiş ve birim kök sınaması için Pesaran (2007) Panel Unit Root test (CIPS) kullanılmıştır. Birim kök testi sonucunda, birim kök içermeyen değişkenler olduğu gibi, birim kök içeren değişkenler ise durağanlaştırılarak modellere dahil edilmiştir.

Alternatiflerin yer aldığı dört farklı model, panel veri analizi yöntemi ile tahmin edilmiş, Hausman testine sonuçlarına göre Sabit etkiler modellerinin daha etkin

olduğu tespit edilmiştir. Modellerde gerçekleştirilen sınamalar neticesinde ardışık bağımlılık ve değişen varyans sorunları olduğu görülmüş, bu problemler Driscoll-Kraay tahmincisi kullanılarak giderilmiştir.

Nihai model sonuçlarına göre finansal kaldıraç, brüt satış karı ve aktif karlılığı ile ihtiyari tahakkuklar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Öte taraftan büyüme oranı ve firma büyüklüğünü ifade eden değişkenler ile ihtiyari tahakkuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Literatürde ihtiyari tahakkuklar ve kaldıraç oranı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında, Kara ve Tuna (2018) kaldıraç oranının ihtiyari tahakkuklara herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna varmıştır. Öztürkçü Akçay ve Bilen (2019) bu iki değişken arasında pozitif fakat anlamsız bir ilişki, Önder (2012) pozitif ve anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir. Mert (2020) ise değişkenler arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Görüldüğü gibi literatürde kaldıraç oranı iole ihtiyari tahakkuklar arasındaki ilişkinin yönü konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu çalışmada ihtiyari tahakkuklar ile kaldıraç oranı arasında %5 anlamlılık düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Başka bir ifade ile kaldıraç oranının 1 birim artması, ihtiyari tahakkukların 0,09 birim artmasına neden olmaktadır. Bu sonuç, işletmelerin borçlanma oranı arttıkça yaratıcı muhasebe uygulamalarının arttığını, işletmelerin borçlarını kullanarak ya da borçlarını yöneterek yaratıcı muhasebe yaptıkları şekilde değerlendirilmiştir. Borçlanma hem işletmenin bilançosunun pasif kısmında yer alırken hem de borçlanmanın yarattığı finansman giderleri ile işletmenin gelir tablosunu etkilemektedir. Dolayısıyla yöneticinin vereceği borçlanma kararı, her iki tabloyu da etkilemekte, özellikle gelir tablosu sonucu doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda işletmenin gerçekten borçlanma ihtiyacı olup olmadığı ve borçlanma işlemlerinin gerçeği yansıtıp yansıtmadığının değerlendirilmesinin önemli olduğu değerlendirilmiştir.

Çalışmada ihtiyari tahakkuklar ve aktif karlılık oranı arasında %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu oran, aktif karlılık oranının 1 birim artmasının yaratıcı muhasebe uygulamalarını 0,35 oranında artmasına neden olduğunu göstermektedir. Çalışmada bulunan bu pozitif ilişki, Önder (2012), Cengiz (2015), Öztürkçü Akçay ve Bilen (2019)'in buldukları

sonuçlarla örtüşmektedir. Aktif karlılığı, işletmenin varlıklarının yarattığı karlılık miktarını göstermekte, başka bir ifade ile varlıklarının verimliliğini ifade etmektedir. Çalışma sonuçlarına göre varlıklarını verimli kullanan firmaların yaratıcı muhasebe uygulamaları daha çok kullandıkları görülmektedir. Yaratıcı muhasebe uygulamaları kimi zaman işletmeyi olduğundan daha iyi, kimi zaman ise olduğundan daha kötü göstermeye çalışmak için kullanılmaktadır. Bu anlamda varlıklarını verimli kullanan bir işletmenin her ikisini de gerçekleştirme imkanı bulunmaktadır. Özellikle varlıkları daha verimli kullanan ve aktif karlılığı yüksek olan bir işletmenin hem ortaklar hem yatırımcılar hem de diğer paydaşlar açısından tercih edileceği son derece açıktır. Bu noktada özellikle denetçilerin envanter çalışmaları ile aktif kalemlerini kontrol etmeleri önem arz etmektedir.

Çalışmamızdaki bir diğer sonuç ise brüt kar marjı ve ihtiyari tahakkuklar arasındaki pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğudur. Bu sonuca göre brüt kar marjındaki her 1 birim değişim karşısında ihtiyari tahakkuklarda da aynı yönde 0,04 oranında değişime neden olmaktadır. Başka bir ifade ile yüksek brüt kar marjına sahip olan işletmelerin, daha düşük kar marjına sahip işletmelere göre yaratıcı muhasebe uygulamalarına başvurma olasılığı daha yüksektir. Brüt kar marjı, gelir tablosundan türetilen ve satışları temel alan bir karlılık oranıdır. Satışlar, işletmenin başarısını gösteren ve likidite yaratan en önemli faaliyetidir. Bu nedenle satışların olduğundan fazla gösterilmesi işletmenin piyasada iş yapabilen, likidite yaratabilen ve borçlarını ödeyebilen bir işletme profili çizmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla brüt kar marjı yüksek olan işletmelerin, satışlarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığının dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

Çalışma sonuçları bazı kısıtlar içermektedir. Öncelikle çalışmanın sonuçları, işletmelerin yaratıcı muhasebe uygulamalarını yapıp yapmadıkları konusunda net bir bilgi vermemekte, sadece bazı finansal oranların etkilerini göstermektedir. Çalışma BİST 100 endeksinde yer alan işletmelerden finansal kuruluşlar çıkartıldıktan sonra kalan işletmeler üzerinde yapılmıştır. Bu anlamda finansal kuruluşlar (bankalar, sigorta şirketleri, aracı kurumlar) üzerinde yapılacak çalışmaların faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Ayrıca veri seti sağlanması durumunda halka açık olmayan işletmeler üzerinde yapılacak çalışmalar da literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AK, M.S. (2015). Türkiye’de Bağımsız Dış Denetim Sistemi Ve Uluslararası Denetim Standartları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- AKBULUT ÖZERHAN, Y. (2007). Kavramsal Çerçeve de Yapılması Düşünülen Değişiklikler (IASB-FASB Ortak Projesi). Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 9(3).
- AKÇAY, A. Ö., & BİLEN, A. (2019). Denetim Kalitesinin Kar Yönetimi Üzerine Etkisi: Bist-100 Firmaları Üzerine Bir Uygulama., *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, (83).
- AKDİ, Y. (2003). Zaman Serileri Analizi.
- AKDOĞAN, N., & TENKER, N. (2010). Finansal Tablolar ve Mal Analiz Teknikleri.
- AKGÜN, İ. (2014). *Yaratıcı Muhasebenin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Finansal Raporlamaya Etkileri: Adana ve Kayseri İllerinde Bulunan Meslek Mensuplarına Yönelik Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- AKYEL, N., & KARACA, N. (2005). Bağımsız Denetim Açısından Etik Ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları. *Mali Çözüm Dergisi*, 72(4), 242-254.
- ALBAYRAK, A. S. (2008). Değişen Varyans Durumunda En Küçük Kareler Tekniğinin Alternatifi Ağırlıklı Regresyon Analizi Ve Bir Uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 111-134.
- ASLANOĞLU, S., CENGİZ, S., DİNÇ, Y., DİLSİZ, M.Ş. (2016). Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Bağımsız Denetim Kalitesi Üzerine Etkisi: BİST’de Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (69), 1-24.
- ATAMAN, Unutkan G. (1995). İşletmelerin Yönetimi ve Örgüt Kültürü, İstanbul: Türkmen Kitabevi

- ATAN, M. (2015). *Yaratıcı Muhasebe Teknikleri ile Finansal Tablo Manipülasyonu ve Örnek Uygulamalı Finansal Tablolar* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- AVŞARLIGİL, Nuri. (2010). *Finansal Tabloların Manipülasyonunda Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri ve Beneish Modeli ile Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- AYARLIOĞLU, M. A. (2007). *Kar Yönetimi Uygulamaları ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Test Edilmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.*
- AYDIN, Ü. (2017). *İletmelerde Finansal Bilgi Manipülasyonu Ve Tespitinde Denetçinin Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- AYGÜN, D. (2013). *Yaratıcı Muhasebe Stratejileri*, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2), 49-69.
- BAYINDIR, S, (2010), *Türk Sermaye Piyasası Hukukunda Manipülasyon Suçu.*
- BAYIRLI, R. (2006). *Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BEKÇI, İ., & AVŞARLIGİL, N. (2011). *Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemlerinden Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama. MÖDAV Dergisi*, 13(2), 131-162.
- BENEISH, M. D. (1997). *Detecting GAAP Violation: Implications For Assessing Earnings Management Among Firms with Extreme Financial Performance. Journal of Accounting and Public Policy*, 16(3), 271-309.
- BOWER, J. B. & WELKE, W. R. (1968). *Financial Information Systems Selected Readings*. Houghton Mifflin Company.
- BOZKURT, E., & ALTINER, A. (2018). *Finansal Erişimin Belirleyicileri*, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 295-308.

- BOZKURT, N. (2009). İşletmelerin Kara Deliği Hile–Çalışan Hileleri. *İstanbul: Alfa Yayınları*,
- BÖLÜKOĞLU, İ., & BIRGILI, E. (1992). Finansal Bilgi Sisteminin Modern İşletme Yönetimindeki Rolü ve Önemi.
- BUSHMAN, R. M., & SMITH, A. J. (2001). Financial Accounting Information And Corporate Governance. *Journal Of Accounting And Economics*, 32(1-3), 237-333.
- CANBULUT, G. (2008). *Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Örnek Bir Uygulama* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- CENGİZ, S. (2015). Yaratıcı Muhasebe Kapsamında Manipülasyona Uğramış Verilerin Finansal Tablolardaki Gerçek Durumu Engellemesi ve Bağımsız Denetimin Kalitesine Etkisinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- COMISKEY, E., & MULFORD, C. (2002). The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices.
- ÇAKICI, C. (2002). Temel Muhasebe Varsayımları Ve Muhasebe Politikalarına Yön Veren Kavramlar, *Öneri*, 5(17), 69.
- ÇITAK, N. (2007). Hileli Mali Raporlamada Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇORBACI, D. (2011). Yaratıcı Muhasebe Ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda İşlem Gören Şirketler Üzerinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- DEANGELO, L. E. (1986). Accounting Numbers As Market Valuation Substitutes: A Study Of Management Buyouts Of Public Stockholders. *Accounting Review*, 400-420.

- DECHOW, P. M., SLOAN, R. G., & SWEENEY, A. P. (1995). Detecting Earnings Management. *Accounting Review*, 193-225.
- DEMİR, V., & BAHADİR, O. (2007). Muhasebe Manipülasyonu. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, (84).
- DEMİR, Y., & COŞKUN, D. (2009). Finansal Bilgi Sisteminin İşletmelerin Yönetim Fonksiyonu Üzerine Etkisi: Aydın İli Örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 1-21.
- DİNÇ, E., & KARAKAYA, A. (2014). Muhasebe Bilgi Sistemi Ve Kurumsallaşma Düzeyi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(27), 21-50.
- DOYRANGÖL, C. N., & İBİŞ, C. (2007). Genel Muhasebe Tekdüzen Hesap Planına Uygun Defter Tutma Uygulamaları. *Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları*, (536/269).
- DUMAN, H. (2010). *Kamunun Aydınlatılması İlkesi Kapsamında Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Finansal Raporlama Kalitesi Ve Şirket Performansı Üzerine Etkisi: İmkb'de Bir Uygulama* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- DYE, R. A. (2002). Classifications Manipulation And Nash Accounting Standards. *Journal Of Accounting Research*, 40(4), 1125-1162.
- ELİTAŞ, B. L. (2013). Muhasebe Manipülasyonu ve Muhasebe Bilgi Kalitesine Etkisi, *Journal of Accounting & Finance*, (58).
- FINDIK, H., & ÖZTÜRK, E. (2016). Finansal Bilgi Manipülasyonunun Beneish Modeli Yardımıyla Ölçülmesi: Bist İmalat Sanayi Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 483-499.
- GOWTHORPE, C., & AMAT, O. (2005). Creative Accounting: Some Ethical Issues Of Macro-And Micro-Manipulation. *Journal Of Business Ethics*, 57(1), 55-64.
- GÖÇER, K. (2015). Mali Tablolar Analizi: Pendik Belediyesi Örneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 10(1).

- GUIDRY, F., LEONE, A. J., & ROCK, S. (1999). Earnings-Based Bonus Plans And Earnings Management By Business-Unit Managers. *Journal Of Accounting And Economics*, 26(1-3), 113-142.
- GUJARATİ, D. N., & PORTER, D. C. (2003). Basic econometrics (ed.). Singapore: McGrew Hill Book Co.
- HEALY, P. M. (1985). The effect of bonus schemes on accounting decisions. *Journal of accounting and economics*, 7(1-3), 85-107.
- HEALY, P. M., & WAHLEN, J. M. (1999). A Review of The Earnings Management Literature and Its Implications For Standard Setting. *Accounting Horizons*, 13(4), 365-383.
- IRMAK, R., KURNAZ, G., ÇAĞLAYAN, B., & BAL, B. (2002). Muhasebenin Genel Esasları Muhasebe Hata ve Hileleri ile Bunların Tespit Yöntemleri.
- JONES, J. J. (1991). Earnings Management During Import Relief Investigations. *Journal Of Accounting Research*, 29(2), 193-228.
- KARA, S., & TUNA, M. (2018). KAR YÖNETİMİNİN DÜZELTİLMİŞ JONES MODELİYLE ÖLÇÜMÜ: BIST'TE BİR UYGULAMA. *Muhasebe Ve Denetime Bakış= Accounting & Auditing Review*, 18(54), 97-111.
- KIRBAKİ, Y. & CİVRİZ, M. (2013) Yunanistan Krizi Ve Yaratıcı Muhasebe Üzerine
- KOÇ YALKIN, Y. (2008). Genel Muhasebe İlkeler Ve Uygulamalar Tek Düzen Muhasebe Sistemi, *Nobel Yayınları, Ankara*.
- KÜÇÜKSÖZEN, C. (2004). *Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları Ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- KÜÇÜKSÖZEN, C. (2005). *Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları Ve İmkb Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, Sermaye Piyasası Kurulu.

- KÜÇÜKSÖZEN, C., & KÜÇÜKKOCAOĞLU, G. (2004). Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. In *1st International Accounting Conference On The Way To Convergence, MÖDAV, İstanbul*.
- KÜÇÜKSÖZEN, C., & KÜÇÜKKOCAOĞLU, G. (2005). Finansal Bilgi Manipülasyonunun Ortaya Çıkarılması: İmkb Senetleri Üzerine Bir Ampirik Çalışma.
- KÜTÜK, H. İ. (2010). *Sermaye Piyasasında Manipülasyon, Cezai Ve Hukuki Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- MCKEE, A. (2005). *The Public Sphere: An Introduction*. Cambridge University Press.
- MERT, İ. (2020). Firma Bileşenlerinin Yaratıcı Muhasebe Üzerindeki Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- NAZLIOĞLU, B. (2018). Yaratıcı Muhasebe ve Bankalar Üzerinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- NIA, M. S., CHING, C. H., & ABIDIN. Z. Z. (2015). A Review Of Motives And Techniques And Their Consequences In Earnings Management. *Management & Accounting Review (Mar)*, 14(2), 1-28.
- OCAK, M., & GÜÇLÜ, F. C. (2014). Muhasebe Manipülasyonu: Hile, Yaratıcı Muhasebe, Kâr ve İzlenim Yönetimine İlişkin Kavramsal Çerçeve. *Journal of Alanya Faculty of Business/Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3).
- OMAR, N., RAHMAN, R. A., DANBATTA, B. L., & SULAIMAN, S. (2014). Management Disclosure And Earnings Management Practices In Reducing The Implication Risk. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 145, 88-96.

- ÖNDER, Ş. (2012). İşletmelerin Kar Yönetimi Uygulamalarında Kurumsal Yönetim Yapılarının Etkisi İMKB Üzerine Bir Uygulama, Doktora Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- ÖZER, P., ÖZMEN, Ö. N., & SAATÇIOĞLU, Ö. Y. (2004). Bilgi Yönetiminin Etkililiğinde Kilit Bir Faktör Olarak Bilgi İşçileri Ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Farklılaşan Özellikleri.
- RAHMAN, M. M., MONİRUZZAMAN, M., & SHARİF, M. J. (2013). Techniques, Motives And Controls Of Earnings Management. *International Journal Of Information Technology And Business Management*, 11(1), 22-34.
- Resmi Gazete, Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ, 16.01.2005, Sayı 25702, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/01/20050116.htm>
- RONEN, J., & SADAN, S. (1975). Classificatory Smoothing: Alternative Income Models. *Journal Of Accounting Research*, 133-149.
- SALTOĞLU, M. (2003), Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü Ve Enron Örneği. *Muhasebe Ve Denetime Bakış*, 10(1), 107-116.
- SIRMANS, C., & SLADE, B. (2010). Sale-Leaseback Transactions: Price Premiums And Market Efficiency. *Journal Of Real Estate Research*, 32(2), 221-241.
- STOLOWY, H., & BRETON, G. (2000, March). A Review Of Research On Accounts Manipulation. In *Paper For The Annual Congress Of European Accounting Association* (Pp. 29-31).
- SULTANOĞLU, B. (2014). UFRS'nin Borsa İstanbul'daki Şirketlerin Finansal Tabloları Üzerindeki Etkisi: Finansal Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Ve Finansal Tablolar Analizi.
- ŞENSOY, A. D. (2013). Manipülasyon; Piyasa Dolandırıcılığı Suçu, Uygulanacak Tedbirler ve Yaptırımlar. *Ankara Barosu Dergisi*, (3).
- TOKUGA, Y., & YAMASHİTA, T. (2011). Big Bath And Management Change.

- TOPALOĞLU, E. E. (2017). Bankalarda Finansal Kırılganlığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(1), 15-38.
- TUĞAY, O. (1997). İşletmelerde Kar Planlama Aracı Olarak Satış Bütçesinin Hazırlanması. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- UÇMA, T. (2010). Finansal Bilgi Manipülasyonunda Ve Hileli Finansal Raporlamada Denetçi Sorumluluğunun Belirlenmesine Yönelik Yapısal Eşitlik Modeli (SEM) Uygulaması, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- UYSAL, B. (2017). Kredi Temerrüt Takası Primini Belirleyen Faktörler: Bir Panel Veri Analizi, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- VARICI, I., & ER, B. (2013). Muhasebe Manipülasyonu Ve Firma Performansı İlişkisi: Imkb Uygulaması/The Relation Accounting Manipulation And Firm Performance: An Application Of Ise. *Ege Akademik Bakış*, 13(1), 43.
- YAĞBASAN, B. Y. (2010). Hileli Finansal Raporlama Aracı Olarak Yaratıcı Muhasebe Ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- YALÇIN, M. O. (2017). Bulanık Panel Veri Analizi ve Bir Alana Uygulanması.
- YAMAK, R., & KÖSEOĞLU, M. (2006). Uygulamalı İstatistik Ve Ekonometri (3. Baskı). *Celepler Matbaacılık: Trabzon*.
- YAŞAR, A. (2011). *Bağımsız Dış Denetim Kalitesinin Kar Yönetimi Üzerine Etkisi: Imkb'de Kayıtlı İşletmeler Üzerine Bir Uygulama*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- YAVUZ, S. (2009). Hataları Ardışık Bağımlı (Otokorelasyonlu) Olan Re Gres Yon Modellerinin Tahmin Edilmesi. *Atatürk University Journal Of Economics & Administrative Sciences*, 23(3).

YERDELEN TATOĞLU, F. (2013). Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

YIADOM, B. B. (2016). *Investigating Into Earnings Management And The Performance Of Selected Listed Firms In Ghana* (Doctoral Dissertation).

YÖRÜK, N., & DOĞAN, E. (2009). Finansal Bilgi Manipülasyonu Ve Finansal Bilgi Manipülasyonunun Belirlenmesine Yönelik İmkb'da Bir Uygulama. *Detay Yayıncılık, Ankara*.

YÜCE, A. A., (2012). Sermaye Piyasasında Manipülasyon, Türkiye Barolar Birliği Dergisi. *Sayı, 98, 363-388*.

YÜKÇÜ, S. (2004), Finansal Muhasebe, İzmir: Birleşik Matbaacılık.

EKLER

Ek 1:

Analiz Kapsamında Yer Alan İşletmeler		
1	AKCNS	AKÇANSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
2	AKSA	AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş.
3	AKSEN	AKSA ENERJİ ÜRETİM A.Ş.
4	ALCTL	ALCATEL LUCENT TELETAS TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.
5	ALKIM	ALKİM ALKALİ KİMYA A.Ş.
6	AEFES	ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SANAYİİ A.Ş.
7	ARCLK	ARÇELİK A.Ş.
8	ASELS	ASELSAN ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
9	AYGAZ	AYGAZ A.Ş.
10	BAGFS	BAGFAŞ BANDIRMA GÜBRE FABRİKALARI A.Ş.
11	BIMAS	BİM BİRLEŞİK MAĞAZALAR A.Ş.
12	BIZIM	BİZİM TOPTAN SATIŞ MAĞAZALARI A.Ş.
13	BRSAN	BORUSAN MANNESMANN BORU SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
14	BRISA	BRİSA BRIDGESTONE SABANCI LASTİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
15	BUCIM	BURSA ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş.
16	CCOLA	COCA-COLA İÇECEK A.Ş.
17	CLEBI	ÇELEBİ HAVA SERVİSİ A.Ş.
18	CEMTS	ÇEMTAŞ ÇELİK MAKİNA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
19	CIMSA	ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
20	DEVA	DEVA HOLDİNG A.Ş.
21	DOAS	DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş.
22	EGEEN	EGE ENDÜSTRİ VE TİCARET A.Ş.
23	ECILC	EİS ECZACIBAŞI İLAÇ, SINAI VE FİNANSAL YATIRIMLAR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
24	ENKAI	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.
25	EREGL	EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.
26	FROTO	FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.
27	GOODY	GOODYEAR LASTİKLERİ T.A.Ş.
28	GUBRF	GÜBRE FABRİKALARI T.A.Ş.
29	HEKTS	HEKTAŞ TİCARET T.A.Ş.
30	INDES	İNDEKS BİLGİSAYAR SİSTEMLERİ MÜHENDİSLİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
31	KRDMD	KARDEMİR KARABÜK DEMİR ÇELİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
32	KAREL	KAREL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
33	KARTN	KARTONSAN KARTON SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
34	KERVT	KEREVİTAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
35	KORDS	KORDSA TEKNİK TEKSTİL A.Ş.
36	KOZAL	KOZA ALTIN İŞLETMELERİ A.Ş.
37	KOZAA	KOZA ANADOLU METAL MADENCİLİK İŞLETMELERİ A.Ş.
38	LOGO	LOGO YAZILIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

39	MGROS	MİGROS TİCARET A.Ş.
40	NETAS	NETAŞ TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.
41	OTKAR	OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.
42	OYAKC	OYAK ÇİMENTO FABRİKALARI A.Ş.
43	PETKM	PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.
44	PETUN	PINAR ENTEGRE ET VE UN SANAYİİ A.Ş.
45	PNSUT	PINAR SÜT MAMULLERİ SANAYİİ A.Ş.
46	SASA	SASA POLYESTER SANAYİ A.Ş.
47	SELEC	SELÇUK ECZA DEPOSU TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
48	TATGD	TAT GIDA SANAYİ A.Ş.
49	TOASO	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.
50	TCELL	TURKCELL İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.
51	TUPRS	TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.
52	THYAO	TÜRK HAVA YOLLARI A.O.
53	TTKOM	TÜRK TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.
54	TTRAK	TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.
55	SISE	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.
56	ULKER	ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ A.Ş.
57	VESTL	VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
58	YATAS	YATAŞ YATAK VE YORGAN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
59	ZOREN	ZORLU ENERJİ ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.

Ek 2:

Değişkenler	Model (1)		Model (2)	
	fe	Re	fe	re
dkal	0.0918*** (0.0341)	0.0622* (0.0337)	0.0872** (0.0345)	0.0634* (0.0342)
ak	0.350*** (0.0312)	0.227*** (0.0248)	0.357*** (0.0323)	0.227*** (0.0251)
buy	0.0153** (0.00616)	0.0159*** (0.00607)	0.0163*** (0.00610)	0.0158*** (0.00608)
lnat	0.00210 (0.00258)	-0.000116 (0.000986)		
dlnsat			-0.00175 (0.00189)	0.000348 (0.00187)
bkm				
Sabit	-0.0628 (0.0554)	-0.00923 (0.0214)	-0.0182*** (0.00218)	-0.0117*** (0.00194)
Gözlem Sayısı	2,588	2,588	2,588	2,588
R-kare	0.051		0.051	
Yatay kesit sayısı	59	59	59	59

Standart hatalar parantez içindedir.

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Ek 2 (devam):

Değişkenler	Model (3)		Model (4)	
	fe	Re	fe	re
dkal	0.00534 (0.0336)	-0.00232 (0.0334)	0.0184 (0.0344)	0.0131 (0.0342)
ak				
buy	0.0185*** (0.00626)	0.0182*** (0.00616)	0.0178*** (0.00621)	0.0171*** (0.00617)
lnat	0.000166 (0.00263)	-0.00129 (0.000993)		
dlnsat			0.00323* (0.00186)	0.00379** (0.00186)
bkm	0.154*** (0.0257)	0.0197** (0.00896)	0.152*** (0.0257)	0.0203** (0.00892)
Constant	-0.0418 (0.0564)	0.0224 (0.0216)	-0.0378*** (0.00647)	-0.00555** (0.00265)
Gözlem Sayısı	2,588	2,588	2,588	2,588
R-kare	0.017		0.019	
Yatay kesit sayısı	59	59	59	59

Standart hatalar parantez içindedir.

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1